BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVII 649

BESSARIONA
CARDINAŁA,
ARCYBISKVPA NICENSKIEGO,
RZECZ
O pochodzeniu Duchá S.
DO ALEXEGO LASZKAREGO
Philántropiná.

Przez Kśięckà Piotrá Arcudiuſsá z Korciry Gręká, Philoſophiéy y Theologiéy Doktorá, z Gręckiégo ná Láćińſkié: potym przez X. Ianá Iánuſsowſkiégo, Archidiakoná Sądeckiégo, z Láćińſkiégo ná Polſkié przełożona.

INSTITUTI ... BIBLIOTHECA

W KRAKOWIE;
W Drukárni LAZARZOWEY, Roku Pánskiégo 1605.

1.026

DZISIA IESLI GŁOS IEGO VSŁYSZYCIE, NIECHCIEYCIE ZATWARDZAC SERC WASZYCH.

Psal. xciiij.

XVII-649-III

Iáśnie Wielmożnému Pánu á Pánu,

IE° M. PANV LEONOWI ZAPIEZIE, W. X. LITEWSKIE° Kánclerzowi, Slonimskiému, Pernáwskiému, y Mohilowskiému, &c. Stároscie: Pánu Pánu swemu Milosciwému,

X. Jan Januszowski/Archidiákon Sądecki/modlitwy swé káplánskié/y służby powolné/w Miłościwą łáskę pilnie záleca.

BY to być mogło, Iáśnie Wielmożny M. Pánie, żeby pismá ludźi świętych, mowy y stánowienia ich, które nie bez prace, nie bez trudności, nie bez Duchá S. bądź dawno przed wielą wiekóv, bądź teraz, czego nie málo, po róznych y odległych mieyscách wydawáli y wydawáią, nas wszytkich cálé, nienákażoné, nie spóconé, czegobysmy sobie wszyscy słusznie życzyć mieli, dochodźiły: á dochodząc gdybysmy sie ná swóy rozum, który w rzeczách Boskich y świętych iest bárzo złomny y tępy, nie sądźili; ále im wierzyli; ábo gdźieby smy czego nie rozumieli, ná kośćielnym rozsądku, do którego nas wszytkich Pan sam odsyłał, przestawáli; pewnie żebysmy y do łáski Bożéy, y do zbáwienia dusz nászych, pomoc wielką w sobie vczuli, ániby smy w tákié spránki, które y ciáło y duszę gubią z sobą záchodźili, ániby ták wielkié

ſtory, odſczepieńſtwá y kácérſtwá nieſczęſné nie były, iáko ná oko widźimy, y rzecz̨ą doznawamy że ſą, y do ſkończenia záwſze bydź muſzą: ále iużby wiárá wiárą, kośćioł kośćiołem, Bóg Bogiem był iednym, świętym, powſzechnym. Iedno dźiwna rzecz á żáłoſna, że zrzadká kśięgá która, by byłá naylepſza, naypraudźiwſza, nayświętſza, iáko ſkoro ſie doſtánie we złe ręce y ſerce, ták zrázu popſowána, pofałſzowána, powárionowána będźie, że potym z nich prawdy dochodźić, pewnégo czego znich ſie náuczyć, nie tylko trudno bárzo, ále zgołá, nie będźieli Duchá S. ábo właſnégo gdźie prototypu w ſkárbnicy kośćioła Bożégo, z którymby ſie ná ſtych puśćić miało, niepodobna. Dáleko nie chodząc. Ten Beſſárion, kto go czyta, świádkiem dobrym tego bydź może. Czego bowiem Grękowie nie czynili, áby byli onych oycow świętych zdánia, piſmá y ſtánowienia Concilium Niceńſkiégo popſowáć, potłumić ábo wygubić mogli, czego ſie nie ważyli? Ná co? y dla czego? Dla ſwego vporu, áby ſwé opácznè rozumienié przewiéźdź mogli. Zkądże to? Z ſczérey złośći, z vporu, á z dopuſczenia ſátáńſkiégo, który y wierze Kátholickiéy y kośćiołowi Bożému, y zbáwieniu ludzkiému ieſt we wſzytkim przećiwny, ſporny y niężyczliwy. Zwykł iednák temu zábiégáć Pan Bóg, y tákié pobudzáć często, którzy zá podániem Duchá S. iáko ſkárby drogié zwykli ie dáwáć, y zá czáſem ná świát wydáwáć, áby ſie ſátánowi opárło, prawdá áby mieyſce miáłá, á Pan Bóg áby w świętych ſwoich był pochwalony. Czego iáko wiele ná świećie,

krotko-

krótkości folguiąc, rzeczy ſámé świádczą, świádczy y ten teráźniey ſzy Beſſárion, który iuż temu nád puſtorá ſtá lat iáko był nápiſány, y w ſkárbnicy kośćioła Bożego przez ták wiele lat cáły y nienáruſzony chowány, teraz dopiéro ná świát wyſzedł, nie bez iákiéyśi táiemnice oſobnéy Bożéy, w ten czás práwie, kiedy v nas w Polſcze Gręckiéy wiáry ludźie, ábo rácżéy Ruś Polſka, do Rzymſkiéy wiáry y do ziednoczenia z kośćiołem Kátholickim przyſtępowáłá: właſnie iákoby tym pokázáć chćiał, że rzeczy tákowé, które pochodzą z podánia Duchá S. nie w ten czás kiedy ie ludźie mieć prágną, ále w ten czás, kiedy potrzebę kośćioła ſwego bacży, dopiéro znykł ná świát dla więtſzéy powagi, y lepſzéy obrony podáwáć y wydáwáć. Wiele tedy kośćioł powinien, wiele Kátholicy dobrzy tym, zá których pracą y ſtárániem tákié ſkárby Duchá S. ná świát wychodzą. Między którémi tego X. Arcudiuſzá Gręczyná, kápłaná godnégo, y z téy miáry kośćiołowi Bożému záſłużonégo, iż tego Beſſárioná z Gréckiégo ná Láćińſki ięzyk przełożył, policzyć mogę. Coby ſmy bowiem byli wiedźieli o tákich ſprávách, ſporách, odporách Gręckich ludźi z Kátholikámi, które były ná Synodźie Florentſkim? Coby ſmy byli wiedźieli o téy vniiéy y zgodźie, iáko Grękowie do kośćioła Kátholickiégo ná on czás przyſtáli byli? Wiem że inſzych ludźi nie máło godnych o tym Synodźie piſáło: ále iáko wſzyſcy máią ſwoie máterie y pochwały, ták y ten. Ale by téż y iednę rzecz piſáli, zaż przedśię nie lepiéy dla popárćia prawdy, kiedy ich więcéy

zgodnie y iednoſtáynie rzecz iednę prowádźi? Ieſt tu, láſnie Wielm: M. Pánie, rzeczy nie málo czáſóm náßym ſłużących, y bárzo potrzebnych. Mimo Vniią bowiem, która ſie dowodnie pokázuie, ieſt náuká hęretykóm, ſchiſmátykóm, y oźiębłym Kátholikóm potrzebna, áby náoko obaczyli, iáko około ſłowá iednégo, y iedńey rzeczy, ſporu, mów, y wywodów bárzo wiele było, nie ták iáko oni rozumieią, iżeby wiárá wßytká ládá komu zrozumieć, ábo y wykłádáć ládá iáko dopuśćić ſie miáłá. Ieſt vpór, ábo rácżéy proſtotá, y nieumieiętność Gręków przećiw Duchowi S. Ieſt przyczyná dla któréy ſie byli oderwáli: ieſt y to, iáko wielkiégo rozumu, wielkiéy náuki y wiádomośći, nawet iáko wielkiéy łáſki Bożéy y Duchá S. potrzebuią ći, którzy o wierze mówić chcą y máią: nie ták iáko ſie zda niektórym. Ale y nád to ieſcze, co nawiętßa, pokázuie ſie iáko y którym ſpoſobem Duch S. z Oycá y z Synápochodźi: dla Gręków y Ruśi, którzy áż do tąd ieſcze w tym ártykule ßwánkuią: Ieſt y to, iáko Syny Duch ś. rownią ſą Bogu Oycu, y záś, iáko ći trzey iedno ſą w ſwéy iſtnośći przećiw Ariánóm, którzy ſyná Bożégo mnieyßym od oycá kłádą. Rzeczy iáko wielkie, głębokie, świętè, ták y trudnè, ále bárzo potrzebnè. Z téy tedy miáry godźien pochwały X. Arcudiuß, że táką kśięgę z Gręckiégo ná Láćińſkie przełożył. Z tegoż powodu bowiem, ták rozumiem, y nátię inßè ſkoro ią obaczą poſtąpią ſobie, y ná ſwóy ięzyk, iáko to więc bywa, przekłádáć ią ſobie będą. A tu ná tym mieyſcu wſpomnieć mi ſie zdáło zá rzecz przyſtoyną

ſtoyną Ie° Kárdinálſką M. Ie° M. X. Máćieionſkiégo, Biſkupá Krák: zá którégo powodem y ſtárániem tenże Beſſárion z Gręckiégo ná Láćińſkié przełożony w druk wyſzedł. Coż bowiem po pracách y piſmách luckich godnych, ieſliż promotorów nie máią? A nálázłoby ſie tego bárzo wiele, o czym nieviemy, ábo choć wiemy, tedy lepiéy pod czás wſzytkiégo zámilczeć, ábo więc y ſpalić, niż áby ſie we złé ręce doſtáć miáło: á to nie prze inſzą przyczynę, iedno prze tę, że promotorów niémáß: nie koždégo bowiem z ſtáie ná druk, choć co nápiſáć może. Otóż że ten Beſſárion Láćińſki zá ſtárániem Ie° Kárdinálſkiéy M. y zá nakłádem wyſzedł, pewnie że tym iáko y inſzémi rzeczámi nie podléyſzą pámięć, y przyſługę v Bogá, á v luckich Bogomódlſtwo ziednáć ſobie racził: á ſłuſznie: Té dwie rzeczy bowiem ſą ſobie correlátiuá, ći co piſzą, á ći co promowuią. Ztądże y to zá tym idzie, że y W. M. móy M. Pan, téyże pochwały, téyże nieśmiertelnośći, y tegoż Bogomodlſtwá vczeſtnikiem bez wątpienia da Pan Bóg będzieſz. Iáko mi bowiem tenże X. Arcudiuß dał ſprávę; ſkoroś W. M. móy M. Pan tego Beſſárioná po Láćinie wydánégo widzieć y przeczytáć raczył, tákeś to W. M. acri ſuo iudicio oſądził, że był godzien, áby y ná Polſkié był od kogo przełożony; y by iedno był kto táki, żeby ſie tego podiąć chćiał, nie chćiałeś by dz od tego pracą mu nágrodzić. Teraz, gdyś go iuż W. M. przełożonégo widział, z tegoś ſie W. M. wielce vćieſzył, y zá pracąś dziękował, y zánim nie omieſzkiwáiąc raczyłeś dáć ná Cenſurę y poprávę ludziom

dźiom vczonym, áby według ſwéy godnośći nie ládáiáko ná świát wyſłá; potymeś koſztu y nakładu ná druk nie żálował. Znák zápravdę Páńſkiégo ánimuſzu y ſercá wielkiégo y gorącego do pomnożenia y popárćia prace y ſtáránia kośćiolá Bożego, względem Ruśi y Arianów, ázaby ſie wżdy w ſwym błędźie obaczyć mogli. A nie dźiw: Maſz to W. M. bowiem rzecz ſobie wrodzoną, że iáko w rzecżách Polityckich, ták tym więcéy w rzecżách kośćiołowi Bożému powſzechnému należących ieſteś gorący y ſtáteczny. A wżiąłeś to W. M. ieſcze od onych dawnych, ſtárożytnych y pochwáły wielkiéy godnych przodków ſwoich zacnéy Fámiliiéy Zápieżyńſkich, od których W. M. originem ſwoię prowádźić raczyſz. O któréy, day to, że przed návróceniem W. Xięſtwá Litew: do wiáry powſzechnéy Chrześćiáńſkiéy opiſánia Fámiliiéy niémáſz, bo cżáſu Pogáńſtwá w támtych kráiách, áni geſtorum, áni Fámiliy Scriptorów nie było żadnégo: Iednákże od cżáſu návrócenia zá królá Iágiełłá, gdy oſobą Sunigáłá Káſztelaná Trockiégo przodká W. M. piérwſzégo Chrześćiáninа, ſpłodzonégo z mátki Księżnéy Sieverſkiéy Ruſki, co też ieſt dowodem y árgumentem wielkim, ſtárożytności dawnéy, y zacności wielkiéy Fámiliiéy W. M. iáko zá Pogáńſtwá, ták pogotowiu od návrócenia narodu Litewſkiégo áż do tych náſzych cżáſów, wielkie ozdoby ſpraw y dźielności zacnych przodków W. M. mego M. Páná zánſze były, którzy ſpániáłą náturą ſwoią ták cżáſu woyny wielką y znáczną dźielnością y bieglośćią w rzecżách Rycérſkich, iáko też y

cżáſu

czásu pokoiu gorącością religiey & politicis virtutibus, ieśliż drugich nie przechodźili, poślednimi pewnie nie byli. Symeoná ſyná Sunigálowégo wſpomnioną, który ná wſzytkich woynách z Pogány y z Tátáry z wielką dźielnością y okázowániem męſtwá bywał, potym od Witoldá ná ten czás W. X. Lit. do Cęſárzá Chrześćiáńſkiégo kilká kroć z ozdobą wielką narodu ſwego, y ſpodźiwieniem wielkiéy mądrośći ſwéy Poſelſtwo ſprawował. Tego záś Symeoná ſynowie Ian, nie odſtępuiąc od zacnych y wielkich ſpraw oycá ſwego, tákże od Kázimierzá Iágiełłá trzykroć był Poſłem do Stolice świętéy powſzechnéy Apoſtolſkiéy Rzymſkiéy. Drugi záś ſyn będąc Woiewodą Smoleńſkim, kiedy ieſzcze Smoleńſk był w mocy W. X. Lit. iako mężnie támtę Prowincią Woiewódźtwá ſwego od Moſkiewſkich naiázdów y oppugnátiy bronił, y potym ſucceſsiuè Woiewodą Nowogrodźkim z potomkámi ſwoimi, Woiewodą Witepſkim, y Woiewodą Mińſkim náſtąpiwſzy w zacnéy á wielce záſłużonéy Fámiliiéy w R. P. náſzéy nie poſledniey ſzé ſpráwy, ále rowné przodkóm ſwoim káżdy z nich, ták czáſu woyny, iáko y pokoiu, okázował. Miedźy którymi I. M. Pan Andrzey Sápiehá Woiewodá teráźnieyſzy Połotcki, ták wielkié y znáczné w R. P. náſzéy meritá vczynił, że rozpámiętywánié y ſławá nieśmiertelna záwſze, nie tylko oſobie iego, ále y Fámiliiéy w oyczyźnie náſzéy zoſtánie. Miedźy inſzémi bowiem wielkimi znáczném ſpráwámi ſwoimi, gdy Kśięſtwo Inflantſkié woyną Moſkiewſką paláło, y mocą tegoż Moſkiewſkiégo

ſkiégo nádwątlone było, v Kieśi Moſknę wielkośćią y mocą woienną zgromádzoną, mężnie oppugnuiąc, ábo rácéy expugnuiąc, záś nie odráził? bá odráził ták, że nie tylko okázyą dał wychwalánia y wyſławiánia śiebie, ále zacnośćią ták wielkiéy ſpráwy ſwéy laudationē omnē, iáko mówią, przewyſſył, gdźie mu pericula żadné ſtráſznè nie były, ále dedecus, żeby ſobie, Fámiliiéy, przodkóm, y potomkóm iákiégo nie vczynił, miał przed oczymá ſwemi záwſze: quo grauiſsimo virtutis militaris teſtimonio, nie tylko ták wielkiému y zacnému człowiekowi, ále téż y ſámym przełożonym w R. P. niémáß nic więtßé° y wżiętßé° do doſtąpienia ſławy nieśmiertelnéy: A o gorącośći iego w wierze Kátholickiéy, w nabożeńſtwie, w pobożnośći, y w inßych cnotách świętych, co mówić? Rzeczy ſámé więcéy świádczą, niżby ſie wypiſáć mogły. Trzebá mi tu było przyłożyć ſyná Woiewody Smolenſkiégo wyſßéy wſpomniánégo, Ianá Woiewody Witepſkiégo, którégo też ſynowie Senátorámi byli, ieden Woiewodą Podláſkim, drugi Káßtelanem Kiiowſkim: iedno w téy Prefátiéy wyliczáć wßytkié dla przedłużenia nie mogę: ále bym y niewſpominał, ſámé przez ſie doſyć w R. P. znáczné, iáſné y wiádomé. Návet y ſámé inſignia Fámiliiéy W. M. mego M. Páná, Ręká we zbroi, ſtrzałą przebita, wielkié y znáczné in R. P. merita, dźielnośći y męſtwá, z których R. P. vćiechę, wdźięczną wonnośćią liliiéy odnoſi: krzyże záś, Religionem & pietatem doſyć iáſnie vkázuią. Tych tedy Przodkow ták ſławnych, wżiętych y znáczných, że W.

M. móy

M. móy M. Pan, non nomine, ſed virtute, *dźielnośćią y ſprávámi ſwoimi, ſprávóm* per omnia *raczyſz reſpondowáć: świádczą* actus publici, *iuż nie raz ſprávowánych Poſelſtw* in arduis & difficilimis Reipub. negotiis, *Commiſsiy, y Expeditiy woiennych, w których* & conſilio & armis *raczyłeś bydź nie poſlednim: świádczy* & dignitatis *W. M.* eminentia, *złączona* cum Religione & pietate, *z których* zelus *gorący* ad promouendum bonum Religionis Catholicæ *pochodźi. Do któréy gorącośći, od któréiem był nieco odſtąpił, wrácáiąc ſie, przyznáć káżdy muśi, że ſławy nieśmiertelnéy vmiłowánia od kośćiołá Bożégo ten* zelus *W. M. godny. Wielka to bowiem, com wyſsźy wſpomniał, żeś W. M. prágnąć raczył áby ten Beſſárion był przełożony y po Polſku wydány, więtſza to ieſcze, że zá nakłádem W. M. mego M. Páná ieſt wydány. Owé bowiem wſzytkié rzeczy wyſsźy wſpomniáné wiele ſłużyć mogą do przyſługi y pochwały ná świećie, to záśię wiele ſłużyć może do pożyſkánia łáſki Bożéy, y duſs od ſátáná záwiedźionych, w támtym zwłaſczá kráiu pobliżſym Grękóm y Ruśi, z których przodkámi tá rzecz y ſprává, którą tu Beſſárion opiſał, tocząłá ſie wſzytká, z teráźnieyſzymi záśię o to co ſłyſsę y widzę Ich M. X. Biſkupi źiemie Ruſkiéy czynią ſtáránié wielkié, iákoby tá vnia w łáſce Bożéy dobrze zácżęta z ſtrony Religiéy, lepiéy ieſcze dokonczona bydź mogłá. A do tego ták mniémam, po łáſce Bożéy, że tá kśięgá zwłaſczá zá vdániem dobrym, y zá ſtárániem W. M. mego M. Páná pomoc wiele może.*

Niechże tedy Pan Bóg W. M. memu M. Pánu hoyną y wieczną nagrodą zá to będźie. A iáko W. M. chwałę iego y dobro kośćioła ś. iego ſtárániem ſwym y koſztem pomnażaß, ták téż niech Dóm zacny W. M. od téyże łáſki Bożéy w błogoſłáwieńſtwie iego świętym ták pomnożon będźie, iáko niekiedy Domy y Fámilię Pátriárchów wielkich pomnażáné y błogoſłáwioné były. Życzę tego W. M. y Páná Bogá o to proſię, żeby nigdy mąż z potomków W. M. nie vſtawał, któryby ná ſtolku oyconſkim śiadał, przodków ſwoich niczym nie wydawał, á oyczyznie, Rzeczypoſp. y Królowi Pánu ſwemu ſłużąc, im dáléy tym więcéy w ſławie dobréy, w łáſce Bożéy, y w miłości v ludźi kwitnął y żył ná wieki. Życzę y oſobie W. M. memu M. Pánu, ábyś W. M. y ſam w téyże łáſce Bożéy, y w więtßym błogoſłáwieńſtwie, y w więtßym ſzczęściu niż do tąd, téyże oyczyznie ſwéy y R. P. y Królowi Pánu ſwemu długo ſłużył, kwitnął, y żył. Proſię przytym, ábý tá prácá moiá z táką M. łáſką byłá przyięta, z iáką życzę ſobie ábý przyięta byłá. Przy któréy zálecam y ſam ſiebie, y niegodnè modlitwy moie do Miłościwéy łáſki W. M. mego M. Páná. Dát. w Krákowie 20. dniá Kwietniá, Roku Páńſkiégo 1605.

ILLVSTRISSIMO DOMINO,

D. LEONI SAPIHAE,

MAGNI DVCATVS LITHVANIÆ

Cancellario, Præfecto Slonimensi, Mohilouiensi, Pernauiensi, &c. Senatori amplissimo:

PETRVS ARCVDIVS S. D.

ORationem Bessarionis de rebus Concilii Florentini, & processione Spiritus sancti, Illustriss° ac Reuerēd. Cardinali Macieouio, Pontifici Crac. multas ob causas, vt moris est, dicaui & consecraui. Eam dum R^dus Dominus Ianuszouius, Archidiaconus Sandeceñ. percurrit, extemplò, qua est præditus in vertendis libris felicitate, Polonam reddidit. Magna profectò, magnanime Leo Sapiha, est vis veritatis, quæ animos mortalibus addat, & eos accendat; vt dum aliud agunt, sensim eius amore inflammati, eam aliis quoque patefacere studeant. Vtrum ægrè tulerim factum, modestè à me Ianuszouius quærebat. Ego verò tantùm abest, vt molestè tulerim: vt etiam summas gratias egerim, eique retulerim, me tibi longè antea, Clarissime Vir, dum amplissima, & magnificentissima legatione fungereris in Moschouia, & vnà essem in tuo nobilissimo comitatu, eam ostendisse, & legendam obtulisse: teque, quod summopere placuisset, ea de re seriò cogitasse, & eam prouinciam alicui mandare voluisse; vt eam in Po-

lonam & Sclauorum linguam verteret. Ea nimirum ratione, vt qualis œcumenica Florentina Synodus, quibuſúe conſentientibus ante centum ſexaginta fermè annos celebrata fuerit, non aliunde, quàm ex ipſomet Beſſarione, teſte locupletiſsimo & oculatiſsimo, atq; in ea Synodo non poſtremæ authoritatis viro, neq; poſtremo tantę rei effectore omnibus conſtaret. Prodigioſam igitur & chimericam Synodum, quæque in rerum naturâ nunquam extiterit, otioſi & litigioſi quidam homines facilè, & temerè fingere ſolent. Qua mea narratione Ianuſzouius ita animatus eſt: vt eam ſub auguſtiſsimo tuo nomine edere ſtatuerit. Et quoniam vnà cum Polona verſione, Latina quoque emendatior imprimenda erat: nactus tam opportunam occaſionem, nolui prætermittere, quin nouum patronum & propugnatorem acerrimum huius editionis mihi meritò quærerem. Cùm enim ea cauſa non paucos obtrectatores in ſe concitarit, atq; aduerſarios habeat: non alienum à ratione fuerit, ſi etiam plures fautores obtineat, & ſtrenuos duces adipiſcatur. Qualem te in primis eſſe, Præclariſsime Sapiha, qui mores tuos, ingenium, pietatem, prudentiam, authoritatem, dignitatem, altitudinem animi, conatus in rebus arduis, ſummum in religione tuenda ſtudium, atque improbum laborem, quo vincis omnia, optime nouerit, haud negabit. Vale.

PETRVS

Petrus Arcudius Presbyter

Græcus, Philosophiæ & Sacræ Theologiæ Doctor, Lectori Salutem.

NOn deerunt Critici, Candide Lector, quibus iste noster tenuis admodum & vix mediocre laude dignus labor fortè displiceat; quod nimirum, quæ in hoc libello continentur, non omnia eisdem totidem q; verbis transtulerim; neque tanquam valdè religiosus verbum pro verbo reddiderim. quos illud scire volo, non sacra Biblia, aut Philosophorum arcana, & recondita dogmata, & illa quidem acroamatica me vertisse. Quæ sanè, cùm nimis angusta sint atque contracta, ne varient & mutent sensum ex minima quaque particula, vel addita, vel adempta, exactissimam illam singulorum verborum versionem iure suo postulant, atque propemodum flagitant. Quanquam & illud tum passim, tum verò maximè, vbi aliquod expendendum erat vocabulum, vel patrum sententia, minimè præterierim. Quin etiam alicubi perspicuitatis gratia, ad extremitatem paginarum, annotatiunculas addere non sum gnauatus; & in ipso contextu græcæ orationis, cùm nonnulla subobscurè dicta essent, ad ea illustranda parum aliquid de meo addidi, idque totum lineis circumductis consignaui. Alij contra incorruptam illam latinis sermonis integritatem, quam ab vno Cicerone, fonte scilicet ac parente totius eloquentiæ, hauriri nullo negotio posse existimant, desiderabant. Sed neq; omnia in vno Cicerone facilè reperias, & græca, dixerim etiam græcus, verti; hoc est, vt nostro placet Bessarioni, qui quan-

quantumùis calleam latinitatem, minimè tamen æqua gratia latinorum aptus sim ad scribendum latinè aliquid, quod vicissim in græcis sæpè usu venit latinis, & idem accidit: quippe qui vel in ipsis minutis particulis, & articulis manifestè deprehenduntur, facileq; se produnt, quales authores sint, latini an græci, qui græcè præclarum aliquid composuerint. Alij denique, quos magis veritas, quàm delectus verborum oblectat, id unum potissimum spectabunt, germanâne seruetur intelligentia; veri sensus plenè planèq; exprimantur; integræ & absolutæ græcæ sententiæ latinis reddantur: id quod ego pro meis viribus præstare conatus sum, an verò assequutus fuerim, aliorum de hac re sit iudicium.

Ad talem numerum, te pie Lector, nouissimum libenter adscribo, tibiq́ue gratum fore meum laborem spero, & opto. vale.

BESSA-

X. Iánuſzowſki, do łáskáwégo Czytelniká.

WYdáiąc Beſſárioná po Polſku / zdáło mi ſie záraz przy tymże wydáć y text łáćińſki / od Láćińſkiégo Authorá ná wielu mieyſcach poprawiony: á to ze dwu miar. Naprzód / áby Czytelnik łáſkáwy / czytáiąc go po Polſku oraz mógł y łáćińſkiému ſie przypátrować / ieſliż ſie gdźie czego nie vchybiło / ábo czemu niedogodźiło. Druga / ponieważ wykład kożdy ieſt trudny / á w iezyku Polſkim tym trudnieyſzy / z téy miáry / że w ſłowá ieſt bárzo vbogi. Terminy záśie Theologickié / ábo choć y té / ná których ſie Philoſophia wſzytká by ná wózku toczy / ſą ták trudné / że y w Láćińſkim iezyku wiele z Gréckiégo bráć muśi. Náwet / głębokość rzeczy ſámey / potrzebuie zgołá tego / áby ſłowo od ſłowá y tymże porządkiem iáko w Láćińſkim ſłowá kładźione były: coby ſie iuż nie kładło / gdyby rzecz proſta inſza była. Otóż Czytelnik łáſkáwy / ieſliby co w Polſkim baczył tákiégo / czegoby ábo nie ták zrázu rozumiał / áboby mu ſie wykład ſłowá któré° nie podobał / áby weyrzawſzy w text Láćińſki / tym łácniéy zrozumieć y poprawić ſobie mógł. Láćniéy bowiem ſłowo / kiłká poprawić / niż wſzytke kśiegę przekładáć / ták zwłaſczá / która y w ſłowá / y w rzecz ſáme ieſt bárzo głęboka. A co więtſza / choć ſie pod czás zda / że ſie właſnie ſłowo które ná Polſkié przełoży / iákóż czáſem iná-

)()(czéy

czéy przełożyć ſie nie może / á przedśie téy energiiéy / téy mocy / téy wdźięczności / y téy własności nie ma / ktorą ma ſłowo Láćińſkie: á tráfiáią ſie ſłowá málé / ktore lepiéy pod czás po Láćinie zoſtáwić / niż ie po Polſku położyć. Ná przykład: w Láćińſkim Oratio á Res, ſą ſobie rózne: w Polſkim zaśie Rem inaczéy przełożyć nie może iedno Rzecz / Orationem też Rzecz / álić y Oratio Rzecz / y Res Rzecz. Pátrże iáko dáleko iedno od drugiégo / y ieſliż ma te rózność w ſobie / ktore máią Láćińſkie ſłowá: ſámym tylko domyſłem domyślamy ſie co iáko rozumieć / ále własnością ſáma bynamniéy. Nuż owé inſze ſłowá / ſuppoſitum, notio, operatio, relatio, ens, entitas, identitas, ideæ, prædicamenta, proportio, y tym podobné / iáko ná Polſkie własnie przełożyć: A położyſſli ie też Polſkim iákim ſłowem / tedy przedśie nie będźie w ſobie miáło téy wdźięczności / y te wyráźność iáko w Láćińſkim: tákże Indiuiduum, niedźielność ábo ſczegulność: operatio, dźielność ábo ſpráwowánie: Relatio, wzgledność: Identitas, iedność: Reciprocatio, odwrót: Cauſatum ad cauſam, od przyczyny do przyczyny / y tym podobné. A tráfiáią ſie y Synonima, ktore w Polſkim ták wiele przemiánków nie máią / iáko w Láćińſkim / á potrzebné czáſem bywáią: iedno przeniedoſtátek iezyká Polſkiégo / trudno tych przemiánków mieć ták wiele: Otóż gwalt ſie podczás wykłádowi czynić muſi. Jeſliby tedy / Czytelnik łáſkáwy / ná

co tá-

co tákiégo przypadł/ niech ſie nie obráża/ że ſie y text Láćińſki y ſłowá Láćińſkié zoſtáwić muśiały/ do tąd áż kto táki bedźie/ co té ſłowá własnie po Polſku/ téy mocy co y Láćińſkié wynaydźie. A temi czáſy te pracą z láſką niech przyymuie/ á ná mie láſkaw bedźie/ Proſze.

Argu-

Argumentum opuſculi.

BEſſarion rogatus ab Alexio Laſcari Philanthropino, primariæ nobilitatis viro, vt eum de rebus geſtis in Concilio Florentino certiorem faceret, atque, vt ſe habuerint, diligenter narraret, & eum de rei veritate doceret, & ad eam confirmandam, aduerſariorum fallacias detegendas & euertendas inſtrueret; præſentē hunc tractatū lucidè, breuiterq; conſcripſit.

In quo quidem æquè perſonam hiſtorici, cuius ſcopus eſt veritas, atque Theologi ſuſtinens, præter alias priuatas res, & peculiares, quas curſim & celeriter attingit, recenſet illi modum & rationem, quam tenuerint Græci Antiſtites in diſceptationibus cum Latinis. Nimirùm, quòd quæſtionem in duas partes diuiſerint: alteram, quòd non liceat quidquam vel ipſam veritatē in Symbolum addere, idque priùs in dubium Græci verterunt, Beſſarione alioquin inuitio, & contradicente, cùm meliorem ordinem & diſpoſitionem diſputationum optaret. Alteram, quòd ſit concluſio falſa, videlicet Spiritum ſanctum ex filio procedere. Ad hæc rationes vtriuſque partis pro vtroq; problemate, & quid ad eas inuicem reſponderint, Beſſarion refert: deque ſuo multas rationes ad veritatem confirmandam & comprobandam addit, & vniuersè de tota controuerſia copioſè diſſerit.

Proinde iure optimo, ſua voluntate, nulla vi coactum Orientem cum Occidente, fœdere antiquæ religionis confirmato, veteres amicitias renouaſſe, atque adeò dextras iunxiſſe, Deo teſte affirmat.

Porrò autem noſter Beſſarion ſemper ſui ſimilis, vt in aliis ſuis opuſculis, ita etiam in hoc eſt ſolidè doctus, & verè pius: cumque alios ſuperet, ſecum certat. Siue enim ſingularem pietatem in tuenda fide Catholica, ſiue variam, ac multiplicem eruditionem ſpectes, poſteris Græcis longè anteponendum, priſcis illis ſanctiſsimis patribus æquandum eſſe, meritò non denegabis.

BES SA-

BESSARIONIS CARDINALIS ARCHIEPISCOPI NICÆNI Oratio, De processione Spiritus Sancti.

Petro Arcudio interprete.

TV QVIDEM non solùm rerum humanarum, verùmetiam diuinarum benè peritus cùm sis, atque doctrinam in magnis deliciis habeas, potissimũ verò sacrarum literarum studium & exercitationẽ; cùm per te ipsum in rebus fidei verum inquirere non cessas; tum nos quoq; ad hoc adhortaris, & huius inquisitionis, ac sacræ inuestigationis socios & adiutores assumis. Ego verò, cùm ex pigritia laborem, simulque liben-

BESSARIONA KARDYNALA ARCYBISKVPA NIGENskiégo, Rzecz, O pochodzeniu Duchá Swietégo:

Przełożenia X. Ianá Iánusſonſkiégo.

Y wprawdźie / nietylko ludzkich potocznych rzeczy / ále y Boſkich dobrze świádómbedąc / y náuki zwłaſczá Piſmá ś. zabáwę y ćwiczenié w kochániu wielkim máiąc / iáko ſam przez ſie w rzeczách do wiáry należących prawdy dochodźić nie przeſtáieſz; ták y nas do tegóż záprzaßaß / y tegóż dochodzenia y świeté° wyßłákowánia towárzyßze y pomocniki ſobie zábiéraß. Ja záśie /

libenter iſta cura & labore meipſum liberaſſem ; propterea quòd ad homines ſæpè verba fecerim, qui magis propriæ contentioni & imperitiæ, quàm veritati morem gerant; denuò inuitus in hoc certamen deſcendo: quamuis ad te candidum & doctum auditorem verba ſim facturus; quem mihi ipſe perſuadeo, non magis experiendi cauſa, quàm amore veritatis id à me petere: præſertim cùm & ipſa ſacro ſancti Concilij authoritas, vt ego quidē exiſtimo, cuilibet ſimpliciter ad perſuadendum ſatisfaciat; quodque ab ipſo concluſum eſt, id tu æquo animo, ſine vlla contentione vel ambiguitate recipies; illud certò ſciens, nequaquam fieri poſſe, vt tantorum virorum conuentum, tùm ſapientia, tùm virtute atque intelligentia præ-

gdyżem zlenial / y tudźież téż radbym ſie był z teg kłopotu y z prace wyzwolił / przeto żem do ludźi rzecz czeſto czynił / ktorzy wiecéy własnému ſprzéczániu y nie umieietnośći niż prawdźie folguią / poniewolny w té ſtránki znowu wſtępuie : ácz do ćiebie ſczérégo y vczonégo ſłuchácza mówić będę: o ktorym to trzymam / że nie ráczéy dla doświádczenia / iáko z miłośći ku prawdźie / teg odemnie żądaſz: zwłaſczá że y ſámá ś. zbożu powáżność / iáko ia mniemam / kożdē zgołá ná perſwádowánieieſt doſtátecżna: y to co ſie od nie° záwárło / to ty dobrym ſercem / bez wſzelákiég ſporu ábo watpliwośći / przyimieſz: zápewné to wiedząc / żeżadnym ſpoſobem bydź to niemoże / áby w zgromádzeniu ludźi tak wielkich / mądrośćią / cnotá-

præditorum, quorum in medio Deum ipsum adesse credere necesse est, veritas lateat.

Deinde verò alias etiam memini, non paruam quandam me tibi composuisse epistolam, hęc omnia copiosè attingentem. quippe quæ & quæstionem ipsam per se rationibus confirmat, nimirum Spiritum sanctum ex Patre Filioq; procedere, & quæ hanc conclusionem absurda sequi videntur, diluit. Ita vt non sit opus, præsertim verò tibi virorum optime, pluribus verbis, qui in huiusmodi rebus tantam habes experiẽtiam; vt vel ex minima quaque occasione, plurima, eaque magna & difficilia captu, facilè intelligere queas.

Verumenimuerò, quando & aliquid amplius à nobis

cnotámi y rozumem wielkim osłáchćionych/ miedzy którymi w posrzodku / że Pan Bóg sam był przytomny/ pewnie trzebá wierzyć / prawdá táyna była.

Przytym też / pomnie / żemći niekiedyś był nápisał list iákiś nie máły / w którym sie to wszytko széroko dotykálo : bo y sáme questią rátiámi potwiérdza/ to iest/ że Duch ś. z Oycá y z syná pochodźi : y które zá tą concluſią absurda idą sie zdádzą / rozwiezuie. Ták / iż słów wiele nie trzebá/ tobie zwłaszczá człowiekowi wielkiemu / który w tákowych rzeczách iesteś ták ćwiczony/ że też y zá namnieyszym powodem bárzo wiele / y wielkich / y do poiećia trudnych rzeczy/ łácno zrozumieć możesz.

Ale ponieważ y nád to czegoś wiecéy od nas prá-

bis poſtulas, non tàm fortè tua cauſa, quàm eorum, qui ſe pertinaciter veritati opponunt; nos quidem, partim quòd iuxta diuinum Apoſtolum cuiuis petenti, de ea, quæ in nobis eſt, fide, reddere rationem tenemur; partim etiam, quòd amicitiæ officiis indulgemus, mandata tua exequimur; tibíque inprimis, ſanctorum Patrum atque Doctorum occidentalium ſententias mittimus. quibus ſanè ex Patre Filióque Spiritum ſanctum procedere, ſuíque vnum principium, vnamúe cauſam habere Patrem & Filium, his ipſis verbis planè oſtenditur. Ex quibus tamen ſententiis, quod eæ plurimæ ſint, & in omnibus eorum libris diſperſæ atq; diſſeminatę, paucas nos tibi mittimus, eiuſdem formæ, & eiuſdem generis,

gnieſz / nie ták podobno gwóli ſobie / iáko wiecéy gwóli tym / ktòrzy ſie vporznie prawdźie záſtáwiáią: Otóż my / cześćią że według Apoſtołá Páńſkiégo káżdému proſzącému / o téy / ktòra ieſt w nas / wierze powinniſmy dáć ſpráwę / cześćią téż / że ſie przyiácielſkimi vczynnośćiámi rádźi bá wimy / roſkazániu twému doſyćczynimy: y tobie napiérwéy ś. Oycòw y Doktorów zachodnich zdánia poſyłamy. ktòrémi zgołá / że Duch ś. z Oycá y z Synà pochodźi / y że zá iedenże początek ſwóy / y iedneż przyczyne Oycá y Synà ma / témiż ſámémi ſłowy iáſnie ſie okázuie. Z tych iednák ich zdánia / gdyż ich wiele / á we wſzyſtkich ich kśięgách roſpiſáné y rozśiané / trochę ich tobie poſyłamy / inſzé bowiém wſzyſtkié tegóż

ſą

neris, reliquis quoque omnibus exiſtentibus.

Adhæc, Orationem quãdam noſtram, cui *Dogmatica*, ſiue *De concordia*, inſcriptio eſt, tibi mittendam eſſe cenſuimus; quam paulò ante ſanctiſsimam coniunctionem, veluti poſtremam ſententiam iudicij noſtri & mentis edidimus. Eamque cùm poſtremò per noſipſos, conſiderantes ſingulorum ſententias inueſtigaremus, inuictiſsimo Imperatori noſtro & ſacro Patriarchæ in conſpectu omnium noſtrorum legendam obtulimus.

In qua quidem Oratione, quoad fieri poſſet, ex ipſis Orientalibus Patribus nihilo inſuper vtens Occidentalibus propoſitũ quæſitum oſtendo. Eamque tibi miſi clariſsime vir magnanime, & in omnibus præ-

ſą wzoru / y tóż w ſobie máią.

Nádto / zdálo ſie nam ábyſmyć poſłáli nieiáką Orátyą náſze / ktorey ieſt napis *Oratio dogmatica, ſiue De concordia*, ktorąſmy málo co przed zlaczeniẽ ſwietym / iákoby oſtátnie zdánie rozſądku náſzégõ y myśli wydáli. Ktorąſmy / gdyſmy oſtátnie ſámi przez ſie / vważáiąc wſzytkich zdánia rozbiráli / niezwyćiężonému Cẽſárzowi náſzému y świetému Pátriárſze w poſrzodku wſzyſtkich nas ku czytániu podáli. Rzecz náucząiąca, ábo o ſgodzie.

W ktorey to Orátiey / ile rzecz można / z ſámychże Oyców Wſchodnich / Zachodnich namniéy do tego nie vżywáiąc / vkázuie quæſtią teráznieyſzą. A poſłałemći ią iáko człowiekowi záwołánému / wielkiému y

prętstantiſsime, quippe quę tibi maximè omniũ & cuiuis alteri, qui eam bona mente audierit, maximam vtilitatem ſit allatura.

Et quoniam in his nihil noui in præſentia elaborauimus, extabant enim nobis antea ſcripta. Nunc tamen amore tui parum aliquid laborare, præter iſta, animum applicuimus, & aliquid amplius tua cauſa edere iudicauimus. Quapropter curſim, & celeriter, res noſtræ Synodi, ſanctiſſimæque concordiæ, tibi clariſsime vir narrabo, vt ſe habuerint; addens quoque rationes quaſdam, quibus aliquis de iſto dogmate prætereà magis adducatur, vt credat. ita tandem orationi finem imponam.

Antequam verò de iſtis dicamus, paruam & exiguam quandam rem, non parua

we wßytkim zacne^o/ ktore^o oſobliwie ze wßytkich y kożde^o inßé^o/ ktory ią dobrym ſercem ſłuchać będźie/ wielki pożytek przyniéść może.

A ponieważeſmy w tych rzeczách nic nowé^o dotąd nie vczynili: mieliſmy ie bowiém dawno iuż piſáné: Jednákeſmy teraz z miłośći ſwéy ku tobie/ nieco przydać króm owych/ v ſiebie poſtánowili/ y nieco wiecéy/ tobie gwóli wydáć vmyślili. Przetóż krótce y niebáwiąc ſie wiele/ ſpráwy náßé^o Synodu/ y zgody ś. tobie człowiekowi záwołánému opißę/ iáko ſie toczyły: przydáiąc téż do nich dowody niektóre/ ktoréminy kto nádto ieſcze wiecéy mógł być przywiedźiony/ áby téy náuce wierzył: y ták potym rzeczy koniec vczynie.

Nim iednák o tym co powiemy/ máłą y lichą iedną rzecz/

ua tamen cõsideratione dignam, proœmiis addã, quæ sanè in prędicta Dogmatica Oratione desideratur: hãc igitur hîc cõpensabo.

rzecz/ niemálé° iednák vważenia godną/ w Przemowách przydam/ ktorey zgołá in Dogmatica Orõe nie dostawało. Ie tedy tu nádłożę.

In ea siquidem Oratione, vtpotè qui ex solis sanctis Patribus Orientalibus veritatẽ huius Quęstionis ostendendam proposueram; dictum quoddam, quod instar omnium aliorum sit, Diui Patris nostri Basilij, prætermisi; propterea, quòd vtcunque illud ambigeretur: nõ quòd ego etiam de eo dubitarem; minimè verò; sed quoniam plerique in controuersiam reuocabant, ambigua re vti nolui: hoc autem dictum est, quo ille beatus vir in tertio libro suarum ignem spirãtium rationum aduersus Eunomiũ vsus est.

W támtey bowiem Orátiey/ ponieważ żem z sámych tylko oyców wschodnich prawdę tey Quæstiey pokazać był vmyślił/ opuściłẽ Wielebnẽ° Oycá nászego Bázyliuszá powieść iedne/ ktora miáło inych wszystkich iest. A opuściłem ią dla tego/ że iákożkolwiek była wątpliwa: nie żebym y ia co o niey wątpić miał: bynamniey: ále że wiele tákich było/ ktorzy o niey spor trzymáli: otóż iáko rzeczy wątpliwey niechcialem vżyć. powieść iednák/ ktora on maż świety w ksiegách trzecich swoich płomieniem ogniystym paláiących wywodów przeciw Eunomiuszowi vżył/ iest tá:

Quæ

Quæ enim, inquit, *necessitas est, si ordine ac dignitate tertius exiſtit Spiritus, tertius quoque ſit natura? dignitate enim ſecundum eum eſſe à filio, ab ipſo habentem eſſe & ab ipſo accipientem, & annunciantem nobis, atque omninò ab ea cauſa dependentem, tradit nobis pietatis ſermo.*

Hoc igitur dictum in ea Oratione prætermiſi. Non autem aliter id legittimum eſſe beati Baſilij credo, ac cæteros eius ſermones aduerſus Eunomium. quibus verò rationibus id mihi ipſe perſuadeam, tu quoque audies.

Primùm quidem in hac Synodo, cùm libri quinq; imò verò ſex inuenirentur, & quatuor ſanè in membrana ſcripti vetuſtiſsimi extarent, duo verò reliqui Bambaceni*, quorum tres quidem

Co bowiém, powiáda/*zá potrzebá tego, ieſliż porządkiem y zacnośćią trzećim ieſt Duch ś. áby tákże były náturą trzećim? zacnośćią bowiém że ieſt wtórym od ſyná, że od niego ma bytność, y od niego bierze y oponiáda nam, y zgołá, że od téy przyczyny idźie, podáie nam pobożności mowá.*

Té tedy ſłowá w támtéy Orátiey przez mie ſą opuſczoné. A nieináczéy té ſłowá błogoſłáwioné° Bázyłégo bydź wierze/ iáko y inſzé ieg ſłowá przećiw Eunomiuſzowi. Z iákich iednák przyczyn do te° rozumienia przychodze/ y ty vſłyſzyſz.

Naprzód bowiém ná tym Synodźie/ gdy kśiąg pięćioro/ ábo ráczéy ſześćioro náleźiono było/ á wprawdźie czworo z nich párgáminowych piſánych ſtároświetckich było/ dwoie záś oſtá-

* Bābaceni uocātur forte, quia charta ex bombice cōficitur, qualis solet esse hac nostra ætate orientalis. item, qualis est omnium antiquorum librorū, qui non in mēbrāna sunt scripti.

dem erant Mitylenen: Archiepiscopi, quartus Latinorum. ex duobus autem Bambacenis vnus erat inuictissimi nostri Imperatoris, alter sacri Patriarchæ, quem ille ex Monasterio Xantopulorum accipiens secum attulerat. Horum igitur sex librorum quinque sic sententiam habebant, quemadmodum ego nunc exposui. nimirum ab ipso habentem esse, & ab illa causa, scilicet filij, dependentem Spiritum sanctum testabantur. Vnus verò liber, scilicet Patriarchæ, secus habebat, cùm quispiam sententiam interscidisset, & partim addidisset, partim etiam abstulisset.

ostátnich było Báwelniánych†: z tych troie ksiąg były Mityleńskieg Arcybiskupá/czwarte Łácinników. z onych zás Báwelniánych/iedná ksiegá była niezwyćiężonego nászego Cesárzá/druga ś. Pátryárchy/ktorą wziąwszy z Monástéru Xántopolskiego zsoba był przyniósł. Tych tedy sześćiorgá ksiąg pięćioro/táka sententią w sobie miały/iákom ia teraz wyłożył. to iest świádczyły/że od niego ma bytność/á że od onéy przyczyny/to iest/od Synáidźie Duch ś. Jednák zásie ksiegá Pátryárchy inászéy miálá/gdyż ktoś sententią do połowice wymázał/y częścią przydał/częścią też viął.

† Báwełniánégo tey miáry podobno przęgywáne były, że pápier w onych kráiách z Báwełny robiony bywaiák teraz gá wiekuná ßego widźimy pápier wschodni: y iáko sie náyduie we wßytkich ksiegách ſtárych ktore ná párgáminienie ſą piſáne.

Deinde, peracta sacrosancta Synodo, post reditum

Potym dokończywßy ś. Synodu/po zwrócéniu

noſtrum Conſtãtinopolim, cùm ſacrorum illorum Monaſteriorum ferè omnes libros propoſuiſſem inueſtigandos, quoſcunq; recentiores, & poſt illam magnã contentionem reperi ſcriptos, hi omnes interciſam habebant ſententiam: qui verò antiquioris manus, & ante mutuam pugnam eſſent; hi omnes, cùm non pauciores ſint ipſis corruptis, ſani & integri manent.

In quibus & aliquid lachrymis, & admiratione dignum comperi: admiratione quidem, ſi quis ſponte volenſq; mendacium amplectatur, ipſeque illud conflet, præſertim veritatem ipſam deſtruens; cùm tamen humana mens verũ pro obiecto & axiomate poſitum habeat. Lachrymis verò dignum, quòd ni-

náſzym do Konſtántinopolá/gdym vmyślił świętych támtych Monáſterów kſięgi práwie wſzyſtkie wyſzukáć/ ktorékolwiek nowſze/y po onym wielkim ſpoſze piſáne náleść ſie mogły/ té wſzytkie miały do połowice wyſkrobáne ſententią: ktore záś ſtárſzey były reki/ y przed ſpólnym náſzym ſtárciem/ té wſzytkie/ choć ich niemniey było niż owych popſowánych/nie náruſzone były y całe zoſtáły.

W ktorych też nálazłem nieco cześcią żalu/ cześcią podźiwienia godnego. Podźiwienia z tey miáry/iáko to z ſwéy dobrey woley/ y chcąc ſie kto w kłamſtwie zákochać/ y ſam ie ſobie vkowáć może/ zwłaſzcza práwde ſáme pſuiąc/ ktorą ſie iednák ludzki rozum/ iáko máteryą ſobie należącą/ y wiáry zgołá godną/ báwi.

Żalu

mirum nonnulli reperiantur, qui adeò negligant fidei veritatem, sine qua fieri non potest, vt homo salutem consequatur; vt non modò in ea inuestiganda atque inuenienda sint pigri; verùmetiam eam manifestè expositam obtegere, turbare, & euertere conentur.

Id igitur eiusmodi erat. Inter alios libros etiam in Monasterio Christi Soteris Pantepopti (hoc est Seruatoris cuncta inspicientis) duos reperi beati Basilij libros: quorum vnus quidem in membrana scriptus ex facie vetustissimus apparebat: quot annorum tamen esset, nescio; propterea quod ibi non esset annus adscriptus: alter verò Bambacenus, annos ante trecentos scriptus erat, siquidem in calce adscriptus erat annus

Zalu zásie to godno / że sie niektórzy náyduią / którzy ták bárzo zániedbywáią wiáry prawdę / bez której być nie może / áby człowiek zbáwienia dostąpić miał: że nietylko w wyßlákowániu y w wyßukániu iéy są leniwi / ále też iáwnie podá ną tłumić / mießáć / y wywrócić vśiłuią.

A to ták było. Miedzy inßémi księgámi też y w Monáßterze Chrystusá Soterá Pántepoptá (to iest / Zbáwicielá wßytko widzącego) nálazłem dwoie ksiąg ś. Bázyliußá / z których iedná księgá ná párgáminie piśáná / ná poyrzeniu zdáłá sie bydź bárzo ßtára: wieleby iednák iéy lat było / niewiém: Roku bowiém piśánégo nie było: druga księgá byłá báwelniána przed trzemi ßty lat piśána: ná końcu bowiém ksiąg przy-

σωτῆρος παντεπόπτου.

 pisany

nus, ex quo id facilè computari poterat: & libri ipſi adhuc perſeuerant, niſi fortè poſtquam mihi oſtenſi fuerunt, opera eorum, qui facilè omnia mala propriæ ſaluti machinantur, euanuerint. Hi ambo libri, quem admodũ nos expoſuimus, Doctoris ſententiam ſic intus habebant ſcriptam: Homo verò quidam, animo quidem audax, ſed manu adhuc longè audacior, aduerſus membranam ferro vtens, veritatem abraſit, minus tamen res illi proceſſit. Cùm enim locus vacuus ſit, ipſæque ſyllabæ dimidiæ adhuc appareant, & audaciam illius arguunt, & veritatem ipſam nihilominus clarè exprimunt. In alium verò librum atramentum infundens, totam illam partem ſententiæ obtexit, quæ ſic habet: *Ab ipſo haben-*

piſány był rok/z ktorégo łácno ſie było tego doliczyć: y te kśiegi ieſcze trwáią: chybá żeby zátym/iáko mi ie pokazano/zá ſpráwą tych/któ rzy łácno wſzytko złé własnému zbáwieniu kuią/zginąć miały. Té dwoie kśiąg zdánie Doktorowé we wnątrz ták/iákoſmy ie wyłożyli/nápiſáné miały. Ale człowiek iákiś/ myślą wprawdźie śmiały/ále ręką ieſcze śmielſzy/ vżywſzy żeláza przeciw kárćie párgáminowéy/prawdę wyſkrobał/ choć mu ſie málo co powiodło. Ponieważ bowiem mieyſce próżné ieſt/ y ſámé ſyláby ieſcze do połowice widáć/ y śmiáłość iego ſtrofuią/ á przecie prawdę ſáme iáſnie wyrażáią. W drugiéy záſie kśiędze inkauſtem polawſzy/wſzytkę onę cześć ſententicy okrył/która táka była: *Od niego máiący*

habentem esse, & omninò ab illa causa dependentem. Verùm deinde tempore procedente, cùm doctus ille Cedonius librum in manus accepisset, sententia iterum sana reddita est. ipse siquidem propria manu & sententiam in libro integram adscripsit, & eum, qui id ausus esset, satis dignè conuiciis consectatus est.

In tantam nimirum dementiam, tenebras, & ignorantiam nostrates contentio impulit. Deinde audent dicere Latinos & Beccum libros corrupisse; cùm tamen dictum istud tantam habeat pulchritudinem, tantaque cum eloquentia, rotunditate, & attica gratia sit prolatum; vt non solùm Latinos tale quidpiam efficere, tantaque cum gratia Græcè aliquid conscribere posse (sit verisimile *) quibus

iący bytność y zgołá od onéy przyczyny idąc. Potym iednák/ gdy on Cedoniusz vczony kśiege w rece swé dostał/ sententia oná zdrowa znowu stánęłá: sam bowiém ręką własną y ono Sententią cálą do kśiąg przypisał/ y tego który sie tego ważył/ słowy nie vczćił/ iáko tego był godźien.

Do tákiégo glupstwá/ ślepoty y nieumieietności przywiodły były spory nászyntce. A potym ieszcze mówić śmieią/ że Láćinnicy y Beccus nákażić w téy mierze kśięgi mieli: A ono sententia tá/ táką ma w sobie ozdobę/ y z táką wymownośćią/ okrągłośćią/ y Attićką wdźięcznośćią iest wyrzeczona/ że niemáss podobienstwá/ áby nietylko Láćinnicy co tákiégo vczynić/ y ták grzecznie po Gréckú

* Deest hoc in Græco, sed perspicuitatis causa appositū est. Est enim ualde longa periodus.

BIBL. ZN. IM. OSSOLIŃSKICH

bus patria lingua, variæque figuræ & præcepta diuerſa dicendi, vt aliquid in noſtram linguam cum gratia edant, impedimento eſſe poſſunt : quemadmodum è contrario, vt Græci ipſi Latinè aliquid æqua gratia Latinorum componãt, nullo modo fieri poteſt; quantumùis licet vtrique linguam inuicem exerceant. Huius verò rei locupletiſſimus ego teſtis eſſe poſsũ, qui Latinam linguam fermè, vt quiſque alius Latinorum, qui in ea multum elaborârit, calleo & percipio, conſcribere verò aliquid, vel mediocri laude dignum, minimè valeo. Non ſolùm igitur vt dictum eſt fieri non poterat, vt hanc ſententiam tanta cum gratia Latini ederent; ſed neque Græcorum vllus, excepto ipſo Baſilio : illius eſt enim

co nápiſáć mogli / ktorym oyczyſtky iezyk / y rożne twor noſći / y vſtáwy mówienia / ná przeßkodźie być mogą / áby náßym iezykiem ták wdźiecznie co wydáli : iáko przeciwnym ſpoſobem / żadną miárą być to niemoże / áby y Grékowie ſámi po Láćinie ták grzecznie iáko Láćinnicy złożyć co mieli : day to / choćby ſie z obu ſtron w iezyku iedni od drugich ćwiczyli : czeg̃ ia doſtátecznym świádkiem bydź mogę / ktorym iezyká Láćińſkiego / málo nie iáko ktory inßy z Láćinników / ktory ſie w nim wiele ćwiczył / dobrze ſwiádom / vmiém go y rozumiẽ / á przećie nápiſáć co / choć y ták ſrzednie chwały godnego / nammiéy temu nie podołam. Nietylko tedy / iáko ſie rzekło / bydź to nie mogło / áby te ſententią ták wdźiecznie Láćinnicy wyrzéc mieli /

enim imago, illius est hoc genus scribēdi. si quis plurimum valet ad Orationum ideas diiudicandas, scit quod dico; præsertim cùm & Beccus heri & nudius tertius extiterit; libri verò cùm lōgè vetustiores quàm isti sint, verba esse inania, vanumque refugium, rationem istam arguunt.

li/ale nawet y z Grekow żaden / krom same° Bazyliusza: iego to bowiem iest wyraz/ ieg iest sposob pisania. iesliż kto rozsądzić vmie rzeczy abo mowy własność/ ten wie co mowie: z wlaszcza że Beccus był nie dawno: ksiegi zaśie ponieważ daleko starsze są niż ci/ łacno te ratya ich zbiiaią/ że ich słowá są prózne/ y prózne ich vcieczki.

Amplius etiam & aliunde hoc idem certum facere posset aliquis. Fuit vir quidam, cum plerisque aliis magnæ sapientiæ apud Latinos, Hugo appellatus, antiquissimus author, & qui multo tempore nos antecessit: ex quo enim fuit, propè trecenti sunt anni elapsi. is cùm de processione Spiritus sancti scribat, hoc magni Basilij dicto ad probandum vtitur. Quod sanè ego non solum Latinè in-

Ale nádto/ y zinąd pewnym dowodem pokazać sie to może. Był mąż ieden/ z wielą inszych wielkiey mądrości v Łacinników/ imieniem Hugo/ stárożytny author/ y ktory wielą wiekow był przed námi: iáko bowiē był/ iuż temu bliśko trzech set lat przeszło: Ten kiedy o pochodzeniu Ducha ś. pisze/ tychże słów wielkiego Bázyliusza do swych dowodów vżywa. Czegom ia nietylko po Łacinie doyrzał/

inſpexi, vobiſque refero, verùmetiam Conſtantinopoli cùm in meas manus incidiſſet Græcè ſcriptum legi. Legi verò non quidem librum ipſius Hugonis, ſed Nicetæ cuiuſdã contra Hugonem librum antilogicũ (hoc eſt cõcertatoriũ ac de controuerſiis ſcriptum) vt ego arbitror Epiſcopi Theſſalonicenſis, qui fuit ante ducentos quinquaginta annos. In quo videtur iſte Hugo hac ſententia vſus fuiſſe. Atqui iſte Theſſalonicenſis Latinorum adhærebat dogmati: concluſionem enim veram eſſe opinabatur: contendebat verò id, quod eſt in Prouerbio, de vmbra aſini: Non oportere, inquiens, nec ipſa quidem vera, ſymbolo addere. Res ſcilicet magnæ religionis, ſcrupuli ac ſapientiæ: non ſecus, ac ſi aliquis

rzał / y wam to obwieſczam / álem téż y w Conſtántynopolu / gdy mi w ręce moié wpádły / po Gréckú piſáné czytał. A czytałem nie kśięgeć wprawdźie ſámégo Hugoná / ále Nicety iákiégoś przeciw Hugonowi kśiędze antilogicã o ſpólnych ſwarách y ſporách piſáną / ile ia mnimam Biſkupá Teſſálonickiég / ktory był przed dwiemáſty lat y piąćiądźieśiąt: gdźie ſie okázuie / że ten Hugo tych ſłów vżył. A ten Teſſálonicki przeſtawał z Łácinniki: ták bowiém rozumiał / że to była prawdźiwa concluſia: á ſpór trzymał co ieſt w Przyſłowiu / o cieniu oślim / powiádáiąc / że nie potrzebá y rzeczy náwet prawdźiwych do ſkładu przykládáć: właſnie iákoby to rzecz była wielkiéy wagi / wielkiég ſcrupułu y mądroſći: nie

quis diceret, non oportere veritatem liberè profiteri. Atque hæc fusè recensui & dilataui: volens ostendere, factam quidem esse in libris corruptionem, factam verò non à Latinis, & illorum fautoribus: sed contrà potius ab iis, qui aduersus Latinos contendunt, ipsaque corruptio non secundùm additionem, sed diminutionem facta est. Ita, vt nemo in posterum Beccum vel similes iustè accusset, libris ipsis longè ante Beccum veritatem ipsam clamantibus. Et hæc quidem à tempore desumpta sunt signa tam mira & manifesta, & quæ conuinci nullo modo queant.

Verumenimuerò, & ab ipsa quidem elocutione & pulchritudine scriptionis dictum est, hæc verba nullius alterius oportere credere,

ináczéy / iákoby kto rzékł. Nie trzebá prawdy wolno opowiádáć. Alemći to iuż ſzéroce wyłożył y rozwiódł/ chcąc pokazáć/ żeć wprawdźie kśiegi były nápſowáné/ále że to nápſowánié nie ſtáło ſie od Láćinników y ich pomocników/ále ráczéy od tych któzy przećiw Láćinnikóm ſpór trzymáią: á że to nápſowánié nie przydatkiem/ále viećiem ſie ſtáło. Ták/áby żaden nápotim Becca ábo ie⁹ podobné ſłuſznie nie winił/ ponieważ y kśiegi ſámé dawno przed Bekkiem o ſáméy prawdźie świádczą. Y toć ſą oddawnośći czáſu wywody tákié dźiwné y iaſné/ y które ſpárté żadną miárą być niemogą.

Ale y z ſáméy wprawdźie wymowy / y z ozdoby piſmá pokazáło ſie/ że wierzyć ináczéy nie trzebá/ áby té ſłowá czyie inſze były

C miały/

re, quàm beati Baſilij eſſe voces. Nihilominus tamen & ab eadem ipſa intelligentia & antecedẽtium ac ſubſequentiũ contextu, ſi quis diligenter ſcopum perpenderit, hoc idem apparebit.

Cùm Eunomius, ex eo, quod Spiritus ſanctus, à ſanctis tertius ordine ac dignitate diceretur, tertiũ quoque eum eſſe natura colligeret; D. Baſilius concluſionem moleſtè ferens, non negat media, nimirum Spiritum ſanctum tertium eſſe ordine ac dignitate. Licèt enim, veluti ægrè ferens, clamet aduerſus Eunomium: *Qui verò ſint ſancti, & in quibus ſermonibus hanc doctrinam fecerint, dicere nequit.* non tamen id vrgens hæc ait, neque negans tertium eſſe ordine ac dici à ſanctis Spiritum, quemadmodum noſtrates male exiſtimáły / iedno Bázylégo świętégo: przećie iednák y z ſámégo rzeczy wyrozumienia / y z tégo co wprzód co pozad w textćie idźie / ieſliż kto ſam cél rzeczy pilnie vważy / tóż ſie pokaże.

Gdy Eunomiuſz ztąd / że świeci powiádáli / iż Duch ś. trzećim ieſt pozadkiem y zacnośćią / inferował / że téż y náturą trzećim ieſt: ś. Bázyli ná te concluzyą ſie gniewáiąc / śrzednich rzeczy nie przy / to ieſt / że Duch ś. ieſt trzeći pozadkiem y zacnośćią. Bo ácz iákoby mu to niemiło było / wola przećiw Eunomiuſzowi: *Którzy zaś ſą święći, y w których kazániach tę náukę podáli, tego powiedźieć nieumié.* przećie iednák nie mówi tego / iákoby o to nálégał / áni téż áby przyznawáć niemał / że Duch ś. ieſt y názywa ſie od świętych trze-

ſtimant: ſic enim ipſe ſibi ac veritati aduerſaretur: ſed ab Eunomij dementia vehementer abhorrens, & indignè ferens concluſionem, nimirum tertium eſſe Spiritum etiam natura; & ſilentium illius accuſans, quòd tacuerit, minimèque indicauerit ſanctos, qui iſtud affirment, in hanc vocem erupit: *Qui verò ſint ſancti, & in quibus ſermonibus hanc doctrinam tradiderint, dicere nequit.* Perſpicuum enim eſt, quòdſi ſanctorum authoritates expoſuiſſet, abſurdam fortaſſe inferre concluſionem minimè potuiſſet. Scimus enim, quòd ex vno quopiam verbo ſeu vocabulo, ſæpè totus ſcopus ſcriptoris & mens apparet; vt non liceat alicui de ſuo aliquid addendo malitioſè agere, & concluſionem eorum diſtis

trzećim/ porządkiem / iáko náſzy źle rozumieią: táḱby bowiém iuż y ſam ſobie y prawdźie był przećiwny. Ale bzyḋząc ſie bárzo głupſtwē Eunomiuſzowym / y gniewáiąc ſie ná concluſią/ ktorą bydź mienił Duchá ś. trzećim náturą / y vſkarżáiąc ſie ná iego milczenie/że o tym milczał / á namniéy nie okazał té ſwieté/ ktorzyby to twierdźili / ozwał ſie głoſem w té ſłowá: *Ktorzy záś ſą święći y w ktorych kazániách tę náukę podáli, powiedźieć nieumié.* Jáſna to bowiém rzecz/ gdyby był mieyſcá ſwietych pokazał/ podobnoby był táḱ głupiéy concluzíiéy wnoſić nie mógł. Wiémy bowiém że z iednéġ iákiegoḱolwiek ſłowá abo wokábuły / czeſto ſie wſzyſtek cél y vmyſł tego/ ktory o czym piſze / okázuie: ták / iż ſie też inſzé-

ctis minime consentaneam inferre. Hinc fit, vt si etiam Eunomius sanctos istud affirmantes, & eorum auctoritates addidisset, minimè sanè potuisset concludere, quod concluſit. tametsi enim sancti tertium esse Spiritum maximè sentiunt, atqui naturâ tertium esse constanter negant. Proptera igitur malitiam eius deplorans infert : *Nunquid factus est homo tam audax, vt de diuinis dogmatibus nouitates introducat?* Manifestum autem est, hic eum nouitatem appellare, tertium esse Spiritum naturâ, non ordine ac dignitate. Namque alioquin seipsum nouarum rerum authorem appellasset, sibique ipse magis repugnasset. Ipse enim est, qui maximè omnium tertium esse Spiritum ordine ac dignitate credendum tra-

mu nie godźi cokolwiek z swego przykładáiąc / ná złe to obracáć / áni concluzyą táką wnośić / ktoraby rzeczy ich służyć nie miálá. Z tądże / by też dobrze był Eunomiusz: przecieby był tego záwrzeć nie mógł co záwárł. Bo ácz świeci ták trzymáią / że Duch ś. iest trzecim / przecie iednák / żeby nátura trzecim bydź miał / tego sie przą státecznie. Przetóż złość ieg opłákuiąc / to rzekł : *Izaż sie ták śmiáłym stał człowiekiem, áby o náukách Boskich nowè rzeczy wnośił?* A są rzeczy iáśné / że tu nową rzecz przezywa / iż Duch ś. iest trzecim nátura / nie porządkiem ánizacnośćią. Bo iná czéy samby śiebie nowych rzeczy powodem názywał / y sobieby sam był przeciwnym. On bowiém sam iest / ktory miedzy wszytkimi nalepiéy

tradidit; quique nos auream hanc & indissolubilem catenam ordinis docuit. Etenim in his ipsis verbis aduersus Eunomium continuò infert : *Dignitate enim secundum esse à Filio, ab ipso habentem esse & ab ipso accipientem, & annunciantem nobis, atque omninò ab illa causa dependentem tradit pietatis sermo.*

lepiéy to podał ku wierzeniu/ że Duch ś. iest trzecim porządkiem y zacnością/ y który nas tego złotégō y nie roziemnégo łáncuchá porządku náuczył. Przy tych bowiém słowiéch przeciw Eunomiuszowi záraz to przydáie: *Zacnością bowiém że iest wtórym od Synà, y od niego ma bytność, y od niego bierze y nam oponiáda y zgołá, że od téy przyczyny idźie, podáie pobożności mowá.*

Huius enim sententiæ, & si non totum, partem tamen aliquam nostri recipiunt : reliqua intercidentes, atque ita dicentes : *dignitate enim secundum esse a filio, tradit fortasse pietatis sermo* : addentes quoq; illud, *fortasse*, vt ambiguũ sermonẽ reddant. Quod quidem alienum esse à mẽte magni Basilij prorsus ostendemus.

Téy bowiém sententiéy/ ácz nie wszytkiéy/ cześć przećie iákąszkolwiek nászy przyymuią: ostátek przecináiąc/ y ták mówiąc: *zacnością bowiém że iest wtórym od syná, podobno podáie pobożności mowá.* gdźie przydáią to słowo/ *podobno*, áby wątpliwość w słowiéch vczynili. O czym iż áni myślił Bázyli wielki zgołá pokażemy.

Hæc igitur non per figuram Rhetorum, quam vo-

To tedy on Bázyli wielki wnosi/ nie żeby w tym

Hoc loco minimè obscurè innuit & insimulat Marcum Ephesium, quippe illius fuit hæc prava interpretatio, ut ex Concil: Florē: Sess: 20. liquido constat.

vocant ἀνθυπαραχωρησιν, hoc est, concessionē, seu, quod in scholis aiunt, dato & non cōcesso, Magnus ille Basilius infert, quemadmodum quibusdam imperitissimè visum est. Verùm Thesim certam, minimeque dubiam ponens, quod sequitur, considerat: tertium quidem ordine valde concedens, tertium verò naturâ velut impium reiiciēs. Audi igitur, quæ dicat ipse, rationem adstruens: Quēadmodum enim filius ordine quidem à Patre secundus est. Deinde infert rationem, cur ita: *Quia*, inquit, *ab illo est*, & dignitate, *quia*, inquit, *principium & causa esse illius est pater*. naturâ verò non amplius secundus est. *Ita & Spiritus sanctus, etiamsi subeat & subsequatur*

zażywał onéy twórzto ści mówienia/ onéy figury krásomówskiéy/ któraą názywáią/ Pozwoleniem: iáko w szkołách wiec mówią: Day to by téż dobrze ták było/ iáko sie to niektórym náder nieumie ietnym zdáło. Ale położywszy pewną á niewątpliwą Thesim/ co zá tym idźie/ wpátruie: á/ że porządkiem trzecim iest/ bárzo przyznawa. to zásie żeby náturą trzecim bydź miał/ iáko rzecz niepobożną odrzuca. Słuchayże tedy co tenże sam mówi/ rátyą przywodząc: *Iáko bowiém Syn w prawdźie porządkiem od oycá wtórym iest.* Potym rátyą podáie/ czemu ták: *Bo*, powiáda/ *od niego iest*: y zacnością/ *Bo*, powiada/ *początkiem y przyczyną bycia iego iest Oćiec*, *náturą*

Tu ná tym mieyscu tyka y okáguie Márká Ephesyuſzá tego to bowiem był wykład, iáko káżdy iá snie bacznyć może, ex Conc: Flo: Sess: 20.

zásię

tur filium ordine ac dignitate, non tamen meritò eum alienæ eſſe naturæ ſequetur. Hic verò quidam addiderunt, *vt & omninò concedamus*, dicentes, *etiamſi ſubſequatur filium ordine ac dignitate, vt & omninò concedamus.* Illius verò ſcopo nihil magis atque hoc contrarium eſſe poteſt, qui in epiſtola ad * Canonicas manifeſtè dicit: *Spiritus verò ſanctus, Patri quidem ac Filio connumemtur, quòd & ſuper creatunum ſit, ordine autem tertius poſitus eſt, quemadmodum in Euangelio edocti ſumus à Domino dicente: Euntes docete omnes gentes, baptiſantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Qui autem anteponit Filio, vel antiquio-*

* κανονικας forte Monules, ut ita dixerim, Regulares intelligendæ ſunt, quæ nimirum ſecũdum quandam normã inſtituti ab Eccleſia approbati uitã degebãt. Canon enim Græcis Regulam ſignificat. Eodẽ modo in Eccleſiã Romana quidã Religioſi uocãtur Ca-

záśię iuż więcéy nie ieſt ntórym: Ták y Duch ś. ácz po Synie idźie porządkiemy za cnośćią, przećię iednák nie zá tym to ſłuſznie póydźie, áby inßèy nátury bydź miał. Tu záśie ná tym mieyſcu przydáli niektórzy / y ábyſmy zgołá poznolili, mówiąc / Day to, by téż dobrze ßedł po Synie porządkiem y zacnośćią, y ábyſmy zgołá poznolili. A ono przedśiewźięciu ieg̃ / nic nie ieſt ták przećiwné° iáko to. Jáſnie bowiém w liśćie ſwym do * Kánoniczek ták piße: Duch záś ś. z Oycem y z Synem ſpół policzony ieſt, że y nád ſtworzenie ieſt; w porządku záśię trzećim położony ieſt, iáko w Ewanieliéy náuczeni ieſteſmy od Páná mówiącé°: Idąc vczćie wßy tkié narody, chrzcząc ie,

* Kánoniczki podobno Zakonnicżki rozumie, które według iákiey ś reguły od kośćioła potwierdzoney żyły. Canon bowiem g Grecкiego wykłáda ſie Regułá: ztądże niektórzy w

nonici Regulares, uel ad differẽtiam aliorũ Canonicorũ uel eſt repetitio nominis in uariis linguis, quẽ admodum ſcriptura dicit. Abba pater. Extat quoq; Oratio celeberrima Ioannis Chryſoſtomi cuius titulus eſt, ὑπερ τοῦ τας κανονικας μὴ ζευοικεῖν ανδρασιν.

quiorem dicit eſſe Patre; iſte opponit ſe quidem Dei conſtitutioni, alienus verò eſt à ſana fide; cùm formulam religionis colendæ quam acceperit, non ſeruet; ſed nouitatem vocum ad captandam hominum gratiam ſibi excogitet. & poſt pauca. *Qua propter quæ circa ordinem nouitas eſt, ipſius exiſtentiæ contemptum habet, & totius fidei eſt negatio.*

ie, w imię Oycá y Synà y Duchá ś. który záśię kłádźie przed Synem, ábo go ſtárßym bydź powiáda nád Oycá, ten y ſprzećiwia ſie poſtáno wieniu Bożému, y ieſt bárzo dáleki od zdrowéy wiáry, ponieważ formuły wiáry ś. ktorą przyiął, nie trzyma, ále nowość ſłów łapáiąc przyiaźń v ludźi, ſo bie wymyśla. Y máło co niżéy dokłáda: Przetóż tá ktora około porządku iest nowotność, onégóż bytności pogárdę ma w ſobie, y wßyſtkiéy wiáry ieſt zá-

Rzymskim kośćiele zakõnicy przegywáni bywáią Kánonicy Regulares, ábo ná rożność inßych Kánoników: á bo też ieſt powtarzánie imienia w rożnych iezykách: iá° gdy mowimy, Abbá Oycże. Ieſt też y Oratiá doſyć ſławna S. Ianá Chryſoſtomá, ktorá matituł táki ὑπερ τοῦ τας κανονικας μὴ ζευοικεῖν ανδρασιν.

przenie.

Si igitur hæc verba dubitantis ſunt de ordine, atque ambigentis, & cum illis vocibus, fortaſsè, & *vt omninò concedamus*, ſuas rationes enunciantis; tuipſe iudicabis, & quotquot alij ſunt æqui & probi viri, qui vel

Jeſliż tedy té ſłowá ſą wątpiącégo o porządku y wypráwuiącé° rátyą ſwoie onémi ſłowy/ podobno, y áby ſmy téż y ná to zgołá pozwolili, ty ſam rozſądek vczyniß/ vczynią y drudzy/ ile iedno będźie ſprawiedliwych

vel modicum vim rationum, ac dogmatum veritatem intelligant.

wych y dobrych ludźi / ktoryby iedno iáką troche potężność wywodów y náuk prawde rozumieli.

Deinde non erubescunt tantam notàm contrarietatis, adderem verò & amentiæ, sancto inurere, si spiritum esse quidem tertium modò affirmet, & ita tertium, vt immutare ordinem non sit fas: etenim impiè ait, eum agere, qui id agat. modò verò dicat, *dignitate enim secundum esse à Filio, fortasse tradit pietatis sermo.*

Wiec nie wstydzą sie tego wléc ná świętégo / iákoby sobie przeciwnym / á przydalbym iákoby glupim być miał: Jeślize raz y to twierdźi / że Duch ś. iest trzecim / á trzecim ták / że sie porządku odmieniáć nie godźi: powiáda bowiém / że ten niepobożnie czyni / ktory to czyni: druga rázą zásie to powiáda / *Zacnością bowiém wtorym go być od Syná podobno podáie pobożności mową.*

Equidem testor Deum, me pro iis, qui talia dicunt, erubescere: quòdsi ipsi absurditatem suam non sentiunt, mirum est.

Jać zá prawde świádcze Bogiem / że mie wstyd zá te / ktorzy tákowé rzeczy vdawáią: y dźiwna rzecz / ieśliż sámi tego bálámuctwá nie baczą.

Cæterùm quod omnem eorum obstruit impudentiam, illud est, quòd in ijs, quæ tradit Doctor aduersus Eunomium, post multa alia

Ale / co ich wszytek kázi niewstyd iest to / że w téy rzeczy ktorą wywodźi Doktor przeciw Eunomiuszowi / po wielu rzeczy inszych

alia concludens infert: *Sic nimirum & Spiritus ſanctus dignitate quidem & ordine ſubit Filium: accepimus enim ipſum tertium à Patre & Filio numeratum, eodem ipſo Domino in traditione ſalutaris Baptiſmatis ordinem tradente, in quibus dixit: Euntes baptiſate, & reliqua.*

Perpende igitur, quæſo, quoniam quibus verbis, in epiſtola ad Canonicas ad ordinem demonſtrandum vſus eſt, nimirum ſalutari traditione Baptiſmatis, iiſdem etiam hîc de eodem ordine vtitur. At enim in epiſtola ad Canonicas tanta confidentia, tantaque fide ſermonem profert, vt non liceat dicere aliter eum dixiſſe, quàm impiè agere eum, qui id agat. quomodo igitur hic, vbi eadem rationum vi, & neque maiori neq; minori vtitur cũ hæſitati-

concluzya czyniąc/ták powiáda: *Ták tedy Duch ś. y zacnośćią y porządkiem idźie po Synie: tákeśmy bowiém wźięli, że ieſt położony w liczbie trzećim od Oycá y Syná, á to z podánia ſámégóż Páná, kiedy porządek chrztu ś. podawał, gdźie mówił: Idąc chrźćićie, ꝛć.*

Vważże to tedy/ proſze: że/ których ſłów vżył w liśćie ſwym do Kánoniczek/ pokázuiąc porządek/ to ieſt podánia chrztu zbáwienné°/ tychże ſłów y tu o tymże porządku vżywa. Lecz w liśćie do Kánoniczek z táką vfnośćią y z táką wiárą mówi/ że mówić ſie nie godźi/ áby ináczey mówić mial/ iedno że niezbożnie czyni ten który ták czyni: Jákóż tedy tu ná tym mieyſcu/ gdźie téyże potężności wywodów/ á nie wietſzéy ábo mnieyſzéy vżywa záći-

náiąc

tatione atq; ãbiguitate ſermonẽ proferre debuiſſet?

Verùm, hæc ſunt hominum peruerſis moribus prę ditorum, quiq́ue omnia mala proprio capiti machinãtur, non autem mentis illius diuini viri. Sic neminem oportet ambigere magni illius Patris eſſe legittimam hanc ſententiam, nimirum Spiritum S. ordine ac dignitate ſecundum eſſe à Filio, ab ipſoq́ue habere eſſe, & à ſua cauſa dependere.

Porrò autẽ hac ſententia vera & legittima exiſtente, quæſo te per ipſam veritatẽ, quid aliud amplius quæret aliquis? Nonné ſatis aptus eſt magnus Baſilius ad docendum nos veritatẽ? Nonné ſolus inſtar omnium eſt aliorum? Nõné tantam adeptus eſt gratiam & ſapientiam, vt vel ſolus

náiąc ſie y wątpiąc mówić miał?

Lecz tákowé poſtępki ludźiom przewrotnych obyczáiów/ y tym ktoſzy wſzytko złé ſámiż ná ſwą głowę kruią/ á nierozumowi mężá onego Bożego/ przyſtoią. A ták wątpić żadnemu nie trzebá/ że zgołá to właſné ieſt zdánié onego wielkiego człowieká oycá ś. Bázyliuſzá/ to ieſt/ że Duch ś. porządkiem y zácnośćią ieſt wtórym od Synà/ y od niego ma bytność/ y od ſwéy przyczyny idźie.

Gdyż tedy to zdánie ieſt prawdźiwé y ſłuſzné/ Proſze cie przez ſáme prawdę/ czegóż ieſcze komu wiecéy nie doſtánie? Jaż Bázyli ś. nie doſyć godny ieſt/ áby nas téy prawdy náuczył? Jaż nie ſtánie zá wſzytkié inné? Jaż nie doſzedł

ſolus toti Eccleſiæ Doctor digniſsimus eſſe poſsit?

tey y tákiey łáſki y mądroſći/że ſnaśdź y ſam tylko mógłby bydź Dokторem godnym kośćiołá wſzytkiégo?

Equidem mallem potius, ſi mihi hoc dicere fas eſt, errare cum iſto, quàm cum omnibus aliis verax eſſe.

Zápráwdę wolałbym rádniéy/ by mi ſie to rzéc godźiło/z tym błądźić/niż że wſzytkimi inymi práwdźiwym bydź.

Hinc igitur ab hiſce nudis verbis veritate quæſtionis teſtificata, quòd nimirum Spiritus ſanctus ex Filio procedat; non ab re tamen fuerit, quandoquidem hoc in loco ſumus, etiam ex ſubſequentibus ipſius verbis ratiocinando, eandem veritatem tibi oſtendere. Ait igitur, filium ordine ac dignitate ſecundũ eſſe à Patre, id quod etiam noſtris videtur. Verùm perpende, quomodo filius ſit ordine ac dignitate ſecundus à Patre: idem enim infert: *Quoniam enim*, inquit, *ab illo, & quoniam principi-*

Z tąd tedy/z tychże gołych ſłów práwdę pytánia dowodnie pokazawſzy/że Duch ś. z Syná pochodźi/nie od rzeczy przećiw będźie/ponieważeſmy tu ná tym mieyſcu/y z inſzych pozad idących iego ſłów roſtrząſáiąc wſzyſtko/pokazáćći też práwdę. Powiáda tedy/że Syn porządkiem y zacnośćią wtórym ieſt od Oycá/co ſie też y náſzym zda. Ale vważ/iáko tym porządkiẽ y zacnośćią wtórym ieſt od Oycá: ſam bowiém ták powiáda: *Bo ponieważ od nie°, y ponieważ początkiem y przyczyną iego ieſt oćiec.* Z tąd że

um, & causa eius est Pater. Quare quod in diuinis personis est secundum ab altero, propterea est secundum, quòd ab illo sit; id autem etiam in rebus naturalibus manifestum est. omne enim quod naturâ ab aliquo secundum est, ab illo quoq; est. Sed idem author fateturSpiritum sanctum etiam ordine ac dignitate secundum esse à Filio. Quod autem non dubitando id proferat, quemadmodum quidam somniantur, sed & valdè asseuerando, in epistola ad Canonicas clarissimè ostenditur. Sic igitur ratiocinare: Omne quod in diuinis personis ab alio secundum existit, ab eo quoque est: at verò Spiritus sanctus à Filio secundus existit: igitur à Filio est. Quòdsi placet paulò altius atque vniuersè rationem repetere aliter,

tądże co w Bośkich personách iest wtóre od drugié°/ dla tego iest wtóre/ że od niego iest: co też y w rzeczách przyrodzonych baczyć ná oko możemy. Wszytko bowiém coż nátury od czego wtórym iest/ od tegóż też iest: Ale tenże Author zeznawa/ że Duch ś. y porządkiem y zacnością iest wtórym od Syná. A że to wyrzékł nie wątpiąc/ iáko sie niektórym márzy/ ále zgolá zápewné ták twiérdząc/ dowodzi sie iáśnie listem do Kánoniczek pisánym. Táki tedy wywód vczynić możesz. Wszytko cokolwiek w Bośkich personách od drugiégo wtórym iest/ od niego też iest: ále Duch ś. od Syná wtórym iest: Otóż też od syná iest. A ieślizeć sie ieszcze podoba trochę dála/ y ogólnie wywód powtórzyć iáczéy/

 mówić

ter, dicendum eſt: Omne quod ab aliquo naturâ ſecundum eſt, ab illo quoq; eſt: ſed Spiritus ſanctus naturâ ſecundus eſt à Filio ordine ac dignitate; quare Spiritus à Filio eſt. Quod autem Spiritus naturâ ſecundus ſit ordine à Filio, patet: nihil enim eſt in Trinitate præter naturam, neque ſecundùm accidens, neque aduenticium.

mówić potrzebá: Wſzytko co od czego z nátury ſwéy wtórym ieſt / od tegóż téż ieſt: ále Duch ś. z nátury wtórym ieſt od Synà porządkiem yzacnośćia: Otóż Duch ś. od Synà ieſt. A że Duch ś. z nátury wtórym ieſt od ſynà porządkiẽ/ iáwné ſa rzeczy: W Tróycy bowiém krom nátury niemáß nic áni według przypadku áni zinad przychodzącẽg.

Minimè verò te offendat vox illa (*naturâ*) cùm Spiritum ſanctum naturâ ſecundum eſſe à Filio audis. Non enim ſecundum ipſum eſſe dicimus, ſecundùm naturam, ne alienæ naturæ eſſe oſtendamus, quemadmodum Eunomius; ſed naturâ dicimus, deſtruentes id quod eſt præter naturam. Id quod etiam Magnus teſtatur Athanaſius, docens eundem habere ordinem ac natu-

Á namniéy cie niech nie obraża to ſłowo/ *z nátury*, gdy Duchá ś. z nátury wtórym bydź od Oycá ſłyßyß. Nie mówiémy bowiém żeby wtórym był według nátury/ byſmy go záś nie vkazáli bydź inßéy nátury iáko Eunomiuß: ále mówimy z nátury/ pſuiąc tym ſłówkiem to co ieſt okrom nátury. Czeg téż y wielki Athánázy poświadcza pokázuiąc / że Duch ś. porządek tenże

naturam Spiritum ad Filium, quem ordinem ac naturam habet filius ad Patrem. Duo enim ista ex hoc ostenduntur, quòd nimirum & tertius sit ordine à Patre Spiritus & secundus à Filio; quodque naturâ (hoc est naturalis) iste sit ordo.

Amplius autem & aliter ratione efferamus. Si quid ab aliquo naturâ secundum est, ab illo quoque existit: atqui Spiritus naturâ secundus est à Filio: igitur à Filio quoque existit.

Verùm hæc ex dictis magni Basilij nobis ostẽsa sint: in quibus etsi multos consumpsi sermones, adhuc tamen multò plura his dicere poteram, quæ breuitatis causa omisi. Et hæc quidem dixi, & longiùs protraxi quàm erat animus, propterea, quòd non parum auxi-

tenże y nátureꝫ ma do syná/ który porządek y która nátureꝫ ma Syn od Oycá. Té dwie rzeczy bowiẽ ztąd sie pokázuią/ że y trzecim iest w porządku od Oycá Duchá S. y wtórym od syná: áże z nátury (to iest przyrodzony) iest ten porządek.

Ale ieszcze inácżéy ten wywód podaymy. Jesli co od kogo nátura wtórym iest/ od niegóż téż iest. ále Duchá S. nátura wtórym iest/ od Syná: Otóż od Syná téż iest.

Ale iuż dosyć o tym co sie z słów Bázylé° wielkiẽg pokazało: w czym áczem słów wiele strawił/ ieszczem przecie dáleko wiecéy mówić mógł/ com krótkośći folguiąc opuszczał. Jákóż y to com mówił/ dłużeyiem záciągnął nizem był vmyślił/ á to dla tego/ że nam z tąd nie málo pomocy przybędzie

auxilij ad inueſtigandum verum hinc nobis proueniat, quin potiùs in iſtis verbis ſumma rei conſiſtit: Siquidem ſolus magnus Baſilius ſatis aptus eſt ad docendum nos veritatem.

Iam verò ad ea, quæ anteà pollicitus ſum, me conferam, tibiq; progreſſum noſtrę Synodi præciſè narrabo; ac tandē quibuſdam paucis de hac concluſione demōſtrationibus expoſitis, finem faciam.

Quæ igitur Ferariā profecti vnà cum fortiſsimo noſtro Imperatore, ac ſacro Patriarcha, totaq; noſtra Synodo, vt tu quoque noſti, antequam initium ſumeret Synodus, priuatim diſputabamus, ea tanquam minus neceſſaria prætermittam, quando nobis quoq; illa minus erant vtilia; ſed de

bedźie do dochodzenia prawdy/ y owßem w tych ſłowiech wßyſtká rzeczy ſummá záwiſłá: Gdyż ſam Bázyli wielki doſyć ieſt ſpoſobny do tego / áby nas prawdy náuczył.

Teraz iuż do tego com wprzód obiecał przyſtąpie / á tobie wßyſtek poſtępek Synodu náßégō krótko powiém / á náoſtátek kilká demonſtráciy o téy concluſiéy wyłożywßy/koniec vczynię.

O czymeſmy tedy do Ferarzá przyiechawßi weſpół z Céſárzē niezwyćiężonym náßym/ y z świętym Pátriárchą/ y ze wßytkim Synodem/ iáko to dobrze wieſz / niżeli ſie do ſpraw Synodálnych przyſtąpiło/ná oſobnośći gadáli / to wßytko iáko rzeczy mniéy potrzebné opuſczam: ponieważ

téż

de induſtria tempus conterentes, quos adeſſe opus erat in Synodo, vt conuenirent expectabamus.

téż y nam ſámym málo co pożyteczné były: Tylko vmyſlnie czás trawiąc czekáliſmy ná té ktorych do Synodu trzebá było/ áby ſie byli ziáchali.

Inſtante itaque tempore, viſum eſt nobis in duas partes quæſtionem diuidere; nimirum & quod non oporteat neque ipſam veritatem ſymbolo addere; & quod ſecundum eſt, hanc minimè veram eſſe concluſionem, videlicet Spiritum ſanctum ex filio procedere.

Gdy tedy iuż czás przyſzedł/zdáło ſie nam nádwie cześći quæſtią rozdzielić: naprzód/ że do ſkładu nie potrzebá nic przydawáć/ by téż dobrze y ſámá prawdá była: druga/że tá concluſia nie ieſt prawdźiwa/ áby Duch ś. miał z Syná pochodźić.

Hoc igitur viſo, quærebatur, de quo prius diſſerendum eſſet, illudque de nihilo prorſus addendo vicit; me alioqui nolente, ſed manifeſtè contradicente. Siquidem aiebam, vel validius eſſe pro nobis iſtud problema poſteriori, vel infirmius: ſi infirmius, non opus eſſe ab in-

Co gdy ſie iuż ták zdáło/ pytano/ o czymby z tych piérwéy mówić/ álić przodek otrzymáła ową cześć/o nieprzydawániu żadnéy zgoła rzeczy: czegom ia nietylko niechciał/ álem y iáwnie przeciw temu mówił. Bom ták powiádał/ że ábo potężnieyſzé po nas bedźie tó podánie piérwſzé

infirmiori incipientes vinci, & victoria ſtatim à principio certaminis amiſſa, turbatos ac timore perculſos, in ſecundum deſcendere: timendum enim eſſe, ne fuga in primo quæſito, etiam in ſecundo fugę cauſa nobis ſit. ſi verò validum eſt, poſterius ſeruare. cùm enim in primo vicerimus, in ſecundo quoque poſtea abundè ſatis eos auertemus atq; fugabimus. Quòd ſi victi fuerimus in illo primo dogmate; tunc ſaltem ſecundum vincemus; docebimusque non oportere illud in ſymbolum addere.

niż owo wtóre: ábo wątley ſzé. Jeſli wątleyſzé / toć nie trzebá bedźie iáko nas poczną w wątleyſzym pokonywáć / y iáko záraz ná początku ſtárćia zwyćieſtwo vtráćimy / do wtóre° ſtrwożonym / y boiáźnią zdietym przyſtępować. Teg bowiē obawiác ſie potrzebá / by záś iákoſmy pierwſzégo plácu nie doſtali / y z wtórego tákże vćiekáć nie mośieli. Jeſli potężne ieſt / wiec ie lepiéy ná pozad záchowáć. Kiedy bowiém zrázu ná przodku zwyćieſtwo otrzymamy / tedy y w drugiéy potym doſtánie nam zto śiły / że ie odwrócimy y odżeniemy. A ieſlibyſmy też przy piérwſzéy náuce zwyćiężeni byli / tedy przynamniéy drugą wygramy / y pokażemy / że onéy piérwſzéy przykładác do Składu nie potrzebá.

Præterea, cùm quod per pauciora, eo quod per plura fit, ſemper etiam in natura melius ſit; illud ego ante-

Nádto / ponieważ y w rzeczách ſámych przyrodzonych / lepiéy że ſie co málém niż wielą ſtánie / mówilem /

anteponendum, deque eo prius disputandum esse aiebam, post quod reliquum non habet locum: ostensa itaque falsitate dogmatis, non esse addendum, non habebit deinceps locum. quapropter, si à dogmate incipiemus, vno certamine perfectè hostes erunt pulsi atque fugati: ostenso verò nihil esse addendum, adhuc ipsum dogma superest examinandum, an verum sit. Cùm verò hæc dicerem, nostris suadere non poteram; sed omni modo ac ratione, de hoc prius esse differendum contendebant. Hæc verò ego dicebam, teste mihi Deo, & conscientia, nostræ gentis semper honorẽ spectans, eiusque gloriam omnibus modis curans: Vel enim præclarè volebam nos à Latinis seiungi, simulque cum existimatione victo-

wilem/ że lepiéy to wprzód puścić/ y o tym piérwéy mówić/ po czym iuż drugié rzeczy mieyscá mieć nie będą. Y ták pokazawszy fałsz náuki/ że nie trzebá więcéy przydawáć/ mieyscá więcéy mieć nie będzie. Przetóż ieśliże od náuki poczniemy/ zá iednym pewnie skárćiem nieprzyiaćiele odegnáni będą y tył podádzą. Pokazawszy zásie/ że nammiéy przydawáć nie potrzebá/ tedy nam przecie sámá náuká zostáie ná Examen/ ieśliż prawdźiwa iest. To tedy chociam nászym przekłádał/ nie mógłem ich przecie do tego przywiéśdź: ále koniecznie ze wszystkich miar ná tym sie zásádzáli/ áby sie piérwéy o tym mówiło. Ja zásie/ Bogiem y sumnieniem świádcze/ mówiłẽ to cześć narodu swégo záwsze vpátruiąc/ y o ieg̃ pochwale że

victorię: Vel pręclarè cũ illis cõiũgi,& abſq; eo,quod videremur victi fuiſſe, & in probationib⁹ defeciſse. Horũ autem vtrũq; ex iis, quæ ego dicebam, ſequebatur; ex iis verò quæ egimus, totum oppoſitum. Vnde etiã non paucos, maximè verò cordatos viros huius conſilij pœnituit. Quid tu igitur inquies? Sanè quidem confeſtim non ſilui, ſed cùm eos vidiſſem id,& non aliud volentes (quod illis accidebat, quia nimirum exiſtimabant nos in hoc plus poſſe, quàm in ipſo dogmate) volens ipſos à propoſito auertere, dixi rationes in contrarium,audiente ſapientiſsimo noſtro Imperatore, oſtendens infirmitatem problematis, quodque riduculum ſit exiſtimare, non oportere veritatem ad ſymbolum addere.

wſzytkich miar ſtáránié czyniąc: chćialem bowiém/ábyſmy ſie ábo z dobrą ſławą ſwoią od Łácinników rozłączyli/ y oraz exiſtimátią zwyćieſtwá po ſobie zoſtáwili: Abo wiec ábyſmy ſie z dobrą ſławą táką z nimi złączyli/ żebyſmy ſie wżdy nie zdáli bydź zwyćiężonémi/á w dowodách vſtáć mieli: y oboiá tá rzecz płynelá z tego/ com ia przekłádał. zátym zásie coſmy vczynili/ wſzyſtko ſie opák ſtáło: czego potym niemáło ich ázwłaſczá ludźi ſerdecznych/ żálowało. Ale tu rzeczeſz: A ty co w ten czás? Pewnie żem zrázu nie milczał. Ale gdym widźiał/ że ſie im tego á nie inégo chćiáło (á to dla teg/że rozumieli/iżeſmy mieli bydź w tym potężnieyſzy/ niż w ſámey náuce) chcąc ie od ich przedſięwźięćia odwrócić/ powie-

dere. Rationes verò tàm erant ſolidæ, vt nemo ex illis, qui præſentes aderant, potuerit eas ſoluere. Attamen quod voluerunt, ſtatuerunt, & ego illos ſequebar. Cùm quæ vtilia fore mihi viderentur, ea dicere, Deo ac generi noſtro debere me exiſtimarem; poſteà verò maiorem partem ſequi, & vnà cum illis conſociatum certare, atque ita in certamen huius rei deſcendimus, & cum Latinis cœpimus diſceptare, oſtendentes ipſis non oportere quidquam neque ipſam omninò veritatem Symbolo addere.

wiedźiałem przećiwné zdánié ſwoié / przy czym był y ſam Céſarz náſz / y ſłyſzał com mówił / żem pokázował ſłábość ich quæſtiiéy / ktorą podawáli / á że to ſmieſzna ták rozumieć / że do Skłádu prawdy przykładáć nie potrzebá. Y miałem po ſobie rátie ták potężné / że żaden z tych / ktorzy przy tym byli / zbić ich nie mogli. Wſzákże iednák co chćieli to poſtánowili / á iam ſzedł zá nimi. Ták rozumieiąc / żem Bogu y narodowi ſwému był powinien to przyłożyć co mi ſie bydźzdáło pożyteczniey ſze° / á potym vdáć ſie zá wietſzą częśćią / y z nią poſpolu ſie potykáć. Y tákeſmy o téy rzeczy w ſzránki wſtąpili / y z Łácinniki rozpiérać ſie poczeli / pokázuiąc im to / że żadnéy rzeczy nie potrzebá / náwet áni ſáméy prawdy / do Skłádu przykładáć.

Tota verò noſtra demõſtratio ex definitionibus ſacrorum Conciliorum deſume-

Wſzytká záś demonſtrátia náſzá / brálá ſie z definitiy świętych Conciliy: w

mebatur : in quibus ſanè circa finem aiunt, non oportere præter illa aliam fidem conſcribere, aut ſapere, aut docere, & id genus.

Quando ſanè aliquid etiam ridiculum tota noſtra gens perpeſſa fuiſſet, propter iſtum bonum virum Epheſium, niſi ipſe prius ſenſiſsem & impediuiſſem. Etenim vnà cum eiuſmodi authoritatibus ex definitionibus depromptis etiam dictum quoddam Apoſtoli volebat adducere, dicentis ad Galatas : *Si quis vobis euangelizauerit aliud, præter id, quod accepiſtis, anathema ſit.* Alterum quoque ſancti Dionyſij vniuerſè affirmantis, *non audendum eſſe, non modo dicere, ſed ne cogitare quidem præter ea, quæ diuinè nobis è ſacris eloquiis manifeſtata ſunt.* Igitur iſta quoque tan-

których to przy końcu ſtáno wią / że mimo nie / nie potrzebá wiárj inßéj ſpiſowáć áni pomyślać / áni vczyć / y inßе rzeczy tym podobné.

Y w ten czás naród náß wßytek / odmiósłby był nieiákiéś naśmiewiſko dla teg dobrégo człowieká Ephezyußá / bym był przedtym tego nie poſtrzégł y temu nie zábieżał. Ten bowiém przy tákich dowodách z definitiy wyietych / chćiał był iákiéś ſłowá Apoſtołá ś. przy toczyć / gdźie do Galátów mówi : *Ieſliżby wam kto oponiádał inßégo co mimo to coście wźięli, anatemá niech będźie.* Drugié też piſmo ś. Dionyzég / którym ogólnie twiérdźi / że ſię żaden ważyć nie ma, nietylko mówić, ále áni pomyślać, *mimo to, co nam Boſkié z piſmá ś. ziávio no.* Té tedy ſłowá / iákoby rzecz ſámę iáſnie okázuiące / że też

tanquam rem demonſtrantia, quòd neque ipſam veritatem addere liceat, in medium afferre volebat. Id verò, quantam omnibus irridendi noſtri facultatem dediſſet, præterquam quòd etiam ipſa prima die diſputationis victi fuiſſemus, ita ſanè intelliges.

Nos in tertia Synodo, quæ Epheſi celebrata eſt, nitebamur, dicentes ipſam primam hanc inhibitionem feciſſe de addendo interdicentem. Quæ res profectò etſi non ita ſe habeat, præbet tamen aliquam vmbrã auxilij contendere volentibus, propter verborum æquiuocationem & ambiguitatem.

Porrò autem ratio exiſtimandi, eam primum tertiam Synodum hanc feciſſe inhibitionem, prima & potiſsima quidem eſt; quod acta

że też y ſámey prawdy przydawáć ſie nie godźi/ chćiał wniéść w poſrzodek. Co iákąby było przyczyną wßytkim/ áby ſie z nas byli pośmiéwáli/ krom tego/ żebyſmy też y ſámego piérwßégo dniá diſputácíey náßey byli przegráli/ ztąd zrozumieß.

Myſmy ſie wſpiéráli ná trzecim Synodźie ktory ſie w Epheźie odprawował/ mówiąc: że ná nimże naprzód to zákázánié o przydawániu ſtánęło. Co wprawdźie ácz nie tak ieſt/ podáie przecie cień iákiś pomocy tym ktoryby ſie opiérać chćieli dla podobnośći y wątpliwośći ſłów.

Przyczyná záś rozumienia tego/ że ná tym trzecim Synodźie to zákázowánié ſtánęło/ piérwßá y nawiętßa ieſt tá/ że Akt wtorego

abo

acta ſecundę aut primæ Synodorum penitùs non extent. Poſterior verò cauſa eſt, quòd ſecunda Synodus œcumenica ſymbolum Nicœnæ Synodi in multis immutauit; multa quidem adimens, multò plura verò etiam addens. Quare non poteramus nos dicere ante ſecundam Synodum factam fuiſſe inhibitionem. Certè enim ipſos ſanctos Patres ſecundæ Synodi anathemati ſubijceremus.

His igitur declaratis, vide quid abſurditatis ex iis teſtimoniis, quæ Epheſius volebat adducere, ſequeretur. Quoniam enim diuinus Apoſtolus ac Sanctus Dionyſius, multò ante ſecundam Synodũ, imò verò & primam floruerunt, hæc eorum dicta, vel falſa docẽda eſſe prohibent, & contraria fidei; vel omninò & vera: ábo pierwßego Synodu zgołá niemáß. Druga záś przyczyná ieſt tá / że wtóry zbór wálny / ſkład Niceń ſkiégo zboru / w wielu poodmieniał / wiele vymuiąc / á dáleko wiecéy záś przydáiąc. Y przetóżeſmy tego mówić nie mogli / áby to zákazánié vczynioné bydź miáło przed wtórym zborem: Ták bowiém pewnie żebyſmy byli Oyce ś. wtórégo Synodu kłątwie podległé oſądźili.

To tedy pokazawßy / pátrzże co zá dwá z tych dowodów / któré Epheſius chćiał przytoczyć / vroſłyby były. Bo ponieważ Apoſtół ś. y ś. Dionyzy / dawno przed wtórym Synodẽ y owßem przed pierwßym byli / té ich ſłowá / ábo fałßywé y wierze przećiwné rzeczy vczyć zákázuią: ábo zgołá y prawdźiwé. Ale ieſli y prawdźiwé / toć pod Anáthe-

vera: sed si & vera, sub anathemate erunt Patres secundæ Synodi, qui tot additamentis & diminutionibus primæ symbolum immutârunt; sub anathemate vero & Patres primæ synodi, qui idem symbolum, quod ante primam synodum fuit, in multis immutârunt.

Quodsi id vel cogitare omninò nefas est, igitur falsa fideique contraria; tùm diuinus Apostolus, tùm sacer Dionysius docere prohibent. Si igitur falsa, nos autem horum dicta æqualia esse definitionibus, atque idem valere arbitramur; igitur definitiones quoque falsa non autem vera addenda esse prohibent. Atque ita ipsa prima die victi fuissemus.

Quæhîc narrat Bessariõ de Marco Ephesio, uera

Ego verò hæc cùm animaduertissem, hasque náthema beda Oycowie wtóre° Synodu/ktorzy tak wiela przydatkówy vimów sklad pierwszego Synodu odmienili: náwet y Oycowie pierwsze° Synodu/w klatwie beda/ktorzy tenże sklad/ktory byl przed Synodem pierwszym/w wielu rzeczách poodmieniáli.

Co iesliż y pomyślác zgolá nie przystoi/tedyć fałszywé y wierze przeciwné rzeczy Apostół ś. y świety Dionyzy vczyć zákázuią. Jesliże tedy fałszywé: my zásie ich słowá równé wyrokóm synodálnym y téyże ważności bydź rozumiémy: toć téż wyroki synodálné/fałszywych tylko á nie rzeczy prawdźiwych przydawác zákázuią. Y tak dniá pierwszego zwyciężeniby smy byli.

Ja zásie skorom tego byl postrzegł/po-

Co tu Bessariõ de Marco Ephesio kładzie, że ka-

esse tũ inde probari possunt, quod ille ipse Ephesius peracta sacrosancta Synodo, ad decipiẽdos Græcos incautos, eadẽ loca B. Pauli citare, atque illis inculcare non sit ueritꝰ, ut patet legentibꝰ editionẽ suæ fidei

que rationes illi aperuissem, vix persuasi aliis quoque sociis & adiutoribus ad ipsi persuadendum mecũ acceptis; vt ea vellet omittere, quæ etiam persuasus, non adduxit.

Ex his igitur intelligere licet illius viri acumen, quodque iudicium verisimile est eum habere in rebus difficilioribus & sublimioribus theorematibus, de dogmate inquam; si hoc, eiusmodi cùm sit, ipsum effugerat.

kazawszy mu oto te dowody/ záledwiem go námówił/ przywziąwszy drugie towárzysze swoie y pomocniki do siebie/ żeby mu byli zemną tóż rádzili/ áby tego zániechał/ czego iednák też zá ráda y perswázyą nie przywiódł.

rzeczy prawdziwe, dowieśdź sie tym może, że tenże Ephesius po synodzie ná osłánie Greckie nieostrożne, teśmieyścá Páwłá y przywodźić y im te czesto wbijáć w pámięć nie obawiał sie namniey, iáko to łácno może kázdy baczyć, co czyta wydánie wiáry iego.

Z tych tedy rzeczy łácno sie zrozumieć może ostrość rozumu człowieká onego/ y co zá rozsądku był w rzeczách trudnieyszych/ y wyssych propozytiách/ w tym mówie ártykule/ o którym nam grá ssłá/ ponieważ tey ták máley rzeczy nie baczył/ iż ták było.

Hæc autem dixerim, non illi quidem detrahere volens: longissimè enim à talibus rebus absum: vnde etiam nunquam aduersus illum, neque dixi, neque dicam

Tom iednák przytoczył/ nie ábym mu co tym vwłóczyć chćiał: nie rad bowiém tego czynie: y ztądże też nigdym przeciw niemu/ áni mówił/ áni mówić wiecéy bede:

dicam amplius ; his exceptis , quæ hîc dicta sunt : sed auditores docere volens , ab illius sermonibus cauendum esse.

bede : to wyiąwszy / co sie tu powiedźiało : ále żem słuchácze chćiał ostrzédz / áby sie rozmowy z nim wystrzegáli.

Procedentes itaq; ad hanc quæstionem , cùm adhuc in ipso limine quæstionis essemus , videbamur nos superiores esse , & re vera superiores eramus. Nondum enim aliquid nobis alicuius momenti dignum , & ad ipsam rem faciens Latini obiecerant ; cùm extra rem illi dicerent , nosque illorum obiectis abundè resisteremus ; quando & audeo dicere firmiores rationes à Græcis dictas , ipse eram , qui & inueneram & dixeram. Donec tandem Orationem suscepit in omnibus præstantissimus & admirabilis vir , Latinorumque

Przystępuiąc tedy do téy quæstiey / gdysmy ieszcze w sámym progu quęstiey byli / zdáło sie nam / żesmy nád nimi góre mieli : iá kóż poprawdźie iużesmy ią mieli. Jeszcze bowiém Łácinnicy nic tak godnego y coby do rzeczy służyło / nam nie zárzucili byli : ponieważ oni od rzeczy mówili / my zásie ich zárzutam / mocnie smy sie zástáwiali / zwłaszcá co śmiele rzéc moge / żem ią sam dowody których Gré- *Liquet istud ex Cõc. Flo. Sess. 8. & 9.*
kowie vżywáli / y wynáydował y przywodźił potężnieyszé. Aż potym rzecz ná sie przyiął ów ze wszystkich nagodnieyszy / podźiwienia godny / Łácińskiego naro-

que gentis ornamentum,& naturæ decus Iulianus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis digniſsimus : qui cùm multa, eaq; præclara, & ad rem dixiſſet; ita firmis & exquiſitis rationib⁹ quęſitum perfectum & abſolutum reddidit,oſtendens ſynodicè, ac neceſsitate cogente ſemper licere diuino ſymbolo verum addere; vt cùm nos multis diebus meditaremur, nihil ei ad hæc opponere potuerimus.

du ozdobá / y przyrodzenia kraſá / Julianus / Rzymſkiego kośćiołá ś. Kárdynał zacny: ktory gdy wiele y godnie / y do rzeczy mówił / ták potężnémi y dowodnémi wywodámi onéjquę ſtiéy doſkonále doſyć vczynił / pokázuiąc / że władza ſynodu y gdźie teg potrzebá wyćiſka / záwſze do ſkładu ś. wolno prawde przydawáć: ták że choćiaſmy przez wiele dni o tym myślili / niceſmy mu ná to zádáć niemogli.

Quæ cùm multa ſint, ea tantùm hic tibi exponere conabor, quæcunque mihi in memoriam venerint; vt etiam veritatem ad hunc locum pertinentem ex parte agnoſcas. Prius tamen audi noſtrarum oppoſitionum & controuerſiarum caput, quod maximè firmum eſſe videtur.

Czego iż bárzo wiele / otóż tylko vśiłowáć o to bede / żebymći tu to tylko przełożył / co mi ná pámięć przydźie: ábyś też prawde dotąd należącą poniekąd obaczył. Pierwéy iednák ſłuchay / co náſzy zadawáli / y ná czym controwerſią swoie ſádźili / co ſie zda bydź rzecz napotężnieyſza.

In calce definitionum cuiuſq;

Ná końcu wyroków káżdego

cuiuſque Synodi, ſumpto à tertia initio, hæc ad verbum lata & condita ſunt.

His lectis, ſtatuit ſancta Synodus, nemini licere aliam fidem proferre, aut componere, aut ſapere, aut aliter docere: eos verò qui audent, Clericos quidem deponendos eſſe, Laicos autem anathemate feriendos.

Huius ſanè ſenſus & horum fermè verborum ſunt omnia interdicta. Nos in iſtis tanquam firmiſsimis, & quæ refelli nequeant, nitebamur, dicentes, non oportere neq; ipſam veritatem Symbolo addere, quandoquidem prædictis verbis id vetatur, minimèq; licet. Ad quæ cùm valdè multæ rationes à Latinis ſint allatæ, inter illas etiam erant iſtæ.

dé° ſynodu/początek wźiawſzy od trzećié°/to do ſłowá nákazano y poſtánowiono.

To przeczytawſzy, poſtánowił Synód ś. áby ſie nikomu nie godźiło inſzéy wiáry podawáć, ábo ſkłádáć, ábo rozumieć, ábo ináczéy vczyć: Ci zá ſię, którzyby ſie tego ważyli, Clericy áby złożeni, Láicy áby klątwą karáni byli.

Ná ten właſnie ſens/y málo nie témi ſłowy ſą vczynioné wſzitkié zákazánia. Ná tych ſłowiech iáko ná potężnych/y któré ſie zbić niemogą/myſlmy ſie zásadzáli/powiedáiąc/że y ſámey prawdy niepotrzebá do ſkłádu przydawáć/ponieważ ſie to ſłowy przeczeczonémi zákázuie/y żadne° tego czynić ſie niegodźi. Ná co gdy bárzo wiele rátiy Láćinnicy przywodźili/miedzy inſzémi były y té.

Concilium ſeu Concilia, non ſolùm aliam fidem proferre

Concilium ábo Concilia/nie tylko wiárę inſzą podawáć/

ferre, verùmetiam componere vetant. Iam verò, ſi intelligant aliam fidem componere, pro eo quod eſt eſſe aliis vocabulis ſymbolum enunciatum; contingit omnes anathemati ſubiectos eſſe, qui aliis quidem vocabulis, eodem verò ſenſu idem ſymbolum ediderunt. Quòd ferè omnes Sancti fecerunt. Sed hoc falſum, atque blaſphemum eſt: non igitur interdictum eſt aliis verbis veritati conſentientibus eandem fidem exponere; ſed contrariam fidem conſcribere, id prohibitum eſt.

Secundò: Quarta Synodus etiam ſapere, ac docere aliter, eidem ſubiicit anathemati. Iam verò, ſi ſapere aut docere vocabulis quidem aliis, veritati tamen conſentientibus id prohibet; ſub anathemate erunt,

wáć/ále y ſkładáć zákázuią. Teraz tedy/ ieſliże rozumieią/ inßą złożyć wiárę/ z téy miáry/ że inßémi ſłowy ſkład wyrázono/ toć iuż zá tym póydźie/ że wßyſcy kłątwie podlegli/ ktorzy inßémi wprawdźie ſłowy/ tymże przećiw wyrozumieniem tenże ſkład wydali. Co málo nie wßyſcy świeći vczynili. Ale to falß y bluźnierſtwo: Otóż nie zákázano inßémi ſłowy/ ktoreby ſie z prawdą zgadzáły też wiárę wykładáć: ále tego zákázano/ áby żaden przećiwnéy wiáry nie ſpiſował.

Powtóré: Synód czwarty téyże ánathemie podáie té/ ktorzyby ináczéy rozumieli/ y ináczéy vczyli. Jeſliże tedy rozumieć y vczyć ſłowy inßémi/ z prawdą iednák zgadzaiącémi ſie zákázuie/ toć w kłątwie będą/ ktorzy ſwoie wiáre tákimi

erũt, qui ſuam fidẽ, quibus ſortiti ſunt, vnuſquiſq; vocabulis docuerunt. Singuli enim ſanctorum, alii atq; aliis verbis, eandẽ fidem docuerũt. At enim hoc abſurdum eſt: non igitur voces, ſed oppoſiti ſenſus prohibiti ſunt: præſertim cùm & ſapere ad ſenſus non ad verba referatur.

Tertiò: Sexta Synodus hæc eadem habet, quæ & quarta: etiam hoc amplius inhibet eos, qui aliquam vocum nouitatem, hoc eſt vocabuli inuentionem inducunt ad euerſionem eorum, quæ ab illis ſancita ſunt. Ex quo apparet, illas tantum voces vetitas eſſe, quæ ad euerſionem eorum, quæ ab illis lata & condita ſunt; non autem eas, quæ non ad euerſionem; ſed eandem ſeruant intelligentiam, inducũtur.

Præ-

kimi iákié ſie im tráfily ſłowy vczyli. Kożdy bowiém z Swiętych / inßémi á inßémi ſłowy téyże wiáry vczyli. Ale to ábſurdá wielkié. Otóż nie ſłowá / ále przeciwné rozumienia ſą zákazáné: zwłaſczá że to ſłowo / *Rozumieć*, nie do ſłów / ále do wyrozumienia należy.

Potrzećie: Szóſty Synód tóż właſnie ma co y czwarty / á nád to ieſcze / zákázuie tákowych / któzy nowość iáką w ſłowiéch / to ieſt / któzy ſłówko iákié wynáleźioné wnoßą / áby to co ſie od Synodu poſtánowiło wywrócono było. Z kąd znáć / że té tylko ſłowá ſą zákazáné / któré ná wywrócenié rzeczy od Synodu ſtánowionych / á nie té / któré wywrotné nie ſą / ále ráczéy iednóż rozumienié máią / wnaßáné bywáią.

Nád

Præterea: Tertia Synodus decernit, non oportere aliam, præter Nicænam fidem proferre: alioquin ſub anathemate eſſe, qui id agant. Symboli verò ſecundæ Synodi, quo nos modò vtimur, nullam mentionem fecit. Si igitur ſymboli ſecundæ Synodi, tanquam quod diuerſum ſit, alterumque exiſtat à ſymbolo primæ, ob eam cauſam à tertia Synodo nulla facta eſt mentio; inexpiabile ſcelus nos modò committimus, ſymbolo primę nō vtendo: quod vt maneret immutabile, Patres ſanxiuerunt: ſecundæ verò tantùm ſymbolum tùm in Eccleſia, tùm priuatim omnes recitando. Et ſecundùm hanc rationem ſub anathemate ſumus. Si verò tanquam idem exiſtens ſilentio præteri-

Nádto: Trzeći Synód poſtánowił / że nie potrzebá inßéy wiáry króm Niceńſkiéy podawáć: ináczéy / tedy ći w klątwieby byli / ktorzyby ſie tego ważyli. O ſkładźie záśie Synodu wtórego / ktorego my teraz vżywamy / żadnéy zmiánki nie czynił. Jeſliże tedy Synód trzeći zmianki żadnéy nie czynił o ſkładźie wtóreğ ſynodu / dla tego że inßy y rózny ieſt od ſkładu Synodu piérwßego: toć my teraz omylnie grzéßymy / nie vżywáiąc ſkładu Synodu piérwßego / o ktorym Oycowie poſtánowili / áby nieodmienny ták zoſtał: Skład záś Synodu wtórego / áby tylko ták w kośćiele / iáko y ná oſobnośći / wßyſcy ná pámięć mawiáli. A według téy rátiéy ieſteſmy pod klątwą. Jeſliż go téż z téy miáry iákoby tenże był / zámil-

czan o

teritum est, idem esse videtur non verbis: his etenim valdè ad modum differt additiones plurimas habens, & adēptiones; sed est idem sensu & intelligentia. Quare vtraque symbola, tùm primæ, tùm secundæ, veluti vnum, Patres tertiæ Synodi arbitrati sunt. Quapropter etiam omne symbolum, eandem intelligentiam, quàm & symbolum primæ seruans, idem cum illis erit: & nihil facit ad argumentum & rationem illorum, qui dicunt; non audendum aliud symbolum tradere: aliud enim subaudiendum, quod sit contrariæ intelligentiæ; non autem quod vocabulis differat: quandoquidem, vt dictum est, symbolum secundæ Synodi, cùm multum differat vocabulis à symbolo primæ, non aliud

czano y miniono / tedyć sie zda być iednym nie słowy / bo témi iest bárzo rózny / máiąc w sobie wiele przyda tków / y viecia / ále iednym iest w sensie y w wyrozumieniu. Y dla tegóż Oycowie trzećiég zbozu obádwá skłády / ták piérwszégo iáko y wtórégo Synodu zá ieden bydź rozumieli. Przetóż téż kożdy skład będąc iednégóż wyrozumienia którégo y skład Synodu piérwszégo / zá ieden z drugimi będzie: y namniéy to niesłuży do árgumentu y wywodu tych / któzy powiádáią / że sie żaden ważyć nie ma składu inszégo podawáć: inszégo bowiém dorozumiéwáć sie trzebá / coby było przećiwnéo w wyrozumieniu / ále nie tego / co słowy iest rózném: ponieważ iáko sie rzekło / ták rozumiano / że nie inszy iest skład wtóré-

ud esse existimatum est. Quare concluditur : Quæ eandem seruant intelligentiam, etiamsi verbis differant, eadem esse; quemadmodum & symbolum secundæ Synodi, idem est cum symbolo primæ.

go Synodu/chociaż daleko rożny iest słowy/od składu Synodu pierwszego. Przeto tak się concluduie/że to co się iednáko rozumié/chociaż w słowiech iest rożnicá/iednoż iest/iáko y skład wtorego Synodu/iedenże iest składem Synodu pierwszego.

Rursus: Vnaquæque Synodus, post recitatam totam suam definitionem, non tantum symbolum, ait: *His lectis, statuit sancta Synodus, nemini licere aliam fidem proferre.* Quare illud, *His lectis*, ad totam definitionem refertur. Igitur & quod deinceps sequitur, *Aliam fidem non licere proferre*, ad totam definitionem spectat. Hoc est, non licere proferre aliam fidē, præter eam, quæ in definitione vniuersali, non solùm in symbolo continetur. Sed quod attinet ad verba,

Y zás: Kożdy Synod iuż po wszytkim nie tylko gdy iuż swóy skład czytał/ále gdy iuż kożdy odpráwił swą definitią/rzékł: *To przeczytawszy, stánowi Synód ś. że się żadnemu nie godzi inszéy wiáry podawáć.* Przeto owo/*To przeczytawszy*, ściąga się do wszytkiéy definitiéy. Otoż y to co pozadidzie/że się *żadnemu nie godzi inszéy wiáry podawáć*, do wszytkiéy należy definitiéy. To iest/nie godzi się podawáć wiáry inszéy/krom téy/ktora iest opisána/nie tylko w składzie/ále y w definitiéy

verba, quarta Synodus alia scripsit à tertia, & quinta à quarta, & sic deinceps. Quapropter de vniuersali fide est sermo, deq; iisdem sententiis, non de ipsis vocabulis.

tiéy vniwersálnéy. Lecz co sie tycze słów/ synód czwarty różnych vżył od trzećiégo/ y piąty od czwartégo/ y ták dáléy: Otóż o vniwersálnéy wierze mowá sie to- czy/ y o iednychże sentẽcyách/ ále nie o słowiéch.

Amplius: Septima Synodus, neque omninò vllam facit mentionem symboli, neque primæ, neque secundæ: sed simpliciter definitione sua edita, & explicata, in fine dicit: *His non licet addere, & ex his non licet adimere. Si quis verò addiderit, & ab ea fide ademerit, anathema sit.* Quare constat eam de fide dicere, & de ea, quæ in dogmatibus est, contrarietate. Non enim certè Ecclesiam à definitionibus conscribendis arcuit.

Jeszcze y to/ siódmy Synód zmianki zgołá nie czyni żadnéy składu/ áni Synodu piérwszégo/ áni wtóré: Ale prosto definitią swoie wydawszy y wyłożywszy/ ná końcu kładźie: *Tym áni przydawáć, áni viąć sie godzi: Ieśliżby záś kto co przydał, y od téy wiáry co viął, ánáthema niech będźie.* Zkąd znáć/ że ten Synód mówił o Wierze/ y o téy która iest w náukách różnośći. Pewnie bowiém kościołowi definitiy czynić nie zákazał.

Infuper: Quæ corde ad iustitiam credimus, hæc etiam ore confiteri ad salutem

Nádto: Cokolwiek wierzymy ku spráwiedliwości sercem/ to też ku zbáwieniu wyznawáć mamy vsty: bo

tem debemus: sin minus, imperfecta nobis erit & ex dimidio fides. Oportet enim coram hominibus fidem confiteri, si nos quoque volumus coram Patre cælesti præconium consequi Saluatoris, secundùm eloquium eius. Atqui vera sapere necesse est: igitur necesse est etiam ea confiteri. Quare, quæ necessariò sunt credenda; ea non solum impunè, sed etiam necessariò sunt confitenda.

Ad hæc: In Actis quartæ Synodi, in prima actione expositum est, primum quidem ab Eutychete symbolum Nicænum. Deinde infert idem hæreticus Eutyches, super hanc fidem, scilicet Nicænam, definitionem edidisse Ephesiam Synodum huiuscemodi: Eum, qui præter hanc aliquid addiderit vel excogitaue-

ináczéy/ nie doskonála y do połowice w nas wiárá będźie. Potrzebá bowiẽ przed ludźmi wiárę wyznáć/ ieśliż my téż chcemy przed Oycem niebieskim dostąpić zálécenia zbáwicielá nászégó/ według mowy iego. Lecz prawdę potrzebá rozumieć: otóż téż y prawdę potrzebá wyznawáć. Przetóż co koniecznie potrzebá wierzyć/ to sie téż nietylko godźi/ ále y potrzebno iest wyznawáć.

Do tegóż: W áktách czwartégo Synodu/ przy piérwszéy spráwie/ naprzód przez Eutychesá przełożony iest skład Niceński. Potym tenże hęretyk Eutyches wnośi/ że Epheski synód o téyże wierze Niceńskiéy wyrok vczynił w téż słowá: áby ten któryby cokolwiek mimo nie co przydał/ ábo wymyślił/ ábo náuczył/

tauerit, vel docuerit, pœnis tunc latis ſubiacere.

Euſebius verò Epiſcopus Dorylenſis, qui accuſator erat hæretici Eutychetis, hæc audiens exclamauit: *Non eſt talis definitio: non eſt talis canon id prohibens: mentitus eſt.* Sexcenti verò triginta Patres, qui Calcedone fuerunt, hoc audientes tacuerunt: & Eutychetem, vtpotè qui non pateretur etiam alia ſapere, præter ea, quæ in ſymbolo eſſent Nicæno, alia ſcilicet numero, non tanquam oppoſita, condemnarunt. Quare oſtenderant illas tantum voces vetari, quæ ſunt contrariæ & aduerſæ, non autem conſentientes. Ecce enim illud ex duabus, & in duabus naturis incommixtis Chriſtum poſt id, quod ſemel aſſumpſerat, manſiſſe, aliud

czył/podległ karániu ná on czás poſtánowionému.

Euzebius zásie Biſkup Dorzyleńſki / ktory ſkárge kladł ná tegóż heretyká Eutychetá/ to ſłyßąc / głoſem záwołał: *Niémáß tákiéy definitiéy: niémáß tákiégo Kanonu, ktoryby tego záká zował: ſkłámał.* Inßy záś Oycowie / ktorych było do ßeśći ſet y trzydźieſtu / ktorzy byli w Kálcedonie / to ſłyßąc / y ſłowá ná to nie rzekli: á Eutycheſá/iáko tego/ktory ćierpieć niechćiał/ żeby krom tego co w ſkládźie Niceńſkim ſtoi / co inßego rozumiano / inßego mówie liczbą / á nie inßego/ iákoby rzecz przećiwną/potępili. A przetóż pokazáli / że tych tylko mów nie przypuſczáią / ktore ſą przećiwne y ſprzeczne / ále nie te ktore ſą zgodne. Jákóż y owo z ſtrony Páná Chryſtu-

aliud cùm ſit à Symbolo Nicæno, aliud verò dico vocabulis, non intelligentia; tamen cogebant Eutychetem illud ſapere. Vnde apparet Patres non ſimpliciter aliud prohibuiſſe, ſed oppoſita.

ſá/ że z dwoiéy nátury y w dwoich náturách nie pomieſzánych/ po owym/ co raz ná ſie przyiął zoſtał/ chociaż ináczéy podano z ſkládu Niceńſkiego: ináżémi mówie ſłowy/ále nie ináżym rozumieniem: przecie

Eutycheſá przymuśili/ że tóż rozumiał. Zkąd znáć/ że Oycowie nie poprożtu inżé zákazáli/ ále zgołá zákazáli rzeczy owym przećiwné.

Illud porrò conſidera diligenter: hæc enim eadem verba tertiæ Synodi, quæ nos producimus, nimirum nemini licere aliam fidem proferre, hæc ipſa pro ſe Eutyches producebat. Dorylenſis verò Epiſcopus, ac tota Synodus, Non eſt talis, dixerũt, Canon id vetãs; ſed eum quippè qui prauè Canonem interpretaretur, cõdemnârunt. Explicabat enim ipſum Canonem Eutyches, quemadmodum & noſtrates, nimirum exiſtimans

Owo zásie pilnie vważ: té bowiém wlaſnie ſłowá Synodu trzećiéġ/ które my przywodźimy: to ieſt/ że ſie nie godźi żadnéy inżéy podawáć wiáry/ té ſámé Eutyches ſam przywodźił po ſobie. Biſkup zásie Dorylenſki y wżytek Synód powiedźieli/ że to nie ieſt Kanon táki/ áby tego zákázowáć miał/ ále owégo/ iáko tego/ który opácznie Kanon wykládał potępili: Kanon bowiém ten ták wlaſnie Eutyches wykládał/ iáko

go

mans omne illud ſimpliciter prohiberi, quod vel ipſa verborum varietate aliud eſſet. Quod tamen Concilio minimè placuit; ob eamque cauſam eum damnarunt: cùm aliam fidem arbitrarentur contrariam, non autem eam, quæ verbis quidem differat, intelligentia verò ſit conſentiens.

Deinde ego etiam memini in explicatione Nomocanonis, quæ fit à Zonara, aliquid tale me vidiſſe. In eo enim Nomocanone hæc inhibitio tertiæ Synodi, nimirum, *His lectis, ſtatuit ſancta Synodus, & reliqua*, inter alios Canones tertiæ Synodi cõtinetur, ſeptimuſque enumeratur. Ante iſtum verò eſt alius ſextus Canon eiuſdem tertiæ Synodi, qui excommunicatos facit eos, qui

go y náſzy wykládáli: rozumieiąc/że proſto tego wſzytkiégo zákázował/ coby iné go/bá y ſámą róznica ſłów inſzé bydź miało. Co ſie przećie namniéy Concilio nie podobáło: y przetóż go téż potępili: ponieważ inſza wiáre rozumieli bydź przećiwną/ nie te/która choćby ſłowy byłá rózna/rozumieniem przecie byłá zgodna.

Nádto pomnie y ia/żem coś temu podobnégo widźiał w wykładźie Nomocánonis/który vczynił Zonárá. W tym bowiém Nomocanonie to zákazánie trzećiégo Synodu/ gdźie mówi: *To przeczytawſzy, ſtánowi Synód ś. 7ć.* náyduie ſie miedzy inſzémi Kanony Synodu trzećiégo/y ieſt w liczbie kanon ſiódmy. Przed tym záśie ieſt inſzy Kanon ſzóſty tegóż Synodu trzećiégo/który wyklina

té/

qui audent aliquid labefactare ex ſtatutis atque decretis à Synodo. In hoc autem ſeptimo, ſcilicet, *His lectis, ſtatuit ſancta Synodus, nemini licere aliam fidem proferre*, anathemate feriuntur, qui Canonem tranſgrediuntur. Mouet ergò quæſtionem Zonaras, cur Synodus in ſexto Canone, excommunicatos facit Laicos, in ſeptimo eos anathemate percutit. Soluens autem dubitationem, ſic habet ad verbum: *Magna eſt differentia, quòd aliquis contra aliquam rem dicat, & quod de ea dubitet. Et propterea, qui dubitat de iis, quæ iam rectè ſunt ſancita, excommunicatione puniendus erit, quod nimirum exigit ſextus Canon: qui verò contra hæc dicit, tanquam contraria ſapiens, anathemate ferietur; quod ſcilicet po-*

tè / którzy ſie waża cokolwiek wątlić z ſtátutów y dekretów ſynodálnych. W tym zásie śiódmym / gdźie ſtoi: *To przeczytawſzy, ſtánowi Synód ś. że żadnemu nie wolno inſzéy wiáry podawáć*, tć. ánáthemą bywáią karáni ci / którzy Kanonu tego przeſtępuią. Żádawa tedy queſtią Zonarás / czemu Synód w Kanonie ſzóſtym wyklina Láiki / w śiódmym zásie Anáthemą ie karze. Y rozwiezuiąc te wątpliwość / ták do ſłowá kládźie: *Wielka ieſt rózność, że kto przećiwko któréy rzeczy mówi, á że oniéy wątpi. Y przetóż kto wątpi o rzeczách tych, które iuż dobrze ſtánowione ſą, wyklęćiem karány bydź ma, czego ſie Kanon ſzóſty domaga: który zásię przećiw temu co mówi, iáko ten który przećiwnie rozumié, ánáthemą ka-*

rány

ſtulat ſeptimus Canon, videlicet, definitio iſtæ inhibitionis. Quare & iſte interpres aliam hic fidem manifeſtè, ac ſine vlla dubitatione vocat id, quod eſt contrarium eſſe, & contraria ſapere.

Poſtremò: Trullana Synodus in primo ſuo Canone ait: *Definimus fidem nobis traditam ab inſpectoribus, & famulis verbi à Deo electis Apoſtolis, itemq; à trecentis decem & octo ſanctis & beatis Patribus, qui Niceam conuenere, abſque vlla nouitate inuulneratam, inuiolatamq; ſeruandam eſſe.* Ac deinceps omnes Synodos enumerat atque definit; vt fidem ab omnibus Synodis traditam integram cuſtodiamus. Tandem poſtremò infert. *Si verò quiſpiam omnium prædicta pietatis dogmata non tenet, & amplectitur, neque ita ſentit & præ-*

rány niech będźie; czego Kanon śiódmy ábo rácżéy definitia téy inhibitiéy mieć chce. Zkąd znáć / że y ten wykłádácz iáwnie y bez wßelákiéj wątpliwośći / inßą tu wiárą przezywa to / co ieſt przeciwną trzymáć / á przeciwno rózumieć.

Náoſtátek: Synodus Trullaná / w pierwßym kanonie ſwoim ták powiáda: *Stánowiemy áby wiárá nam podána od dozórców y ſług ſłowá od Bogá wybránych Apoſtołów, y od trzechſet y oſminaſtu świętych y błogoſłáwionych oyców, którzy ſie byli do Niceı ziácháli, bez żadnéy nowotności nie znániona, y nie zgwałcona byłá záchowána.* Y potym wßytkié Synody wylicza y dekret wydáie: ábyſmy wiárę od wßytkich Synodów podáną zupełną ſtrzegli. A náoſtátku to przydáie. *Aie-*

prædicat, ſed contra ire conatur; anathema ſit, iuxta expoſitam iam definitionem à prædictis ſanctis & beatis Patribus: & è Chriſtianorum cathalogo, tanquam alienus expellatur & excidat. Nos enim neque addere aliquid, neque ſanè adimere ſecundùm ea, quæ ante definita ſunt, prorſus intendimus, vel quacunque ratione potuimus.

ſli ktokolwiek ze wſzytkich, przeczonè pobożnośći náuki nie trzyma, nie przyimuie, áni ták rozumié, áni vczy, ále przećiw temu poſtępowáć vśiłuie, táki ánáthemą niech będźie, według wyłożonéy iuż definitiéy od przeczonych świętych y błogoſłáwionych oyców: y z reieſtru Chrześćiáńſkiégo, iáko cuchy, niech wygnány będźie, y niech wypádnie. Mybowiém áni co przydáć, áni téż viąć co według tego, iáko przed tym opiſano, zgołá áni myślimy, ániſmy żadnym ſpoſobē mogli.

Iſte Canon eſt perſpicuè interpretatio definitionis tertiæ Synodi & aliarum, qui ſtatuit nemini licere aliam fidem proferre. Dicit enim: *ſit anathema, ſi quis aduerſus patria dogmata ire conatur, iuxta expoſitam iam definitionem, hanc ſcilicet inhibitionis.* Quare iſta definitio contraria ſapere vetat: & illud; *Nos verò neque*

Ten Kanon ieſt iáwny wykład definitiéy trzećiéy Synodu y inych, ktory ſtánowi, że żadnē nie godźi ſie inßéy podawáć wiáry. Dokłada bowiém: *niech będźie ánáthemą, ieśliżby ktory przećiwko oyczyſtéy náuce poſtępowáć vśiłował, według wyłożonéy iuż definitiéy téy zwłaſczá inhibitiéy.* Przetóż ta definitia zákázuie prze-

que addimus, neque adimimus aliquid; nimirum ad fidem aiunt se non addere, ab eaq; non adimere; non à symbolo : Symbolum enim hic non recitauit Synodus. Sed cùm de dogmatibus Synodorum dixisset, infert : *neque addere, neque adimere aliquid intendimus*: & subiungit : *secundùm ea, quæ ante definita sunt*, videlicet, *à patribus*. Quapropter, & qui eos antecesserunt patres, cùm dicunt, *non oportere addere vel adimere*, non additamenta & diminutiones verborum, sed contrariorum in fide sensuum interdicunt. Ex hoc igitur solo manifestè ac luculēter soluitur iis quæsitum, qui nolunt contendere. Sanè vellem scribere posse, vel mihi, vt omnes essent rationes promptæ, quas in contrariam

ie przeciwnēg rozumienia: Owo zāśie/*my bowiém áni przydáiemy, áni vymuiemy czego*, to iest/ powiádáią/ że do wiáry nic nie przydawáią/ áni iéy też nic nie vymuią/ále nie od składu: składu bowiém tu Synód nie czytał. Ale powiedziawszy o náukách synodálnych to przydáie: *że áni przydáć áni vmáć co myślimy*: y zás przykłáda / *według tego*, *iáko przed tym postánowiono*, to iest/ *od Oycóv*. Przetóż téż Oycowie ći co przed nimi przeszli/ gdy mówią/ *że nie potrzebá nic przydawáć áni vymowáć*: nie zákázuią przydatków y vymowánia słów: ále zákázuią przeciwnych w wierze rozumienia. Z tego tedy sámego iásnie y dowodnie solwuie sie quęstia tych/ któzy sporu trzymáć niechcą. Wprawdzieć życzylbym tego sobie/ábym

partem nobis Latini attulêre. Vidisses enim & maximam copiam argumentorum, & magnam vim habentium atq; veritatem.

wypisáć ábo pogotowiu mieć mógł wszytkie rátie / ktore z drugiey stronyLácinnicy przywodźili: Widźiałbyś był bowiem y wielką wielkość árgumętów / y wielką potężność ich y prawdę.

Verùm, quandoquidem etiam prædicta sic enodatè decidunt quæstionem; vt veritatem quidem inspicienti, ac sine contentione & anticipatione ea, quæ dicuntur audienti, & hæc satis sint. ei verò, qui ad rixam & concertationes verborum paratus est, ne sexcenta quidem talia sufficiant; Vnum tantùm addens Latinorum argumentum, de his rebus finem faciam.

Ale ponieważ y te przerzeczone rzeczy ták wykłádnie questyą rozwiezuią / że kto iedno w prawdę wey rzy / á bez vporu y nic sobie przeciwnego wprzód nie vprzągszy słuchać będźie / ná tych przestánie. owemu zásie który sie rad swárzy / á słowká chwyta / by y násześći set wywodów tákich málo będźie. Jeden tylko przydawszy Lácinników árgument / tym rzeczóm koniec vczynie.

Est autem etiam hoc grauissimum & fortissimum, quodque nostrorum euertit in hac quæstione fallaciam: perpende verò quæso diligenter.

A iest do tego náder ważny y śilny / y táki / który wszytke w téy questiey psuie nászych zdradliwą zasadzke. Proszę vważ pilnie.

Nos

My-

Nos contendimus hanc inhibitionem primam omnium tertiam Synodum excogitasse, vt & antea dixi: dixi verò tunc & causam, quod nimirum videremus secundam Synodum symbolo primę multa detraxisse, item multo plura addidisse. Quare non audebamus dicere ante secundam Synodum hanc factam fuisse inhibitionem. Si enim hoc diceremus, alterum è duobus sequi necesse esset: vel patres secundæ Synodi contra leges feciſſe, & esse sub anathemate: vel si hoc nefas est dicere; non igitur verborum additamentum, sed contrarias intelligentias impediuisse. Ob id dicebamus, post secundam Synodum hoc obstaculum factum fuisse, quod ante ipsam non erat. Quare si quis à contrario ostenderit ante

My ſmy ſie ſpiérali/ że te inhibitią táką ábo zákazánie/ naprzód ze wßyſtkich wymyślił Synód trzeći/ iákõ y wyssżéy powiedźiał: A powiedźialem przytym y przyczynę te/ żeſmy wiedźieli/ iż Synód wtóry ſkłádowi ſynodu piérwßégõ wiele vżął/ y dáleko wiecéy przydał. Y przetoſmy nie śmieli powiedźieć/ że to zákazánié ſtánęło przed Synodẽ wtórym. Gdybyſmy bowiém to byli powiedźieli/ iedno z tych dwoygá zátym iśdźby musiáło/ że ábo Oycowie wtórégo Synodu przećiw práwu vczynili y ſą pod ánáthemą: ábo ieſli ták mówić rzecz ieſt niepriſtoyna: tedyć nie przydatkóm ſłów ále przećiwnému rozumieniu przekáze vczynili. Y dla tegóż powiedźieliſmy/ że tá przekázá vczyniona ieſt po ſynodźie wtórym/ przed któ

ante ſecundam Synodum factum fuiſſe interdictum, quod tertia Synodus dixit, & iiſdem ipſis fermè verbis, alterum ex prædictis duobus colligitur. Et quoniam eos ſub anathemate eſſe, maleque feciſſe non audemus dicere; ſupereſt ſecundum, nimirum iſtud impedimentum, non hunc habere ſenſum, quem noſtri arbitrantur, ſed contrariam fidem vetare. Hoc igitur nobis probârunt Latini. Oſtenſum enim eſt ab ipſis hanc inhibitionem primò Nicænam Synodum primam feciſſe iiſdem verbis, quibus & tertia, & quę deinceps ſubſequutæ fuerunt. Id verò ita oſtenderunt, quemadmodum tu quoque clariſsime vir, qui iſtorum virorum familiaritate vteris, optimè noſti. Ita ſunt in ſuis geſtis ſtudioſi

rżm teg nie było. Otóż ieſliż by kto przećiwnym ſpoſobē pokazał / że przed ſynodem wtórym ten interdykt ſtánął / którego trzeći Synód vczył / y málo nie témiż ſłowy: toć iuż iedno z tych dwoigá wyższéy opiſánych rzeczy bydź muśi. Ale iż tegż rzéc nie możemy / áby pod ánáthemą bydź y źle vczynić mieli: tedyć iuż to ſámo wtóre zoſtaie / to ieſt / że tá przekázá / nie ták ſie rozumié iáko náſzy mniemáią: ále że przećiwnéy wiárj zákázuie. Tego tedy nam Łácinnicy dowodźili. Pokazáli bowiém / że to zákazánié napiérwéy Synód Niceński piérwſzy vczynił / témiż ſłowy iáko y trzeći / y inſzé potym ile po nim długich było. A pokazáli ták / iáko to y ty człowiecze zacny / który z támtémi ludźmi towárzyſkié obcuieſz / wieſz ſam bárzo do

osi ac diligentes, vt non solùm in rebus diuinis, verùmetiam mundanis & politicis nihil eos antiquitatis fugiat. Vnde & in vrbibus in suis publicis tabulariis, omne factum egregium literis consignatum, ibique reseruatum reperies, quod à temporibus, de quibus nulla extat memoria, gesserint. Hoc itaq; maximè omnium & in Catholica Ecclesia diligẽter obseruatur, asseruãtur in hãc vsq; diem, omnia gesta, omnesque ferè epistolæ antiquorum Summorum Pontificum. Protulerunt itaque nobis in antiquissimo libro in membrana scripto, epistolam Liberij Papæ, scriptam ad Athanasium Alexandrinum, cuius initium est: *Ab antiqua origine, atque ab initio, tantam accepimus à beato Petro principe*

zo dobrze. Ták bowiém w swych spráwách są czuyni y pilni/że nietylko w rzeczách Boskich/ále y w swietckich y Polityckich żadnéy rzeczy ták dawnéj y stáréj niemáß/ o któréy by wiedzieć nie mieli. Ztądże w mieścich w pospolitym schowániu/wßytkie zacną spráwe opisáną y támże záchowáną znaydzieß/co iedno od czásów dawnych/któréjm pámietniká niemáß/czynili. Tego tedy zwyczáiu na bárzicy ze wßytkich dzierży sie kościół Kátholicki: wßytkie dzieie y málo nie wßytkie listy stárych Papieżów/ aż do tego dniá chowaiąc. Podáli nã tedy z stárych bárzo kśiąg/ które ná pargáminie pisané byly/ list Liberiußá Papieżá pisány do Athanazyußá Alexándryßkiego/ którego początek iest ták: *Od stárożytnego záczęcia y od początku*

cipe *Apoſtolorum*, &c. Deinde vltrà pergens, dicit ſe accepiſſe epiſtolam ſancti Athanaſij, & eam legiſſe. Poſtremò ſubiungit. *Fidem verò Nicænæ Synodi in eadem epiſtola rectam cùm inueniſſemus, magnas vobis gratias retulimus; pro qua non ſolùm vobis compati, ſimul & perſecutionem pati paratiſumus, verùm neceſſitate flagitante, etiam mori pro Chriſti nomine non recuſaremus, quantumùis licet debiles ſimus. Prædicta enim ſacroſancta Nicæna Synodus, quemadmodum legimus, definiuit, nemini licere aliam fidem proferre, vel conſcribere, aut componere, aut ſapere, aut docere aliter. Neque aliquid in fide intelligere, vel proferre, quod definitionibus horum Patrum contrarium eſſe poſſit. Qui verò audet aliam fidem compone-*

tku, tákąſmy wźięli od błogoſłáwionégo Piotrá kśiążęćiá *Apoſtolſkiégo*, rć. **A potym daléy prowádząc powiáda / że go doszedł liſt ś. Athánázégo / y czytał go. Náoſtátek tak kładźie:** *Wiárę záśię Niceńſkiégo Synodu w tymże liśćie, gdyſmy práwą ználeźli, bárzoſmy wam dźiękowáli: zá którą nietylko nád wámi ſie vżalić, tudźiéż téż y prześládowánie ćiérpieć ieſteſmy gotowi: ále gdyby tego byłá potrzebá, y vmrzéć dla imienia Páná Chryſtuſowégo nie odmawiáliby ſmy, chociaſmy wpráwdźie ſłabi. Przezeżo ny bowiém Synód ś. Niceńſki, iákoſmy czytáli, ták poſtánowił, żeby ſie żadnému nie godźiło inſzéy wiáry áni podawáć, áni ſpiſowáć, áni ſkłádáć, áni rozumieć, áni vczyć inázéy: áni téż czegow wierze rozumieć, ábo podawáć,*

ponere, aut proferre, aut docere, seu tradere aliud symbolum iis, qui ex quacunq; hæresi, vel Iudaismo, vel Gentilismo ad viam veritatis redire cupiunt; si Episcopus quidem sit iste talis vel Clericus; Episcopus sanè ab episcopatu, Clericus verò à clero alienetur. Sin autem Monachus sit, aut Laicus, anathemate feriatur.

wáć, coby stánowieniu tych Oyców przećiwno bydź mogło. A ktoby śmiał inszą wiárę składáć, ábo wydawáć, ábo vczyć, ábo też inszy skład podawáć, tym któzy z iákiégóżkolwiek kácerstwá, ábo z Zydostwá, ábo Pogáństwá do drógi prawdy návróćić sie prágną: ieśliż Biskupem kto táki iest, ábo clerykiem, Biskup wprawdźie z Biskupstwá, á Cleryk od Cleryków áby był wyłączony. A ieśliby Mnichem był ábo Láikiem, áby ánáthemą był karány.

Hæc nunc quidem, Actis primæ Synodi amissis ac perditis, sunt nobis incognita: tunc verò cùm extarent, agnoscebant ea cùm Liberius Papa, tùm Sanctus Athanasius.

Wprawdźieć té wszytkié rzeczy nie są nam teraz wiádomé, ponieważ dźieie piérwszégo Synodu zginęły y stráconé są: wiedźieli iednák o nich ták Liberiusz Papież, iáko y ś. Athánázyus, w ten czás, gdy przerzeczoné dźieie náiáwie były.

Hæc igitur his ipsis verbis similia sunt verbis tertię Synodi & aliarum. Quid igitur dicemus de secunda Syno-

Té tedy wyszéy położoné słowá podobné są słowóm Synodu trzećiégo y inszych. Cóż zátym rzeczemy

Synodo, deque Gregorio Theologo, qui huic ſecundæ Synodo cùm prę ſideret, ſymbolo primæ in multis immutato, ipſe fertur ſymbolum, quo nos modò vtimur, conſcripſiſſe. Si iſtud interdictum hanc habet intelligentiam, quam profitentur noſtri; heu loco ſanctorum atq; Patrum atque Doctorum, Patres ſecundæ ſynodi,& Magnus in Theologia Gregorius, hominum peſtiferorum ac fraudulentorum locum obtinuerunt. Sed abſit, vt vel cogitemus iſtud conuicium. Non igitur neque prima, neque tertia, neque vlla alia ſynodus, tanquam contraria his loquatur, hanc habet intelligentiam; ſed contrariam fidem manifeſtè prohibet.

my o ſynodźie wtórym/ y o Grzegorzu Theologu/który ná tym wtórym ſynodźie prę ſidentem będąc/ odmieniwſzy ná wielu mieyſcách ſkład piérwſzégo ſynodu/ ſam iáko powiádáią/ nápiſał ten ſkład/ ktorego teraz vżywamy. Jeſliż bowiẽten interdikt tak ſie rozumie/ iáko náſzy vdawáią/ toć/ czę ſie żal Bożе/ miáſto świętych/ y oyców/ y doktorów/ oſtáli ſie nam Oycowie wtórego zboru/ y wielki w Theologiey Grzegórz/ ludźmi zárázliwémi y zdradźieckimi. Ale vchoway Bożе/ ábyſmy y pomyślić o tákowey potwarzy mieli. Ani tedy piérwſzy/ áni trzeći/ áni żaden iny ſynód/ ták ma bydź rozumiány/ iákoby co temu przećiwnego mówić miał/ ále zgołá że przećiwney wiáry iáſnie zákázuie.

Verùm id ita quidem, luceque clarius oſtenſum eſt, ac

A ták iuż to/ y iáſniey nád dźień biały/ pokazało ſie/ że nie-

ac dilucidè demonſtratum, nihil obſtare, quominus vera tum fidei, tum ſymbolo addantur, imò verò explicentur. Nullum enim veritatis eſt dogma, quod in ſymbolo, ac ſimplici traditione Apoſtolorum non contineatur. Explicanda verò ſunt, & cum ſymbolo connectenda non ſemper ſcilicet, neque à quocunque, ſed magna vrgente neceſsitate, atque ita Eccleſia iudicante.

niemáß przekázy/ áby prawdá bądź do wiáry/ bądź do ſkładu przydawána/ y owßem wykládána bydź nie miáłá. Żadnéy bowiém nié máß prawdźiwéy náuki / ktoraby ſie w ſkładźie y w podániu proſtym Apoſtolſkim nie zámykáłá: wyłożyć ią zásie/ y z ſkładem pospolu zwiezáć/ potrzebá/ nie kożdégo czáſu / áni ládákomu/ áż zá wielką przyćiſkáiącą potrzebą / y zá rozſądkiem kośćielnym.

His aliiſque quã plurimis eiuſdẽ generis, ô vir Dei, dictis de hoc quæſito à Latinis, nos quidem ad ea nihil quod reſponderemus habentes (quid enim aliquis ad tantam veritatem tam impudenter diceret?) conticebamus. Illi verò hoc probato, quod nimirum vera ſapere, eaq; ſym-

Gdy to y wiele ínnégo ó mężu Bożym / ná to pytánié / ábo queſtią náßę Łáćinnicy odpowiedźieli / my wprawdźie nie máiąc cobyſmy ná to odpowiedźieć mieli/ milczeliſmy. Ná táką bowiém prawdę/ ktoby ták bez wſtydu chćiał co przerzéc? Oni zásie dowiódßy tego że / prawde rozumieć/

ſymbolo addere minimè prohibemur: Conſequens illud & alterum, quod ad ſymbolum addidiſſent, polliciti ſunt, velle ſe oſtendere verum eſſe, nimirum Spiritum ſanctum ex Patre Filioque procedere. Noſq; ad certamen prouocabant. Noſtri autem, cùm in hoc victi & fugati fuiſſent, timebant ſecundum ſubire certamen: & accidit, quod ego illis à principio dicebam, cùm eos vetarem ab hac quæſtione principium ſumere. Igitur animi ſollicitudine vel maximè vrgebantur ac tremebant, & omninò nolebant amplius manere, ſed clamabant omnes, oportere à Latinis ſeiungi, & in patriam reuerti; rationem verò quærentibus, reddere non poterant. Quid ergo Latinis dicemus? qua iuſta & honemieć/ y do ſkłádu iéy przykłádáć nie zákazano/ obiecáli pokazáć/ że y owá druga co zá tym idźie/ prawdźiwa ieſt/ to ieſt/ że Duch ś. z Oycá y z Synáá pochodźi: Y nas do potrzeby wyzywáli. Náſzy zásie w tym piérwſzym przegrawſzy/ y tył podawſzy/ bali ſie o drugą rzecz z nimi zetrzéć. Y zyśćilo ſie owo/ com ia im był ná początku powiedźiał/ gdym ie od tego odwodźił/ áby od téy quęſtiéy nie záczynáli. Y ták w ciężkim fráſunku bedąc/ y lekáiąc ſie/ zgołá dłużéy zoſtáć niechćieli/ ále wołáli wſzyſcy/ że potrzebá tego/ áby ſie od Łácinników oderwáli/ y názad ſie do domu wrócili: á gdy ich pytano/ Czemu? przyczyny tego dáć nie vmieli. Cóż tedy Łácinnikóm odpowiemy? ábo zá iáką wżdy ſłuſzną y vczciwą

neſta cauſa & ratione in medio certaminis, imò verò neque adhuc in principio conſtituti (quæſtio enim de non addendo nihil ad rem) qua ratione, inquam, cùm nondum cœperimus, redibimus? dicere non poterant. Sed temerè ac nulla ratione clamabant: Redeamus in patriam. Aiebant verò & inter ſe, quemadmodum ad noſtras peruenit aures, Latinos poſſe oſtendere multorum ſanctorum Doctorum, per multas ſententias, quibus ad verbum dicitur, Spiritum ſanctum ex Patre Filioque procedere. Quid igitur adhæc quiſpiam reſpondebit? Separemur, ſeiungamur, abeamus. Audis Doctorum & Patrum ſententiam? Quoniam, inquiunt, multorum Doctorum dicta poſſunt nobis oſten-

wą przyczyną y rátią / w pół potrzeby / ábo rácżéy y ieſcze málo co poczawſzy / (queſtia bowiém piérwſza o nie przydawániu / namniéy do rzeczy nie ſłużyłá) zá iáką mówię rátią / gdyſmy ieſcze nie záczęli / wrócić ſie mamy: Má to powiedźieć nic nieumieli. Ale v poznie bez rozumu wołáli: Wrócmy ſie do domu. Niedzy ſobą záſie y to trzeſli / iáko nas to doſzło / że Łácinnicy pokazáć mogą wiele ſententiy wiele Doktorow ś. którémi ſie do ſłowá pokázuie / że Duch ś z Oycá y z Synà pochodźi. Cóż tedy kto ná to odpowié? Odłączmy ſie / Rozłączmy ſie / Jédźmy precz. Słyſzyſz Doktorów y Oycow zdánie? Bo powiadáią / że nam wiele Doktorów ſwiádectwá pokazáć mogą / ná które nic odpowiedźieć nie

ſtendere, ad quæ nihil poſſumus reſpondere. Diuidamus nos à Latinis. Vix tamen aliquando, cùm perſpexiſſent hanc ſui conſilij temeritatem, & fortiſsimi noſtri Imperatoris inductu & ratione perſuaſum illis eſſet, ab illo abſurdo incepto conatuque deſtiterunt.

Peſtis cœperat graſſari Ferariæ, ideo tranſlata eſt Synodus. Vide de Con: Florẽ: Seſs: 15. & ulti.

Interim verò res ipſæ profectionem beatiſsimi Papæ Feraria Florentiam vrſerunt, eodemq; Synodi trãſpoſitionem. Abiit ergo ille, ſimul nos quoque abiimus. Omnibuſq; rebus Florentiæ paratis, dies diſputationi dicitur, qua incipere opus erat, & conſtituta dies affuit. Rurſus igitur nos cœpimus accuſare. Quemadmodum enim in quæſtione de non addendo nos perſonam accuſatoris gerebamus; Latini verò ſic

możemy: Rozdwóymy ſie od Łácinnikow. Záledwie iednák potym/ gdy ſwéy rády vpór vználi/ y zá nawodem y rátiámi Céſárzá ſámégo/ gdy ſie námówić dáli/ onégo glupiégo przedśięwźięćia ſwégo y vśilnośći przeſtáli.

W tym potrzebá táka przypádłá / że y Oćiec ś. Papiéż z Feraraźá do Florentiéy iáchać / Synód téż zá tym odłożyć ſie támże muśiał. On tedy odiáchał / myſmy ſie téż zá nim ruſzyli. Y gdy ſie iuż wſzytkié rzeczy według potrzeby we Florentiéy ſporządźiły / y dźień náznáczony przyſzedł: myſmy zásie znowu ſkárge záczęli. Jáko ſmy bowiém w queſtiéy o nieprzydawániu oſobe Aktorá ná ſobie nośili: Łácin-

Powiedźie ſie w Ferrgu záym wáło: y tegoż S nód prz żono, Vi Con: Flo Seſs: 15. ultima.

ſic ad obiecta reſponderunt ; vt amplius dicere quidquam minimè potuerimus ; ita etiam in hoc dogmate, nos quidem vtpotè, qui accuſabamus, in dubium reuocauimus ; illi verò in dicendo ſecundas partes obtinentes, reſpondebant. In omnibus enim ad noſtrũ arbitrium libidineq; cauſam diſponebamus.

Itaque in quæſtionem adduximus, nos incipientes ab ipſis Apoſtolis, & omnibus ſacris Concilijs, & eorum dictis, & præterea omniũ Sanctorum Orientalium vſi ſumus, quibus oſtenditur, Spiritus ſanctus non quidem à Filio non procedere ; nullum enim eiuſmodi dictum habemus, vt optimè tu quoque noſti, excepta ſententia Damaſceni, quæ habet, Spiritum filij dicimus, ex filio autem non

cinnicy záśie ná to co ſie im záda wało / odpowiádáli / żeſmy co dáléy przerzéc nie-umieli / ták y w tym árty-kule / my wprawdźie iáko ći którzyſmy ſkárżyli przy-wiedliſmy go w wątpliwość : oni záśie / że im po nas przyſzło mówić / odpowiádáli. We wſzytkim bowiém według woléy náſzéy / iáko ſie nam podobáło / tákeſmy te ſpráwe ſporządzáli.

A tákeſmy ſie w quęſtią wdáli : my począwſzy od ſámych Apoſtołów / y od świętych Conciliy / y ich ſłów / y nád to vżyliſmy świętych wſzytkich Wſchodnich / którymi ſie pokázuie / nie żeby Duch ś. od Syná pochodźić nie miał / ſłowá bowiém żadnégo tákiégo nie mamy / o czym y ty ſam wiéſz dobrze / krom ſententicy Dámáſcenowéy / ktora to ma / Mówimy że duch ś.

ieſt

non dicimus. Aliis verò omnibus dictis hoc tantum oſtenditur, Spiritum ſanctum ex Patre procedere, non autem ex Filio non procedere. His itaq; prolatis, putabamus nos oſtenſuros falſum eſſe Spiritum ſanctum ex Filio procedere.

Latini verò ad hæc omnia dicta ſanctorum, vnum & illud commune dederunt reſponſum. Omnia eſſe vera, ſibiq́ue hoc idem videri, ſiquidem credunt & ipſi Spiritum ſanctum ex patre procedere; id tamen non eſſe contrarium ſuo dogmati. Hoc enim quod eſt ex Patre procedere, neque contradictorium, neque contrarium eſt alteri, quod eſt ex Filio procedere. Si enim horum alterum eſſet, tunc vno affirmato, alterum tolli neceſſe eſſet.

Nunc

ieſt ſynów: ále żeby z Syná być miał/ nie mówimy. Inſzémi záśie ſwiádectwy wſzytkimi/ to ſie tylko pokázuie/ że Duch ś. z Oycá pochodźi/ ale nie to/ aby z Syná pochodźić nie miał. To tedy ták przełożywſzy/ rozumieliſmyżeſmy pokazáć mieli/ że to fałſz/ aby Duch ś. od Syná pochodźić miał.

Łácinnicy záśie ná té wſzytkié ſłowá świetych/ ieden tylko/ y to poſpolitą odpowiedź dáli. Że wſzytko to rzeczy ſą prawdźiwé: y ſámymże ſie tóż zda/ gdyż y ták ſámi wierzą/ że Duch ś. z Oycá pochodźi. iednák że to náuce ich namniéy nie ieſt przećiwno. To bowiém dwoie/ pochodźić od Oycá/ á pochodźić od Syná/ nie máią zſobą áni contrádictiéy áni przećiwności żadney: Bo ináczéy iedno z tego dwoygá pozwoliwſzy/

dru-

Nunc verò nihil obſtat, quominus & illud quod eſt ex Patre procedere, verum ſit; & illud, quod eſt ex filio, verum. Veluti ſi dicamus, Spiritum ſanctum mitti à Patre; alius verò quiſpiam dicat, ſpiritum mitti ex Patre & Filio; & ambo ſunt vera, & alterum alteri minimè repugnat. Si igitur ſancti dicerent ſpiritum ex Patre ſolo procedere, vel ex Filio non procedere, non eſſet mirum dicere ipſos opinari falſum. Verùm cùm horum neutrum nemo vnquam hactenus dixerit; illud quod eſt ex patre procedere nõ tollit alterum, quod eſt ex filio procedere.

Hæc ad noſtra dicta reſponderunt. Ad ſententiam verò Damaſceni, quando & nos illam non produximus, neq; illi quidquam reſpon-

drugié ſie zniéść muśiało. Teraz záśie oboiá to prawdźiwa/że y z Oycá y z Syná pochodźi. Jáko gdybyſmy mówili/że Duch ś. poſłány bywa od Oycá: drugiby záśie ktokolwiek rzékł/że Duch ś. poſyłány bywa z Oycá y z Syná: á oboie prawdá/y iedno drugiému namniéy nie ſpórné. Jeśliżby tedy świeći powiádáli/że Duch ś. z Oycá ſámégo pochodźi/ábo że z Syná nie pochodźi/ nie byłáby rzecz dźiwna mówić/ że ſie w ſwym mnimániu myla. Ale ponieważ tego z nich żaden áż dotąd nie mówił/tedyć iuż owo co ieſt że z Oycá pochodźi/nie pſuie owé° drugié° że y z ſyná pochodźi.

K te odpowiédź dáli ná powieść náſze. Ná ſententią záśie Dámáſcenowe/ ponieważ y myſmy ią ſámi nie przytoczyli/oni téż tákże

resonderunt. Ego verò tibi postea, & in huius solutione faciam satis.

nic ná nie mie odpowiedźieli. Ja iednák potym takći to rozwiąże/żeć sie dosyć stánie.

Deinde verò illi ab alio principio sacra nimirum scriptura nixi & freti, indeque copia minorum propositionum abundantes, exorsi sunt dicere deinceps per multos dies multa & varia argumenta, ostendentia Spiritum sanctum ex Patre Filioq; procedere.

Gni potym z inszey miary máiąc zwłaszcza Pismo ś. po sobie/y nim sie wspiérаiąc/ázátym maiąc do státek mnieyszych Propositiy (ktore Minores Dialectici zową) zácząli przez wiele dni przywodźić nie málo y rożnych argumentów ktore pokázowały/że Duch ś. z Oycá y z Syná pochodźi.

Postremò etiam authoritates Patrum attulerunt, quibus manifestè ac luculenter huius dogmatis veritas comprobatur. Protulerunt autem non solùm Occidentalium verùmetiam Doctorum Orientalium. Quarum aliquas, quæcunque mihi magis necessariæ visæ sunt, vnà cum hisce tibi misi; vt & ipsos Occiden-

Náostátek/ przytoczyli świádectwá Oyców/ktorymi sie iásnie y dołożnie náuki téy prawdá vtwierdza. A przytoczyli nie tylko z Doktorów Zachodnich/ale y ze Wschodnich. Z ktorych niektore/ktore mi sie zdały bydź potrzebnieysze/posłałem z tym to pisániem do ciebie/abyś y sámé Zachodnie oyce słyszał/co oni o téy

cidentales audias patres, quid illi de hoc dogmate ſapiant & doceant. Ad quas nos reſponſum nullum habebamus quod daremus : Niſi quod adulterinæ eſſent,& à Latinis corruptæ. Produxerunt noſtrum Epiphanium in multis Theologicè diſſerentem & explicantem, ex Patre Filioque Spiritum ſanctum; adulterina eius loca eſſe dicebamus. Legerunt prædictam ſententiam Magni Baſilij in libris aduerſus Eunomium; adſcriptitia & non germana eſſe nobis videbatur. Adduxerunt dicta ſanctorum Occidentalium, tota noſtra Apologia illud & nihil aliud erat, adulterina eſſe. Per multos igitur dies ſeorſum conſiderantes, & nos ipſos conſulentes, quid ad hæc reſponderemus, præter hoc nul-

o téy náuce rozumieią y vczą. Ná które świádectwá nie mieliſmy reſponſu inſzégo/iedno że od Łácinników ſą zfalſzowáné y zepſowáné. Przytoczyli náſzégo Epiphániuſzá/który to ná wielu mieyſcách/ iako Theológ rozwodźi y wykłáda / że Duch ś. z oycá ieſt y z ſyná: áleſmy ná to powiádáli/ że té mieyſcá iego ſą podrzuconé. Czytáli przerzeczoną ſententią wielkiégo Bázyliuſzá w kśiegách przeciw Eunomiuſzowi: áley te mieliſmy zá przypiſáną iemu / á nie iego wlaſną. Przywiedli ſłowá świętych zachodnich: obroná przecie táſz á nie inſza byłá náſzá/ że to wſzytko podrzucono. Przez wiele dni tedy oſobno té rzeczy rozbiéráiąc / y ſámi miedzy ſobą radyczyniąc/ coby ſmy zá odpowiedź okróm téy/ dáć mieli / inſzéyeſmy nie

nullum inueniebamus reſponſum. Hoc verò rurſus tanquam valdè abſurdum proferre, non bonum nobis eſſe videbatur. Primum quidem propterea, quòd ex conſequentibus & antecedentibus huius opinionis mentem ſanctorum eſſe cõſtabat. Deinde etiam cùm plurimi ac vetuſtiſsimi libri iſtud haberent, non poteramus illos veluti deprauatos reijcere atq; refutare: præſertim cùm nos nullum haberemus librum non Græcè, non Latinè ſcriptum, quem ſecus habere, quàm Latini produxiſſent, oſtenderemus; qui fieri poſſet, vt iure optimo eorum libros tanquam viciatos exciperemus? Certè enim, qui vult aliquem præſcribere, & vt vitiatum atque corruptum excludere, ſine debitis rationibus & firmis cauſis

znáydowáli. Lecz tą odpowiedźią/ iáko bárzo nikczemną znowu ná pláć wychodźić/ nie zdáło ſie nã ku rzeczy. Naprzód z téy miáry/ że znáć było ták z ſłów poprzé dzáiących/ iáko y pozad idących/ że teg̃ mniemánia ſwieci byli. Powtóre/ ponieważ y wiele y zá ſtárzałych kśiąg było/ które tóż właſnie máią/ nie mogliſmy ie iákoby z fałſzowáné pozucáć áni od miátáć: zwłaſczá że ſmy my y iednéy kśiegi áni po Gréckú áni po Láćinie piſánéy nie mieli/ w któréybyſmy/ że ináczéy ſtoi niż Láćinnicy powiádáią/ pokázáć co mogli: iákóż to być mogło/ ábyſmy ſie tym ſłużnie/ że kśiegi ich popſowano/ bróńić mieli? Poprawdźie bowiém/ kto chce kogo odſądźić/ á iáko náruſzonégo y ſkázonégo precz wygnáć/ tego bez ſłużnych dowodów

sis hoc prętare minimè poteſt. Nos alios ſanctos contrarium affirmantes oſtendere non poteramus; eoſdem ipſos Occidentales aliter dicentes alibi, minimè oſtendebamus: ductis à natura rationibus eos deceptos probare, nihil minus poteramus. Nulla igitur ex parte iuſtam cauſam nobis relictam videbamus, propterea & conticuimus.

Attamen non deerant, qui & alio abundarent reſponſo, nimirum, erraſſe Occidentales ſanctos, & in hoc mentitos eſſe. Hoc autem Catholicam fidem nobis euertere, manifeſtum eſt. Si enim fides noſtra pendet à ſanctis, hi verò falluntur in fidei veritate, fides euerſa eſt.

dów y wielkich przyczyn żadnym ſpoſobem dokazać nie może. Myſmy inſzych oyców ś. ktorzyby przećiwną trzymáli / pokazać nie mogli: ániſmy téż tego dowodzili / żeby oniż ſámi zachodni inácżéy dzierżeli: rátiámi téż przyrodzonémi nie mogliſmy dowieźdź / żeby oſzukáni byli. Z żadnéy tedy miáry nie mogliſmy ſłuſznéy ná nie przyczyny náleść / y przetóżeſmy téż zámilkli.

Náydowáli ſie przećie tácy / ktorzy pogotowiu y to odpowiedź mieli: to ieſt / że by ludźie ſwieći Wſchodni pobłądźili / y w tym miiáć ſie z prawdą mieli. Ale to iuż iáſna / że nam to wiáry Kátholicką wywraca. Jeſliż bowiem wiárá náſzá záwiſłá ná ludźiách ſwietſch / ći záś myla ſie wprawdźie / do wiáry należącéy / pewnie zátym iuż wiárá wyſpócona ieſt.

Propterea igitur iure optimo

Przetóż tedy ſłuſznie zá-

ptimo cvm Latinis svbsequvta est et confirmata concordia; et omnes absqve vlla vi, Deo teste, consenservnt. Quotquot autẽ consentire noluerunt, (hi verò duo & non amplius erant) non coacti, sed Domini suiipsius, propriæque sententiæ remanserunt. Iurené ac meritò, tu ipse iudicabis, postquam videris ac legeris authoritates sanctorum, quas tibi nunc mitto. Quis enim inter Christianos constitutus, non istos sequeretur, ac staret cum cœtu horum Doctorum, itemque Orientalium? consona enim inuicẽ dicere, necesse est eos arbitrari, quemadmodum in oratione à me scripta multis ostendo.

Ea est dogmatica.

Dicta igitur sanctorum illa ipsa per sese ad soluendam omnem ambiguitatẽ, &

tym nastąpila y vtwierdzona iest z Lacinniki zgoda: y wszyscy bez wszelakiego gwaltv, czego swiadkiem P. Bog zezwolili. Jle ich záśie zezwolić niechcieli (á tych dwá tylko było nie wiecéy) tych nie przymuszano: ále ták Pány sobie sámi y własnégo zdánia swégo zostáli. Jeśli słuszníe á przystoynie / ty sam rozsądźiś skoro przeyrzyś y przeczytaś wszytkie świádectwá świętych / któreć teraz posyłam. Któż bowiém będąc Chrześćiánem nie ześdłby zá tymi / y nie stałby przy gromádźie tych Doktorów / tákże y Wschodnich? ták bowiém o nich rozumieć trzebá / że zgodnie iednoś twierdzą: iáko to ześroce pokázuie w orátiey / którąmem do ciebie nápisał.

Swiadectwá tedy owé ludźi świętych / przez sie sámé są ták dostátecznė / że wszy-

& vnicuiq; perſuadendum ſatis ſunt : quoniam mihi quoque non ſyllogiſmi, neque probabilitates & demonſtrationes, ſed ipſa nuda dicta ſanctorum perſuaſerunt. Simul enim ac vidi & audiui ea, ſtatim contendere penitus deſij : cùm tamen prius non parum vrgerem atque inſtarem. Exiſtimaui enim ſanctos, cùm Spiritu ſancto loquuti fuerint, non poſſe à vero declinare : & ægrè tuli, quòd eorum dicta prius non audiuiſſem. Nemo enim noſtrum Latinos vnquam tantam vim ex dictis ſanctorum habituros eſſe arbitrabatur. Quamprimùm tamen, tunc ſaltem vidi & audiui, ab omni contentione controuerſiaq; diſceſsi, grateſque Deo egi, cùm inde tantam vtilitatem percepiſſem. Igitur tibi quoque

wſzytkę wątpliwość rozwiązáć y kożdęg náwiędzę łácno mogą: gdyż y mnie ſámęg áni ſyllogiſmy/áni podobnośći / áni iáſné á nie przekonáné dowody/ále ſámé golé ſłowá ludźi świętych náwiodły. Razem bowiém ſkoro ie obaczył y vſłyſzał / wnetem ſie ſpiéráć zgołá przeſtał / chociá przed tym nie pomału ſam przypiéral y nálégał. Rozumiałem bowiẽ że ludźie ći świeći / ponieważ Duchẽ ś. mówili / od prawdy vſtąpić nie mogli : y fraſowałem ſie o to / że mi zdánia dawno przed tym nie ſłyſzał. Żaden bowiém z nas tego nie rozumiał / áby Łácinnicy taką potężność z świádectw ludźi świętych mieć mogli. Ale iákõ ie ſkoro w ten czás tylko y widźiał y ſłyſzał / vſtąpiłem wſzytkięg ſporu y controwerſiey / y dźiękowa

jem

que candido auditori, animumque cupidum veritatis habenti, atque omni Chriſtiano tui ſimili hæc vel ſola ſufficient.

lem Páv Bogu zá to/gdym ták wielki pożytek ztąd odniósł. Otóż téż y tobie/ vprzéymému ſłuchácżowi y chćiwému prawdy/ y kożdému Chrześćiáninowi tobie podobnému/ przynamniéy ná tym bedźie doſyć.

Quoniam verò & aliquot probationes à ratione petitas quæris, amore tui mediocriter, quãtum fieri poterit, & hoc præſtabimus, rationibus ſanctorum, diuinæque ſcripturæ nixi & freti. Quod quidem & in Oratione, quę de concordia inſcribitur, præſtitimus. Præſtabimus tamen nihilominus & hîc quaſdam rationes attingentes. Antequam tamẽ de his particulariter dicamus, vt facilior nobis deinceps fiat Oratio, quædam prius ſumere eſt neceſſe.

Quoniam vnicuique entium

Iż iednák mieć chceſz dowodów z rozumu wźiętych/y w tymći z chećí ku tobie śrzednie/ ile bedźie mogło bydź/ dogodźimy/ w nádźieie rátiy ludźi świętych/ y Piſmá ś. ktorym ſie wſpiérác bedźiemy. Coſmy téż iuż y w Orátiéy/ ktorey tytuł/ O zgodźie/ vczynili. Vczynimy przecie tóż y tu/ dotykáiąc niektorych rátiy. Nim iednák o tych rzeczách ſczegulnie mówić bedźiemy/ áby ná potym łácniéy rzecz ſzłá náſzá/ trzebá żebyſmy rzeczy niektore w przód/iáko pewne położyli.

Ponieważ każda rzecz/ okrom

tium ad communem ſpeciem, eſt propria quædam alia ſpecies, qua conſtituitur, & eſt, & ſecundùm quam dicitur aliquid hoc ens. Veluti huius hominis, puta Petri, ad communem ſpeciem, quæ quidem eſt cõmunis humanitas, eſt & alia peculiaris ſpecies, iuxta quam hic homo eſt fortè Petrus vel Paulus. Quæ quidem ſpecies minimè communicatur cum altero. Hæc autem eſt vel ipſius ſcilicet anima vel corpus, vel aliquid aliud, quod eſt ipſi principium, vt ſit indiuiduum. Quærendum eſt & in ipſo Deo & Patre, quænam ipſi propria ſit ſpecies, quæ ipſius perſonam conſtituat. Etenim communis ſpecies & eſſentialis eſt ipſi Patri, Filioque ac Spiritui ſancto, vna eademque numero exiſtens, nimirum

okrom tego/ w czym z drugimi ſpólną náture ma/ co názwáć możemy kſztaltem ſpólnym náturi/ ma też coś inẽ° własnẽg̃/ iákoby kſztalt iákiś nátury własny w ſobie/ którym ſtoi/ y ieſt/ y wzgledem którego mieni ſie być tą rzeczą. Ná przykład/ ten człowiek/ niech będźie Piotr/ mimo kſztalt ſpólny/ który ieſt człowieczeńſtwo/ ma też y drugi oſobny/ którym ábo Piotrem ieſt/ ábo ſnać Páwłem: á z żadną inſzą rzeczą/ ſpółeczności ábo ſpółku nie ma. Ten záśie kſztalt/ ábo duſzá iego ieſt/ ábo ciálo/ ábo co inégo tákiégo/ co iemu ieſt początkiem/ áby był tą rzeczą niedźielną/ to ieſt/ która ſie nie dźieli ná táką drugą/ iakoſáma ieſt. Przydźie nam tedy ſzukáć y w ſámym Bogu y Oycu/ co też zá kſztalt iego ieſt/ który perſone iego ſtánowi.

rum Deitas ; ſecundùm quam ſimul cum ipſis vnus eſt Deus. Attamen habet & alteram propriam ſpeciem, quæ non communicatur cum aliis perſonis, iuxta quam hoc aliquid eſt & perſona in ſanctiſsima Trinitate. Hoc igitur quidnam ſit, quærendum eſt.

nowi. Spólny bowiém kſztalt á iſtotny Oycu/Synowi/y Duchowi ś. ieſt iedno y tóż w liczbie/ to ieſt/ ktoré ſie w perſonách nie liczy/Boſtwo/dla ktoré° we ſpólek z perſonámi iednymże ieſt Bogiem. A wſzákże ma Oyćiec y inſzy kſztalt właſny/który ſie perſonam inym nie vżycza/dla ktorégo ieſt to coś y perſona w przenaświetſzéy Tróycy. To tedy coby takiégo było/ ſzukáć trzebá.

Igitur quod vocant ingenitum eſſe, non eſt: Hoc enim eſt negatio : nihil autem eorum, quæ in rerum natura exiſtunt, eſſe hoc aliquid habet ſecundùm negationem. Sed eſt ipſi proprietas quædam, quæ illius perſonam conſtitutam ſequitur.

Co tedy owo zową nie rodzonym bydź / nie ieſt tym: Bo to ieſt coś Oycu nie przyznánégo. A ono żadna rzecz/ktora ieſt ná ſwiećie/że ieſt to coś/nie ma tego nie przyznánégo : ále to ieſt iákaś iéy własność/która zá perſoną iéy ſtánowioną idźie.

At neque cauſam dici : ſi enim hoc eſſet hypoſtatica eius ſpecies, potiùs autor & cauſa diceretur quàm pater.

Ale y nie to też ieſt własny kſztalt oycowſki / że ſie zowie przyczyną : Bo gdyby to był podſtátny ábo perſonálny

pater. Verùm ab omnibus communiter Doctoribus patrem magis eum appellari videmus.

sonálny iego kſztalt / toćby ſie ráczéy zwáć mial Sprawcą y Przyczyną / niż Oycem. Lecz widźimy / że go wſzyſcy Doktorowie Oycem ráczéy názywáią.

Præterea, cauſam eſſe, cùm vniuerſale ſit, ac de Patre, & etiam productore prædicetur, cogitatio tantum erit & nulla res: quod autem eſt eiuſmodi, eſt non ens: non ens verò non poteſt conſtituere, quod ſupra omnem ſubſtantiam eſt. Supereſt igitur, vel paternitatem ſolam, vel ſolam productionem, vel etiam ambas eſſe ſpecies, quæ conſtituant perſonam patris. At enim ambæ vt ſint eiuſdem conſtitutiuæ, nullo modo fieri poteſt, ob hanc rationem. Si enim ambæ conſtituunt perſonam patris; vel & ſeorſum vnaquæque poteſt eam conſtituere; vel non. ſed ambæ,

Nád to / Przyczyną być / ponieważ to ieſt coś ogólnégo / y táż o Oycu / iáko y o bytnodawcy twierdźić ſie może / ieſt to tylko w pomyſleniu / á nie w rzeczy ſámey: á co záśie tákowego ieſt / niczym ieſt: nic záśie ſtánowić nie może to / co wſzeláką iſtotę przewyſſa. Zoſtáie tedy / áby kſztałtem którym ſie ſtanowi perſoná Oycowſka / bylo ábo oycowſtwo ſámo / ábo ſámo dánie bytnośći / ábo to oboie. Lecz żeby to oboie miáło być kſztałtē ſtánowiącym / żadną miárą bydź nie może z téy przyczyny. Bo ieſli obá té kſztałty ſtánowią perſonę oycowſką / toć ábo kożda z nich zoſobná / może ią

bæ ſimul. ſi igitur & vtraque ſeorſum; duas ergo habebit ſpecies Pater; & conſequens illud erit, vt non vna, ſed duplici perſona ſit præditus, quippe qui duas perſonales ſpecies habeat. Veluti, ſi quis homo duas haberet animas, quod abſurdum eſt. Si verò non tanquam vtraque ſeorſum, ſed ambæ conſtituant ſimul; neq; qui Patrem tantum dicit, neque qui productorem, paternam perſonam ſignificauit. Sed huius rei totum oppoſitum in vſu videmus. Siquidem omnes Doctores, totaque ſcriptura, nomine Patris, diuinam ipſius denotant hypoſtaſim: noſtri quoque dùm productorem efferũt, Patrem tantum ſignificare opinantur. Non igitur, neque ſic ambæ ſunt ſimul conſtitutiuæ, tanquam altera

ſtánowić/ábo nie może/ieden obádwá weſpół. Jeſliże tedy obádwá zoſobná/ toć Oyćiec dwá kſztałty będźie miał: zá czym y owo póydźie/że nie iedną ále dwoiáką perſoną będźie/ ponieważ dwá perſonálné kſztałty ma właſnė: Jáko gdyby człowiek dwie duſzy miał/co ieſt wielkié niegrzeczy. Jeſliże zásie ſtánowią nie obádwá zoſobná ále obá rázem/toć ow co mienił ábo tylko Oycá/ábo tylko bytnodawce/nie poznáczył perſony oycowſkiey. Lecz wſzytko przećiwno temu w zwyczáiu widźimy. Wſzyſcy bowiém Doktorowie/y wſzytko Piſmo miánowániem Oycá/Boſką ieğ znácza poſtać: náſzy téż gdy bytnodawce miánuią/ták mniemáią/że ſámégo Oycá poznaczáią. Nie dwá tedy kſztałty pomienioné/ſą ták ſtá-

tera ſola iſtud efficere nequeat; ſed ambæ ſimul cõſtituant: Neque tanquam vtraque ſeorſum, & per ſe ipſam facere ſatis ſit; ſed ex neceſsitate, altera, & quidem ſola, perſonam conſtituit, altera verò & reliqua perſonam conſtitutam ſequitur. drugi záśie y inſzy zá

Supereſt igitur, vel paternitatem hypoſtaticam, & propriam patris eſſe ſpeciem; productionem autem iam ipſum conſtitutum ſequi; vel contra, productionem perſonam patris conſtituere, paternitatem & generare iam eum conſtitutum ſequi. ſed ſi producere conſtituit, generare verò ſequitur; ſequetur aliquid abſurdum, ac præter communem patrum doctrinam, hoc autem eſt eiuſmodi.

Prima & immediata vniuſcuiuſque perſonæ operatio,

ſtánowiącé / iákoby ieden ktorykolwiek z nich ſam ſpráwić te° nie mógł/áleby obá weſpół ſtánowić muſieli: áni téż ták/aby káżdy z nich z oſobná/y ſam przez ſie mógł temu doſyć vczynić: ále z potrzeby iedẽ z nich ſam koniecznie ſtánowi perſone/ perſonę ſtánowioną idźie.

Zoſtáie tedy to zá tym/ żeby ábo oycowſtwo było podſtátnym ábo perſonálnym á własnym kſztaltem oycá: danie záśie bytnośći/ ſzło zá oycem iuż bedącym ſtánowionym: ábo opák/ żeby dánie bytnośći ſtánowiło perſone oycá/ á oycoſtwo y rodzenie ſzło zá nim iuż ſtánowionym. Lecz ieſli dáć bytność ſtánowi/ á rodźić zá tym idźie: toć zá tym póydźie iákieś abſurdũ, y mimo poſpólną náuke oycow świętych. A to iákié.

Piérwſza y práwie przy-

tio, à conſtitutiua ipſius ſpecie prouenit : Cunctæ verò aliæ operationes, per ipſam nimirum primam operationem. Quemadmodum ab anima, quæ eſt cõſtitutiua ſpecies Petri, prima & immediata ipſius operatio prouenit, quæ quidem eſt viuere; reliquæ verò per ipſam velut inſpicere, docere, texere, ſtruere & reliqua. Per ipſum enim viuere, quę eſt prima & immediata eius operatio, hæ omnes & reliquæ efficiuntur. Si itaque producere eſt ſpecies conſtitutiua per ſonę patris, ſpiratio ſeu proceſsio erit prima eius & immediata operatio. Per ipſum verò ſpirare & producere generabitur filius, ac non amplius ſpiritus per filium, vt aſſerunt Theologi, ſed filius per ſpiritum procedet. Quæ omnia tùm veri-

legła kożdéy perſony dźiélnośc/pochodźi od kſztaltu/ktorym ſie oná ſtánowi: Inſzé záſie wſzytkié dźiélnośći/ſłużą iéy przez one piérwſza. Jáko to od duſze/ktora ieſt kſztaltē ſtánowiącym Piotrá/piérwſza y práwie przyległa dźiélnośc pochodźi/á to ieſt żyć: drugié záſie przez tę/iáko to/pátrzyć/vczyć/tkáć/budowáć/y inſzé. Przez ſámo bowiém życie/ktore ieſt piérwſza y práwie przyległa iego dźiélnośćią/iuż ſie owé wſzytkié y inſzé ſtawáią. Jeſliże tedy dáć bytnośc/ieſt kſztalt ſtánowiący perſone Oycá/toć tchnienié/ábo dánié bytnośći bedźie piérwſza y práwie przyległa iego dźiélnośc. Przez to záśie tchnienie y dánie bytnośći/ſyn ſie rodźić bedźie/á nie iuż wiec duch przez ſyná/iáko trzymáią Theologowie/ále ſyn przez

veritati, tùm traditionibus Patrum & communi vsui eorum obstant.

przez Duchá pochodźić będźie. Co wszytko y prawdźie y podániom Oyców ś. y pospolicie iuż vtárte^{o} ich zwyczáiowi iest przeciwno.

Verùm quoniam hæc absurda sunt, reliquum est; vt paternitas quidem personam patris constituat, & hæc eius sit minimè communicanda species, productio autem personam ipsius, iam constitutam sequatur. Non quidem vt accidens seu aduentitium: nullum enim accidens in Trinitate; sed omnia sunt secundùm naturam & substantiam: vtque generare prima & immediata sit personæ patris operatio, producere verò per generare efficiatur. Hæc igitur eorum quæ dicenda sunt, prius sumantur veluti toti Orationi necessaria.

Ale ponieważ to są absurdá/otóż to zostáie; że oycostwo persone ojcá stánowi/ á to iest nieudźielny kształt iego: dánie záś bytności zá personą ie^{o} iuż stánowioną idźie: Nie ták wprawdźieiá kobj przypádłość ábo co przi bytnie^{o}/ żadnéy bowiẽ przypádłości niemáś w Tróycy ś. ále wszytko iest náturálné y istotné: y áby rodzenie było piérwszą y práwie przyległą persony oycowskiéy dźiélnością/ á dánie bytności dźiało sie przez rodzenié. Té tedy z owych rzeczy/ o których mówić sie ma/ piérwéy vprzędźić máią/ iáko té które wszytkiéy rzeczy nászéy są potrzebné.

Adhæc verò tanquam communia, dicantur prius etiam ista. Eo-

Do tegoż też niech sie y to wprzód powie/ iáko cos powszechnégo. Z tych

Eorum, quæ in Deo dicũtur, partim quidem sunt communia omnibus personis, veluti bonus & sapiens & omnia absoluta. Similiter autem & quę secundùm eminentiam ad entia sunt negationes, vt inuisibile atque incomprehensibile, & similia. Prætereà, quotquot habitudinem ad creationem denotant, vt esse opificem & iudicem, cæteraque eiusmodi. Talia igitur communia sunt omnibus personis. Quædam verò sunt propria: propriorum autem quædam sunt propria duarum personarum habitudine quadam ad reliquam personam. Veluti filij ac spiritus sancti proprium est esse causata: Vel patris & filij, propriũ est mittere spiritum, vel eorũ dici spiritum. Quædam verò propria sunt vnius personę.

Rur-

Z tych rzeczy/ktore sie Bogu przypisuią/częścią spólne są wszytkim personam/iáko to/bydź dobrym/y mądrym/y wszytkie inne nie względne. Tákże też y owe/ktore dla przewyssánia innych rzeczy są coś Bogu nieprzyznawáne/iáko to bydź niewidźiálnym/y niepoietym/y tym podobne. Nádto/yowe/ktorekolwiek iedno poznaczáią względność do stworzenia/iáko bydź twórcą/sędźią y tym podobne. Tákie tedy rzeczy/spólne są wszystkim personam. Niektore záś rzeczy są własne. Z tych zásie własnych/niektore są własne dwiemá personam/z względnością iákąś do inszéy personý: iáko ná przyklad/synowi y duchowi ś. własna iest/bydź od przyczyny: ábo oycu y synowi własna iest posyłáć Duchá ś. ábo że by-

wa

Rursus eorum quæ propria sunt vnius personæ, quædam ita sunt propria personalia, vt & hypostatica sint, sicuti paternitas, filiatio & processio. Quædam verò, quamùis insint vni soli, verùm non constituunt, sed tantùm declarant personã, vt in patre esse ingenitum. Neque igitur quæ communia sunt tribus personis, proprietates sunt hypostaticæ; neq; ea, quæ duarum ad tertiam propria sunt: At neq; quę vnius propria sunt, ita tamẽ propria; vt quę notam & manifestam faciãt & sequantur personam. Sed eæ tantum sunt personales proprietates, paternitas nimirum & filiatio ac processio. Quippe quę hę solę personas constituũt. Quę verò duarũ personarum ad tertiam propria sunt, notiones vel proprietates duarũ personarum eorum quæ propria sunt vnius personæ, quædam ita sunt propria personalia, vt & hypostatica sint, sicuti paternitas, filiatio & processio. Quædam verò, quamùis insint vni soli, verùm non constituunt, sed tantùm declarant personã, vt in patre esse ingenitum. Neque igitur quæ communia sunt tribus personis, proprietates sunt hypostaticæ; neq; ea, quæ duarum ad tertiam propria sunt: At neq; quę vnius propria sunt, ita tamẽ propria; vt quę notam & manifestam faciãt & sequantur personam. Sed eæ tantum sunt personales proprietates, paternitas nimirum & filiatio ac processio. Quippe quę hę solę personas constituũt. Quę verò duarũ personarum ad tertiam propria sunt, notiones vel proprietates duarũ per-

wa rzeczony duchẽ ich. Niektóre zásie są własné iedney persony. Z tych zásie które są własné iedney persony / niektóre są ták własné personálne / że też są y postátné / iáko oycostwo / synostwo y pochodzenié. Niektóre zás / chociaż w iedney sámey są personie / ále przecie nie stánowią / tylko deklárują personę / iáko to / w oycu bydź nie rodzonym. Ani tedy rzeczy té / które są spólné trzem personam / są postátné własności: áni też owé / które własné są dwiemá personã wzgledem trzeciéy: Ale áni też owé które iedney persony są własné: ták iednák własné / iáko té / które personę oznáymuią / y zánią idą. Ale té tylko są personálné własności / oycostwo / synostwo y pochodzenié. Té bowiem tylko sámé personę stanowią: które zásie są własné

ſonarum exiſtunt : Et hæc quidem ita ſe habent.

dwiemá perſonam wzgledem trzećiéy / ſą tákimi po których perſony znáć/ábo własnościámi dwu perſon. Té tedy rzeczy ták ſie máią.

His verò dictis , probatur Spiritum ſanctum ex patre per filium procedere; in hunc modum.

To tedy przełożywſzy/dowodźi ſie/że Duch ś. od oycá przez ſyná pochodźi: tym ſpoſobem.

Per primam & immediatam operationem vniuſcuiuſque cæteræ omnes operationes efficiuntur. prima autem & immediata operatio patris eſt generare : igitur per generare operatio ſpirandi efficitur. Atque ita ex patre per filium procedit ſpiritus ſanctus. Illud autem Per filium, quam habeat vim , quidque hîc Præpoſitio, *Per*, ſignificet, quod nimirum cauſam interuenientem & mediam, in Oratione, De Concordia, ſatis oſtenditur.

Przez piérwſzą y práwie przyległą dźiélność kożdéġ wſzytkié inſzé dźiélności ſpráwowáné bywáią: lecz piérwſza y práwie przyległa oycowſka dźiélność ieſt rodzenie: Otóż przez rodzenié / ſpráwowánie tchnienia bywa. Y ták z oycá przez ſyná pochodźi Duch ś. Owo zá ſie/ Przez ſyná/iákąby mocmiáło/ y co tá Præpoſitio/ *Przez*, znáczy/to ieſt/że znáczy przyczynę przyczyniáiącą ſie y ſrzodkuiącą/okázuie ſie doſyć w Orátiiéy o zgodźie.

Hæc prima probatio cũ ſit negatiua, nihil ſanè ua

Præterea ; Spiritus ſanctus vel à ſolo patre

Nád to : Duch ś. ábo od ſámégo oycá pocho-

Ten pierwſzy dowód, ponieważ ieſt niepr

leret, nisi esset ad hominem. Optimè itaq; militat aduersus Græcos, qui ex Euãgelio & scriptura sacra nitebantur probare spiritũ non procedere ex filio, quia ibi non habetur nisi ex patre procedere. Dicit ergo Bessarion ibi non habetur ex solo patre. Ergo & ex filio. Et sic semel accidit, ut cùm quidam Græculus obiecisset cuidam Latino, Cur Latini addiderunt ad symbolũ ex filio procedere, cùm nõ sit scriptum in Euangelio, meritò

tre procedit, vel non à solo patre. Contradictionis enim nihil est medium. Atqui non à solo patre procedit. Si autem non à solo: igitur & à filio.

Quod verò non à solo patre procedat, sic ostenditur. Primum quidem nusquã neque in diuina scriptura, neque apud Doctores, inuenitur dictum. Quod autem à nemine istorum dictum est, nemini audendum est dicere. Deinde, producere, cùm sit operatio patris essentialis non prima, neque immediata, efficitur per primam, quæ ostensa est generare & generatio. Ita vt necesse sit

pochodzi/ ábo nie od sámego oycá: w contrádictiéjbowiém nie máß nic srzodkuiącé. Lecz nie pochodzi od sámego oycá. A iesliż nie od sámego: tedyć y od syná.

A że nie od sámego oycá pochodzi/ ták sie pokázuie. Naprzód/ nigdzież teğ niemáß/ áni w pismie ś. áni y Doktorów. A czego ći nie rzekli/ tego sie mówić żaden ważyć nie ma. Potym/ dáć bytność/ ponieważ iest dźiélność oycowska istotna nie piérwßa/ áni przylegla/ przetóż dźieie sie przez piérwßą/ która pokazála sie bydź rodzić/ y rodzenié. Ták iż téż zá tym potrzebá tego/ áby y syn téyże dźiélno-

M ij ści

ğnawáiący, nie był by ważny, gdy by był nie do człowieká. Z tey tedy máry bi ie práwiedobrze ná Græki, ktorzy ğ Ewánieliey y ğ pismá ś. koniecznie chćieli dowodźić, że Duch ś. nie pochodźi ğ syná, ponieważ tego tã niemáß tylko że ğ oycá pochodźi. Bessárion tedy powieda, że tám tego niemáß áby pochodzić miał ğ sámego oycá: Otoż też ğá tym pochodźi y ğ syná. y ták sie było rag przydáło, iż gdy ieden Greczynek żádał był ie

audierit Curetiã ipsi Græci fateantur ex solo patre t quo responso conticuit.

sit etiam filium huius operationis participẽ esse, ac per ipsum spiritum sanctum procedere. Præsertim, cùm & filius omnia sibi communia cum patre habeat, exceptis constitutiuis proprietatibus, communem quoque habebit potentiam producendi, quæ quidem naturalis est patri, non tamen illius personæ constitutiua, vt dictum est. Itaque spiritus ex patre & filio, vel ex patre per filium procedit. Siquidem inter Præpositionem (*Ex* & *Per*) in Theologia nihil interest.

Si quis verò dicat, communem debere esse cum illis & spiritui sancto vim producendi, quippe quæ sit essentialis. Omnium enim essentialium & ipse spiritus particeps est: Discat iste

ści/(która iest dáć bytność) był vczestnikiem/y przez nieg áby Duch ś. pochodźił. Zwłaszcá/ponieważ y syn wszytkie rzeczj ma spólné z oycem(wyiąwszy stánowiące własności)mieć téż będźie spólną moc ná dánie bytności: która ácz w rodzona iest oycu/przecie iednák nie stánowi personj ieg/iáko sie rzekło. Otóż Duch ś. pochodźi z oycá y z syná/ábo z oycá przez syná/ponieważ miedzy tą Przepositią/Ex y Per, z/y przez/żadnéy różności w Theologiéy niemáß.

dnemu Łácinnikowi, Cgemuby Łácinnicy przydáli do skłádu, że Duch ś. z syná pochodźi, ponieważtego w Ewánieliey nie pisáno. słußnie tosobie usłyßał: Cgemuby też sámi Grekowie przygnawáli, áby z sámego oycá pochodźić miał? y ná todpowiedźią sámilki

A ieśliby kto mówił/że moc ná dánie bytności/iáko istotną/ma téż z nimi spólną mieć Duch ś. Wßytkich bowiem istotnych rzeczy y sam Duch ś. iest vczestni-

ſte talis hoc nullo modo fieri poſſe, quòd eius proprietati repugnet. Non enim poteſt idem ſuiipſius cauſa eſſe. Singulæ enim diuinę perſonæ, omnia eſſentialia ſibi mutuò communicant, manentes in eo quod ſunt, & ſeruantes ſuas proprietates. Manens enim (inquit Magnus Baſilius) filius in eo, quòd ſit filius; habet omnia patris. Igitur & ſpiritus manẽs in eo, quod ſit ſpiritus, habet omnia patris & filij. Eſſe igitur cauſam ſuiipſius, propriæ rationi repugnat, vt dictum eſt: ob eamque cauſam, actiuam proceſsionem habere minimè poteſt.

ſtnikiem: Táki niech ſie tęż náuczy/że to żadnym ſpoſobem być nie może z téy miáry/że ſie to ſprzećiwia iego własności. Sam bowiém nie może być przyczyną ſiebie ſámégo. Perſony bowiẽ Boſkie kożda zoſobná/vżyczáią ſobie ſpólnie wßſtkie° co ieſt iſtotnégo/zoſtáiąc przy tym czym ſą/y chowáiąc ſwoie własności. Syn bowiém/iáko ś. Bázyli powiáda/zoſtáiąc przy tym że ieſt ſynem/ma wßytko to co ieſt oycowſkiégo. Otóż y Duch ś. zoſtáiąc w tym że ieſt Duchem/ma wßytko to co ieſt oycowſkiégo y ſynowſkiégo. Bydź tedy przyczyną ſobie ſámégo/ przećiwna ieſt własności iego/iáko ſie powiedźiało: y z téy przyczyny nie może mieć tego/áby od niego która perſoná pochodźiłá.

Si quis verò rurſus dixerit. Atqui ſi ſpiritus operationis producendi erit expers;

A ieſliby zásie kto rzékł: Day to iż Duch ś. nie ieſt ták dźielny/żeby dawał bytność/wżdy przytámniéy

expers; saltem erit particeps generandi, quemadmodum filius participat vim producendi. Non eum fugiat istud quoque nullo modo fieri posse. Primò, quòd operatio generandi sit ostensa esse operatio constitutiuæ speciei personæ patris, quæ est incommunicabilis alteri personæ: ob eamque causam fieri non potest, vt altera persona illam participet.

Deinde, quod contradictionem in se contineat. Si enim ipse spiritus generat filium, procedit autem ab ipso; erit respectu eiusdem & causa & causatum. Hoc autẽ est contradictio.

At enim fortasse dicet quispiam. Istud absurdum sequi ex eo, quod præsupponamus filium producere spiritum. at si hoc non supponatur, sed tantum spiritum

bedźie vczestnikiem rodzenia/iáko y syn iest vczestnikiẽ mocy ná dánie bytnośći. Táki niech wié/że y to żadnym sposobem bydź nie może. Naprzód/że sie to iuż okázało/że dźiélność rodzenia/iest dźiélnością kształtu stánowiącégo persone oycowską/która iest nie vdźiélna drugiéy personie: y z téy miáry bydź nie może/áby druga personá vczestnikiem iéy bydź miáłá.

Potym/że zámyka w sobie contrádictią. Jeśliż bowiém sam Duch rodźi syná/á pochodźi od niego: tedyć wzgledem tegóż bedźie y przyczyną/y to co od przyczyny idźie. A té dwie rzeczy są sobie sprzécznė.

Ale snać rzecze kto. Że to absurdum z tąd idźie/że to wprzód zákładamy/że syn dáie bytność duchowi: Ale kiedyby sie to ták nie kłá-

dło/

tum cum patre generare filium, non amplius istud absurdi sequetur. Cur enim spiritus cum patre non generat potius filium, sed filius cum patre producit spiritum?

Si quis ergo ista dixerit: Primum sciat se quærere, quæ nemo alius vnquam vel cogitare ausus est. Deinde vis generandi intelligitur, antequam intelligatur vis producendi, tanquam prima & immediata operatio patris, vt ostensum est. Ob eam ipsam causam non potest huius particeps esse spiritus. Producendi verò vis, cùm post generationem filij intelligatur, & per generationem illius efficiatur, vt ostensum est; fieri potest, imò verò & necessarium est, vt cum ipso communicetur.

Si quis verò rursus ob has

dło tylko że Duch z Oycem rodźi syná/tedy iuż to absurdum tákié nie bedźie. Czemuż bowiém Duch z Oycē nie rádniéy syná rodźi/ále syn z oycem dáie bytność Duchowi?

Jesliby tedy kto ták podawał: Naprzódniech wié/ że sie pyta o rzeczách tákich/ o których inszy żaden y pomyslác nie smiał. Powtóré moc ná rodzenie/ rozumié sie piérwéy niż moc ná dánie bytności/ iáko piérwsza y przylegla dźiélność oycowska: iáko sie pokazało. A dla téy sámey przyczyny Duch ś. nie może iéy bydź vczestnikiem. Moc zásie ná dánie bytności/ ponieważ sie bydź rozumié po rodzeniu synowskim/ y przez rodzenie iego dźieie sie/ iáko sie okazało; tedyć y to bydź może/ y owszem musi ták bydź áby y synowi vżyczona była.

Ale

has causas dixerit; ergo minor est spiritus patre ac filio. Siquidem pater generat filium & producit spiritum. Filius autem & ipse cum patre producit spiritum. At spiritus neque filium generat, neque seipsum, neque alterum spiritum producit. áni téż drugiému Duchowi dáie bytność.

Vana est ista ratio, & contra ipsum magis concludit, qui hoc dixerit. Si enim nullius personæ causam esse imperfectionis, & imminutionis in Trinitate, hoc signum esse oportet existimare: igitur quod minus, eo quod plus personarum producit, imperfectius erit. Sed cùm filius vnius tantum personæ spiritus, cum patre causa sit; minor erit patre, qui & ipsius filij & spiritus causa existit. At enim hoc vel solum cogitare absurdum est: igitur

Ale/ieśliżby ieszcze kto dla tych przyczyn tak rzékł: toć zátym mnieyszy iest Duch od oycá y syna. Ponieważ ociec rodźi synà y dáie bytność duchowi: á syn y tenże z oycem dáie bytność duchowi. Ale Duch ś. áni synà rodźi/ áni siebie sámé°/ áni téż drugiému Duchowi dáie bytność.

Táka rátia iest nikczemna: y wiecéy służy przećiwko temu sámému/ któryby tak mówił. Bo ieśliż sie tak rozumieć muśi/ że to niedoskonałości/ y vmnieyszenia w Troycy ś. znákiem iest/ nie być żadnéy persony przyczyną: toć niedoskonálsza będźie oná personá/ która nie tak wielu personam dáie bytność/od owéy co wielam też bytność dáie. Ale ponieważ syn iednéy tylko persony duchá ś. z oycē iest przyczyną: toć iuż mnieyszym będźie od oycá/ który przy-

Istud sanè in solũ etiã patrem magis quadrare uidetur, qui iuxta recentiores Græcos solus & generat, et producit. Neq; tamen inde uel maior, aut ijs personis censetur.

igitur illud quoq; eiusdẽ absurditatis est. Esse enim causam vel causatũ in Trinitate, quod ad personales proprietates refertur, neq; maiorem vel esse vel dici, neq; minorẽ alterum altero facit.

przyczyną iest / y synà sámégᵹ y duchá ś. Lecz o tym sámym ták pomyślać / iest wielkié absurdum: Otóż też zátym y owo drugié nie inákszé będzie. Bydź bowiẽ przyczyną / ábo pochodzić od tegᵹ który iest przyczyną w Tróycy ś. co należy do własności personálnych / nie czyni / iżeby ábo bydź / ábo miánować sie więtszą / áni też mnieyszą persona iednéy od drugiéy.

To w prawdzie gdá sie, że sie też ná oycá sámego wiecey quadruie: ktory według świętych Grekow, sam y rodzi y bytność dáie. wszákże przecie ᵹ tąd áni więtszym, áni mnieyszym nádpersony inszé być sie rozumie.

Præterea, si vtraq; vis generandi & producendi constituit personam patris seorsum & separatim; vniuscuiusq; autẽ operationis, species est principiũ: duæ species erunt duarũ operationũ. Vnaquæq; autẽ constitutiua species personã constituit. Atque ita pater duplici persona erit præditus. Hoc autem absurdum est. Non igitur producendi facultas constituit personam pa-

Nádto / ieśliż oboiá moc rodzenia y dánie bytności stánowi persone oycowską zosobną y rozdzielnie: á kożdéy zásie dzielności początkiem iest kształt náturj: toć dwá kształty beda dwoiéy dzielności. Kożdy záś stánowiący kształt persone stánowi. A ták oćiec o dwu personách będzie. Ale to absurdũ iest. Otóż / nie moc ná dánie bytności stánowi persone oycowską. A ieśli nie stánowi: toć tedy

N spól-

patris. Si verò non conſtituit : communis ergo erit & filio. & ſic ſpiritus ex patre filioque procedit.

Græcè προεισι.

Præterea , inter omnes Doctores conuenit ſpiritum ſanctum produci & emanare ex filio. Si ergo emanat ab illo , omninò emanat naturaliter : Nihil enim in Deo eſt præter naturam,neque aduentitium. Creaturarum enim eſt proprium , non natura ex Deo emanare. Si igitur ſecundùm naturam ex filio ſpiritus emanat. quæ autem ſecundùm naturam emanatio & productio eſt in diuinis , dupliciter contingit eſſe : vel ſecundùm generationem vel proceſsionem. At ſecundùm generationẽ ab ipſo non emanat : eſſet enim profectò ſpiritus ſanctus filij filius : Igitur emanat ſecundùm proceſsionem. Vt emanatio ſpiritus ſpólna bedźie y ſynowi : A ták Duch ś. z Oycá y z Syná pochodźi.

Nádto/ Doktorowie wſzyſcy zgadzáią ſie ná to/ że duch ś. bierze bytność y wynika z ſyná. Jeſliż tedy wynika od niegó/ toć zgołá wynika náturálnie : W Bogu bowiém niemáß iedno natura: niemáß nic coby zinad przybytniégo bydź miáło. Stworzeniu bowiém to własna ieſt/ áby nie z nátury ſwéy z Bogá wynikáło. Jeſliż tedy náturálnie z ſyná duch wynika : náturálné záśie wynikánie y bránie bytności ktore ieſt w Boſtwie/ dwoiáko ſie przydáie: ábo obyczáiem rodzenia/ ábo obyczáiẽ pochodzenia. Lecz obyczáiem rodzenia od niego nie wynika : Ták by bowiém Duch ś. zápewne był ſynem ſynowſkim: Toć tedy wynika obyczáiẽ pochodzenia: áby to wyni-

ex filio, sit tanquam verè procedentis ab ipso.

Si quis verò dicat, hanc productionem, operationem ad nos & gratiam significare.

Vanum est eius hoc refugium. Etsi enim gratiam quandam participamus, minimeq; substantiam spiritus. Substantia enim est imparticipabilis. Non tamen gratia subsistentiam non habens procedit ex filio, sed ipsa diuina spiritus hypostasis. Et manifestum est ex aliis verbis, quæ apertius & significantius Doctores dicunt, scaturiendi inquam & instar fontis emanandi & lucendi. Quę, cui modò non occœcato non argumento esse possunt, existentiam spiritus, non communicationem, neque collationem aliquam donorum significare

knienié Ducha ś. z syná/było iákoby prawdźiwie pochodzącego od niego.

A ieśliby kto rzékł/że to πρόοδος. dánie bytnośći znáczy dźiélność ku nam y láskę.

Tedy y do tego próżna iest iego vćieczká. Bo ácześmy láski nieiákiś/á nie ieśtestwá Ducha ś. vcześtnikámi: ieśtestwo bowiém iego iest nam rzecz nieudźielna: nie láską przećie/ która postáći nie ma/pochodźi od syná/ále sámá boská Ducha ś. postáć. A iáśna to z inszych słów/ które otworzyśćiey y wyráźniey doktorowie wymawiáią/to iest z wytrysknia/y iáko źrzódło wynikienia y świécenia. Które to słowá/komuż dowodem bydź nie mogą/ byle nie olsnął/że bytność ducha ś. á nieudźielenie/áni dánie łaski znácza? Tákié tedy bránie bytnośći postátné ábo per

care? talis igitur ex filio hypostatica spiritus productio, vel seruilis est vel naturalis. Verùm quandoquidem non est seruilis, necessariò est naturalis. Naturalis verò productio personæ spiritus ex filio, quid aliud sit, præter eius processionem, neque fingere facile est.

ἔστιν καὶ ὑπάρχειν. Præterea, Spiritum sanctum ex substantia patris & filij esse atque subsistere, communiter omnes Patres Orientales & Occidentales clamant. Sed in Trinitate quod est ex substantia alicuius, est quoque ex eius persona. Igitur spiritus sanctus cùm dicatur esse ex substantia filij, erit quoq; ex eius hypostasi. Quod autem in Trinitate, quod est ex substantia alicuius, sit etiam ex eius hypostasi, inde manifestum est. Sub-

stan-

sonálné Duchá ś. od syná: ábo iest służebnicze / ábo przyrodzoné. Ale poniewáż nie iest służebnicze / tedyć iuż necessariò iest przyrodzoné. Przyrodzoné záśie bráni ebytności persony duchá ś. od syná / coby inszégò bydź miało / iedno pochodzenie iego / y wymyślić nielácno.

Nádto / że Duch ś. iest z istności oycowskiéy y synowskiéy / y tą stoi / wszyscy doktorowie ták Wschodni iáko y Zachodni równo y głośno o tym mówią. Ale w Tróycy ś. to co iest z istności czyiéy / to téż iest z iego persony. Otóż Duch ś. poniewáż sie powieda bydź z istności synowskiéy / tedy téż będźie z iego postáci. Że záśie w Tróycy to co iest z istności czyiéy / będźie ták że z iegóż postáci / z tąd sie iáśnie okázuie. Istność á postáć w któréykolwiek boskiéy personie / iedną rzecz a: á ták ie-

ſtantia & hypoſtaſis in quacunque diuina perſona vna res ſunt; atque ita vna, vt ſola mente ac ratione inuicem diſcernantur. Si enim perſona ſeu hypoſtaſis & eſſentia re inter ſe differrent, quemadmodum ſunt re ipſa tres perſonæ, ita etiam eſſent tres eſſentię, hoc autem contrarium eſt fidei. Quamobrem cogitatione quidem eſſentia ſeiungitur ab hypoſtaſi, re vera tamen eadem & vna res eſt. Contrario modo atque ſe habeant in nobis hominibus. Etenim in nobis coniunctio quidem naturæ ſcilicet humanitatis, cum vniuſcuiuſque perſona, ſenſu mentis, & cogitatione tantùm facit vnum, re autem duo ſunt. Alia enim res eſt communis humanitas, alia verò huius perſonæ indiuidualitas. Quocirca, quemdną/że ſámą tylko myślą á rozumem rozdźielić ſie mogą. Gdyby bowiém perſoná ábo poſtáć á iſtnoſć były zſobą różné rzeczą/tedy iáko rzeczą ſámą ſą trzy perſony/ták téż byłyby y trzy iſtnoſći. Co ieſt przećiwko wierze. Otóż pomyſłem w prawdźie ſámym oddźiéla ſie iſtnoſć od poſtáći/ále w rzeczy ſáméy prawdźiwie táſz y iednà rzecz ieſt. Opák práwie/nie iáko v nas v ludźi. W nas bowiém złączenie nátury/to ieſt/człowieczeń ſtwá z kożdéġ perſoną/ſam tylko ſmyſł rozu/ypomyſłe nié iednym czźni: w rzeczy zá ſie dwoie ich ieſt. Inßa rzecz bowiém ieſt człowieczeńſtwo/ktore wßytkim ſpólné ieſt/inßa záśie tey perſony iednéj niedźielność. Przetóż iáko nas wiele perſon/ták téż y wiele ludźi: y przetóż téż nie ieſt to koniecznie

quemadmodũ sumus multæ personæ, sic etiam multi homines. Et ideò non necessariò, quod ex natura est alicuius; ex persona quoque illius est. At verò in sanctissima Trinitate, vt dictum est, totum oppositum euenit. Ex eo nimirum, quod natura & persona vnum & idem sint; discretio autem & separatio tantùm ratione. Vnde, quod ex natura alicuius personæ est, ex illius quoque sit persona necesse est. Si ergo ex natura filij spiritus est: Cuius rei plena sunt omnia scripta Cyrilli: igitur ex illius quoque hypostasi est.

Verùm aiunt nostri, propter consubstantialitatem hæc dici, & vt spiritus ostendatur eiusdem esse substantiæ cum patre & filio.

Quod sanè verum est. Sed

potrzebno / áby to co iest z czyiéy nátury było też z iego persony. Ale w przenaświętszéy Tróycy / iáko sie rzekło / wszytko opák sie znáyduie: to iest / przez to / że nátурá y personá iednóż y tóż sa: rozéym zásie y rozdźiał tylko rozumẽ sie dźieie. Ztądże / co z nátury persony ktoréy iest / to też bydź muśi / y z iéyże persony ábo postáci. Jeśliż tedy z nátury synowskiéy Duch iest: Czego pełné sa písmá Cyrillá świętego: tedyć też iuż y z iego postáci iest.

Ale powiedáią nászy / że sie to tylko mówi dla spółistnośći / y áby sie okazało / że Duch święty iest téyże istnośći z Oycem y z Synẽ.

Prawdá iest: Ale im tá rzecz prawdźiwsza / tym wiecéy Láćinnikóm służy. Ták bowiém wiecéy iest spółistny Duch swiety Oycu

Sed quò verum, eò magis Latinis fauet. Sic enim magis consubstantialis est spiritus patri ac filio, vtpotè, qui ex ipsorum substantia, & ab ipsis proueniat, hoc est procedat. Dicatur enim clarius propter eos, quos verba offendunt. Si enim simpliciter consubstantialitatem tantum, vt nostri arbitrantur, significat; oportebat etiam patrem ex substantia filij & spiritus dici. Verùm id neque ausus est quispiam hactenus, neq; audebit dicere, quàm diu operæpretium duxerit piorum hominum in numero se reponi. Præsertim cùm & substantia neque generet, neque producat, iuxta Theologorum sententiam, itemque ipsorum Philosophorum; siquidem & ipsi vbique in tota Philosophia clamant, operationes

cu y Synowi / iáko ten ktory iest z ich istnośći/y od nich idźie/ to iest pochodźi. Co sie iáśniéy powiedźieć może dla tych / których słowá obrażáią. Jeśliż bowiém (bydź z nátury synowskiéy) zgołá sáme tylko spólistność znáczy/iáko nászy rozumieią: tedyby téż iuż bylá potrzebá ták mówić/ że y Oćiec iest z istności Synà y Duchá. Ale mówić ták/żaden dotąd áni śmiał/áni mówić będźie sie ważył / póki zacz będźie miał bydź sie policzonym w poczćie ludźi pobożnych. Zwłaszczá że istność áni rodźi / áni bytność dáie / według zdánia Theologów y sámychże Philozophów / gdyż y oni sámi we wszytkiéy Philozophiéy wrzeszczą/ że operátię są szczegulnych nie ogólnych/ rozumē tylko poietych. Mnie bowiém

nes esse indiuiduorum, non vniuersalium. Etenim me, non simpliciter homo, sed quidam homo genuit. Si igitur, vt dictum est, operationes sunt Indiuiduorum non Vniuersalium, neque simpliciter substantię; quid aliud intelligere debemus, dum substantiam filij audimus, & ex ipsa procedere spiritum, quàm eius diuinam hypostasim?

Neq; verò id nos prætercrat, sanctos qui hæc aiunt, cùm Arianos & Eunomianos impugnarent, hæc dixisse. Qui quidem filium ex Patre, Spiritum autem ex Filio esse fatebantur, ex substantia verò esse negabant; affirmantes filium ex patre quidem esse, verùm non substantialiter, sed voluntate patris esse genitum. Spiritum verò & ipsum ex filio, sed non substantialiter,

wiém nie ták zgołá człowiek/ále niektóry człowiek vrodźił. Jeśliż tedy iáko sie rzekło spráwowánia są ſcze gulnych nie ogólnych/ áni zgołá ístnośći: cóż inſzégo rozumieć mamy/ gdy ístność ſynowſką ſłyſzymy/ á że z niéy Duch ś. pochodźi/ iedno iegóż Boſką poſtáć?

Ale y to nam niech táyno nie będźie/ że świeći/ któzy ták iákoſmy pomienili mówią/ mówili to biiąc ná Ariany y Eunomiany. Któzy przyznawáliċ wprawdźie/że ſyn ieſt z oycá/ á Duch z Synà: ále żeby z ıſtnośći byli/ tego nie przyznawáli: twiérdząc/ żeć Syn wprawdźie ieſt z Oycá/ále nie iſtotnie/tylko wolą oycowſką ieſt zrodzony. A Duch ś. záśie/że y on ieſt z Synà/ále nie iſtotnie tylko wolą.

Y przetóż twiérdźili/ że y ſyn

ter, tantum voluntate.

Quocirca & filium minorem esse patre & alterius substantiæ, & spiritum minorem esse filio, & alterius substantiæ affirmabãt. Adeò vt tres substantias facerent in Deitate.

Patres igitur & Doctores aduersus eos pugnantes, non solum ex filio, sed etiam ex substantia eius esse spiritum sanctum: & filium, non tantum ex patre esse, verùmetiam ex substantia eius ostendere contendebant.

y syn mnieyszy iest od oycá y inszéy istnośći / Duch też ś. mnieyszy od synà y inszéy także istnośći. Tak iż trzy istnośći czynili w bostwie.

Oycowie tedy y Doktorowie świeci biiąc przećiwko nim/vśilowáli to pokazáć / że Duch świety nie tylko iest z syná ále y z istnośći iego: syn też nie tylko że iest z oycá / ále też z istnośći iego.

Vide igitur quæso, ad illud, ex voluntate filij, & non ex substantia esse spiritum, respondebant Doctores, ex substantia filij esse clamantes. Alteri verò dicto, nimirũ ex filio esse, nemo aduersatus est, neque dixit non esse eum ex filio, tanquam & ipsi hoc senserint, & illud ex substantia filij, velut & ex hypostasi, &

Pátrzże tu proße: Náowo/ że z woléy syná/á nie z istnośći iest Duch/ głosem wielkim Doktorowie odpowiádali / że iest z istnośći syná. Owému záśie / że iest z syná / żaden przećiwny nie był / y żaden z nich tego nie rzekł / iáko z tych którzy y sámiż tóż trzymáli / áby z syná bydź nie miał/y owo z istnośći syno-

& ex ſubſtantia eius & ipſi intellexerint, & nos qui eos intelligimus docuerint.

Præterea, Magnus Baſilius in primo libro aduerſus Eunomium, filium ait habere ordinem ad patrem naturalem, & qualem ſolet habere quod ex igne prouenit ad ignem, & cauſatum ad cauſam. Idem autem ſanctus & ſpiritum habere ordinem ad filium ſecundùm prædicta contendit. Porrò Magnus Athanaſius præter ea clarius ait. Qualem ordinem & naturam habet filius ad patrem, talem ordinem & naturam habet ſpiritus ad filium. Sic igitur ratiocinare. Talem ordinem & naturam habet ſpiritus ad filium. qualem filius ad patrem: ſed filius habet ordinem naturalem ad patrem, & qui eſt cauſati ad cauſam: Ergo

wſkiéy iákoby y z poſtáci y z iſtnośći iego y ſámiż rozumieli / y nas którzy ie rozumiemy / náuczyli.

Nádto / Bázyli wielki w kśiegách piérwßych przećiw Eunomiußowi powiáda: że ſyn do oycá ma wzgledność przyrodzoną / táką iáką wiec zwykło miéwáć to co z ogniá pochodźi do ogniá / y to co ieſt od przyczyny do przyczyny czego. Tenże zásie świety dowodźi tego / że Duch świety ma wzgledność do ſyná / według tego iáko ſie wyſßéy rzekło. Ale Athánázy świetj nád to iá ſnićy ieſcze mówi: Jáką ma wzgledność y nátura ſyn do oycá / táką téż wzgledność y nátura ma Duch do ſyná. Ták tedy diſcuruy: Táką wzgledność y nátura ma Duch ś. do ſyná / iáką ma ſyn do oycá: Ale ſyn ma wzgle-

Ergo etiam ſpiritus ſanctus habet ordinem naturalem ad filium, & qui eſt cauſati ad cauſam. & ſic filius eſt cauſa hypoſtaſeos ſpiritus.

względność náturálną do oycá / y ktory ieſt przyczynnégo do przyczyny : Otóż téż duch ś. ma względność náturálną do ſyná / y ktory ieſt przyczynnégo do przyczyny. Y ták ſyn ieſt przyczyną poſtáci Duchá ś.

Præterea, quoniam in humanis & rebus naturalibus, omnis cauſa tempore antecedit cauſatum, & cauſatum ſua cauſa poſterius eſt; propterea hoc nonnulli audientes, nimirum cauſatum in Trinitate, & præſertim Ariani & Eunomiani, ab humanis exemplis co æternitatem tollere Trinitatis, & filium poſteriorem patre, quippe cauſatum ab ipſo, oſtendere conabantur. His ſe opponens D. Gregorius Nyſſenus, & coæternitatem trium perſonarum oſtendere proponens in primo libro eorum, quibus refutat Eunomium,

Nádto / ponieważ w rzeczách ludzkich y przyrodzonych / wßelka przyczyná czáſem vprzedza to co od przyczyny idźie : to záś co od przyczyny idźie / poſledniey ßé ieſt niż przyczyná : dla tegóż niektórzy ſłyßąc / to coś od przyczyny idącego w Tróycy ś. zwłaſczá Ariani y Eunomiani / ſtáráli ſie o to / áby przykłády ludzkimi znieść mogli ſpólwieczność Trójce ś. y pokazáć / że ſyn ieſt poſledniey ßy oycá / iáko ten ktory od niego ieſt iáko od przyczyny. Tym záſtáwiáiąc ſie ś. Grzegórz Nyſſeńſki / á ſpólwieczność trzech perſon chcąc pokázáć w kśiegách tych / ktorymi zbiia Eunomiußá :

proportionem quandam facit filij ad patrem, & ſpiritus ſancti ad filium. Patrem quidem aſſerens, ſola cauſæ ratione præintelligi filio; non tamen ſecundùm temporis appellationem; & ideo rationem coæternitatis minimè periclitari. Rurſus autem & ipſum filium ſola mente & cogitatione præintelligi perſona ſpiritus ſancti, ſecundùm rationem cauſæ.

Vt manifeſtè appareat, hunc Doctorem iſtius eſſe opinionis, vt exiſtimet filium eſſe cauſam ſpiritus. Quemadmodum enim filius cum patre coniungitur: ſic & ſpiritus, inquit, coniungitur cum filio. Et rurſus, vt præintelligitur pater filio, non temporis aliquo interuallo, neque re, ſed ſenſu mentis, ſcilicet ratione cauſæ; ita & filius præinte-

czyni iákąś proportią ſyná do oycá / y záś duchá ś. do ſyná. O oycu to powiádáiąc / że wzgledem ſáméy przyczyny / wprzód ſie rozumié niż ſyn / ále nie wzgledẽ czáſu: y przetóż ſpólwieczność namniéy vbliżenia ztąd niema. Tákże záśie y ſam ſyn ſámym tylko rozumieniem y pomyſłem poprzédza perſone duchá ś. wzgledem tego że ieſt przyczyną iego.

Aby ſie iáſnie pokazáło / że ten Doktor ieſt tego rozumienia / iż mniemá / áby ſyn był przyczyną Duchá ś. Jáko ſie bowiém ſyn z oycem złącza / ták téż / powiáda / że ſie y duch ś. z ſynem złącza. Y záśie / iáko ſie wprzód rozumié Oyćiec niż Syn / nie prze dáleko ść czáſu / áni żeby ták w rzeczy było / ále pomyſłem rozumu / to ieſt / przeto tylko / że ieſt przyczyną: ták y ſyn wprzód

ſie

intelligitur ſpiritui ſimiliter animi ſenſu, iuxta modum & rationem cauſæ.

Præterea, tametſi in humanis, & ſecundùm nos, non omne exemplar alicuius, eſt etiam cauſa eius. Opificum enim exemplaria, non etiam effectiuæ cauſæ eorum exiſtunt, quorum ſunt exemplaria, nimirum ipſarum imaginum. Tamen, quod naturaliter exemplar exiſtit, in his ipſis etiam humanis, eſt cauſa imaginis cuius eſt exemplar. Multò igitur magis in diuinis, vbi tum cætera omnia, tum ipſum exemplar naturaliter accipitur, (nihil enim ibi præter naturam) hæc propoſitio erit vera, ſcilicet, quod in diuinis perſonis, exemplar eſt alicuius, eſt etiam cauſa eius, cuius eſt exemplar. At Gregorius Thaumaturgus filium

ſie rozumié niż duch tymże ſpoſobem właſnie pomyſłem rozumu / wzgledē tegᵹ tylko / że ieſt przyczyną.

Nádto / ácz / iáko to v nas ludźi / nie káżdy wizerunk czego / ieſt téż przyczyną tegóż. Rzemieſlnicze bowiē wyrázy nie bywáią ſkuteczné przyczyny tych rzeczy / ktorych ſą wyrázy / to ieſt / ſámych obrázów. Wſżákże to / co ieſt náturálnie wizerunkiē / náwet y w ludzkich rzeczách / ieſt przyczyną teᵹ czyim ieſt wizerunkiē. Dáleko tedy wiecéy w rzeczách Boſkich / gdźie iáko rzeczy inſże wſżytkié / táky ſam wyraz náturálnie ſie bierze (nic tám bowiém niemáſż coby było nie według náturᵹ) tá propoſitio bedźie prawdźiwa / że w Boſkich perſonách wyraz czego / ieſt téż y przyczyną tego / któréᵹ ieſt wyrázem. Ale Grze-

filium asserit esse spiritus exemplar: Quare putabat filium quoque causam spiritus existere. Hoc verò & à simili ostendetur. Etenim Magnus Basilius exemplar filij patrem appellat, in quarto libro aduersus Eunomium. Gregorius autem Thaumaturgus, vt dictum est, filium, exemplar esse docet spiritus in Oratione, cuius est initium: *Inimicissimi & alieni sunt à confessione Apostolica, qui filium ex non entibus asserunt.* Verùm Basilius Patrem, tanquam causam filij, dicit esse exemplar filij: igitur & Gregorius filium veluti causam spiritus, exemplar esse spiritus obnixè contendit.

gorz Cudotwórcá twierdźi/że syn iest wyrázem duchá ś: Otóż też rozumial/że syn przyczyną iest ducha ś. A to pokaże sie z rzeczy téyże podobney. Bázyli bowiẽ ś. wyrázẽ synowskim przezywa oycá/ w ksiegách czwartych przeciwko Eunomiuszowi: A Grzegorz Cudotwórcá/ iáko sie powiedźiało/ pokázuie/ że syn iest wyrázem ducha ś. á pokázuie to w Oráciey/ która sie ták poczyna: *Wielkimi nie przyiaćiołmi y dálecy są od składu Apostolskiego, którzy powiádáią, że syn iest z tego co nie iest.* Lecz Bázyli ś. powieda/ że Oćiec/ iáko ten/ który iest przyczyną Synà/ iest wyrázem synowskim: Otóż y Grzegorz ś. koniecznie to pokazáć chce/ że też y syn/ iáko ten który iest przyczyną Ducha ś. iest też y Ducha świetégo wyrázem.

Præterea, tam à Magno Basilio, quàm à plerisque san-

Nádto/ ták Bázyli ś. iáko y niektórzy z Oycow ś. po-

ſanctorum, filius quidem dicitur imago patris, ſpiritus autem imago filij: filius operatio patris, ſpiritus operatio filij: filius verbum patris, ſpiritus verbum filij: filius ſuaueolentia patris, ſpiritus ſuaueolentia filij. Sed illa omnia dicitur, filius patris, vtpote qui à patre exiſtat. Igitur & ſpiritus ſanctus, eadem dicitur filij eſſe, tanquam à filio exiſtens.

Præterea, ſi non eſſet ſpiritus à filio perſonaliter ab eo non diſtingueretur. Verùm hoc dicere abſurdum eſt; ſic enim Trinitas dualitate terminabitur. eſt ergo ſpiritus à filio, ſi perſonaliter diſtingui debeat. Quod autem ſi non eſſet ab ipſo, perſonaliter ab eo nõ diſtingueretur, inde manifeſtum eſt. Vnaquæque cauſa alicuius rei dupliciter

powiedáią to/ że ſyn ieſt obrázem oycowſkim/ duch ś. záśie obrázem ſynowſkim: ſyn dźiélnośćią oycowſką/ duch ś. dźiélnośćią ſynowſką: ſyn ſłowẽ oycowſkim/ duch ſłowem ſynowſkim: ſyn wdźieczną wonią oycowſką/ duch wdźieczną wonią ſynowſką. Lecz o ſynu to ſie mówi/ że ieſt tym wſzytkim oycowſkim/ iáko ten ktory ieſt od oycá. Otóż y Duch ś. mówi ſie/ że ieſt tym wſzytkim ſynowſkim/ iáko ten ktory ieſt od ſyná.

Nádto/ gdyby duch nie był od ſyná/ tedyby téż perſona nie był od niego rózny. Ale ták mówić/ wielkié ieſt niegrzeczy: ták bowiém Tróycá ś. kończyć ſie będźie dwójcą. Jeſt tedy duch od ſyná/ ieſli rózną od niego perſoną być ma. A iżby róznym od niego nie był perſoną/ gdyby od niego nie

był/

ter dicitur, principium eius,& cauſa. Vno quidem modo tanquam *ex quo*, vel *à quo*, & omninò principium, vnde res ſuum habet eſſe. Altero vero modo tãquam *Quo*, veluti eſt ſpecies, quæ eſt in mente opificis, cui ſimilem effectum quemcunq; producit. Vnde omne efficiens ſimile ſibi producit ſecundùm ſpeciem, qua producit. Vt verbi gratia, huiuſce imaginis cauſa eſt, cùm ipſe pictor, tanquam vnde ſit principium, tum ſpecies imaginis, in anima pictoris formata, tanquam principium *Quo*, cui ſimilem imaginem pictor efficit. Ita igitur in diuinis perſonis, tanquam *ex quo*, eſt pater cauſa, hoc eſt, diuina eius hypoſtaſis. tanquã verò *quo*, eſt eius diuina eſſentia. Hæc enim eſt ſpecies, qua, quæ

byl/ztąd ſie obaczyć iáwnie może. Kożda przyczyná iákiéykolwiek rzeczj dwoiáko ſie miánuie/początkiem iéy y przyczyną. Jednym wprawdźie obyczáiem/iáko to/z *czego* y *od czego*, y zgoła iáko początek/ zkąd rzecz bytność ma ſwoie. Drugim záśie obyczáiem/iáko to/ *Czym*, iáko ieſt obraz który ieſt w pomyśle rzemieſlniczym/ktoré^v obrázowi podobną rzecz iákążkolwiek czyni. Ztądże: káżda rzecz która co czyni/podobnégo ſobie co czyni/według tego czym czyni. Ná przykład: Obrázu iákiégo przyczyną ieſt/ták ſam Málarz/iáko ten/od ktoréġ ieſt początek: iáko téż y wizerunk obrázu/który ieſt w głowie málarſkiéy wymyślony/iáko początek/*Czym*,któremu podobny obraz on Málarz wyſtáwia. Ták tedy y w boſkich

quæ ab ipso producuntur, similia fiunt. Itaque & filius & spiritus, propterea consubstantiales sunt ipsi, quòd omne producens simile speciei producat, qua producit. Deus autem & pater, producit filium & spiritum sanctum, sua diuina essentia, & ideo consubstantiales sibi producit. Si igitur solus pater producit spiritum, iuxta opinionem eorum, qui ita sentiunt: tunc nulla erit distinctio filij & spiritus, nullo existente discrimine, neq; in producente; est enim idem ipse pater: neque in specie qua producit: quæ item est eadem diuina essentia: neque in ipsis productis; siquidem sunt eiusdem speciei, vnius & communis deitatis: neque ibi aliqua materia intelligitur, ex qua distinctio fiat. Atque ita se-

ſtkich perſonách/ Oyćiec/ to ieſt Boſka iego poſtáć ieſt przyczyná/ iáko to/ *Od czego*, á Boſka záś iego iſtność/ iáko to/ *Czym*. Tá bowiém ieſt kſztaltem/ czym ſie podobnym to ſtáie/ czemu oćiec bytność dáie. Przetóż y ſyn y duch ś. dla tegó mu ſą ſpółiſtni/ że wſzelka rzecz bytność dáiąca/ czyni co podobné° temu kſztaltowi/ czym bytność dáie. A Bóg y oyćiec/ ſwoią Boſką iſtotą/ dáie bytność ſynowi y duchowi ś. y dla tego czyni ie ſpóliſtnymi ſobie. Jeſlíże te dy ſam oyćiec dáie bytność duchowi ś. według mniémánia tych/ którzy ták trzymáią: tedyć żadnéy różności nie będźie miedzy ſynem á duchem/ ponieważ téż nie máſz żadnéy różnice áni od tego który bytność dáie: bo ten ieſt tenże ſam oćiec: áni od kſztaltu/ którym dáie by-

ſecundùm hanc rationem, omninò tolleretur ipſorum diſtinctio. Supereſt itaque vel ſpiritum eſſe cauſam filij, vel filium ſpiritus, ſi diſtingui vnus ab altero debeat. Sed primum non eſt, igitur poſterius.

tność/ bo y ten ieſt iednáſz boſka iſtność: áni téż miedzy ſámymi/ktorzy bytność biorą/bo ſą iednégóż ſtałtu/iednégóż y ſpólnégo boſtwá: áni ſie téż tám iáka máteria rozumié/z ktorey by rozdźiał być miał. A ták iáko ſie tym dowodem pokázuie/zgołáby ſie znioſłá miedzy nimi rożność. Nie lza tedy rzéc inaczey/ iedno że ábo duch ieſt przyczyną ſyná/ábo ſyn duchá/ieſli ieden od drugiégo rożnym bydź ma. Ale pierwſza z tych nie ieſt/ toć wtora.

Præterea, mitti in Deo, à cauſa eſſe ſignificat. teſtis eſt D. Chryſoſtomus, Homelia trigeſima nona in Ioãnem aduerſus Arianos; neſcientes quomodo eiuſdem ſubſtantiæ ſit mittens & qui mittitur. *Rurſus*, inquit, *ad res humanas ſermonem conuertis, & humiliter abiicis, ac non intelligis ea omnia, nullam ob aliam rem dicta eſſe, quam vt cauſam agnoſcamus, neque in Sa-*

Nádto/poſyłánym bydź mówiąc o Bogu/znáczy być od przyczyny/o czym świádczy Chryzoſtom ś. w kazániu 39. ná Ewánielią Janá ś. przeciw Arianom/ktorzy nie wiedźieli iákim ſpoſobẽ miałby bydź iednéyże iſtnośći/ten ktory poſyła/ á ten ktory ſie poſyła. Ták bowiẽ mówi: *Záś do rzeczy luckich mowę ſwoię obrácaſz, y podło ſie porzucaſz, á nie rozumieſz, że ſie to wſzytko nie dla czego inégo rzekło, iedno áby-*

Sabellij morbum incidamus. Sed ſpiritus mittitur à filio : igitur etiam eſt ab ipſo.

Præterea, Vis iſta mittendi, quæ ineſt patri & filio, ſecundùm quam ambo mittunt ſpiritum ſanctum, quemadmodum & noſtrates fatentur ; vel eadem eſt in patre & filio, vel alia atque alia. Sed ſi alia atque alia: erit ſcilicet & maior & minor: & per conſequentiam, & miſsiones erunt diuerſæ: igitur neq; vna vis & potentia, neque vna ipſorum erit operatio. Et illud eſt conſequens, vt diuerſarum ſint eſſentiarum: quorum enim potentiæ ſunt inæquales, etiam eſſentiæ ſunt inæquales, quandoquidem ab eſſentia fluit potentia. Verùm hæc & abſurda ſunt, & impia atque execranda: non ergo alia

áby ſmy przyczynę poználi, á w chorobę Sábelliuſſowę nie wpádli. Ale Duch ś. poſyłánie bywa od ſyná: Otóż też ieſt od niego.

Nádto/ Moc tá poſyłánia/ ktora ieſt w oycu y w ſynie/ według ktorey obádwá poſyłáią ducha ś. iáko y náſzyńcy zeznawáią/ ábo táſz ieſt w oycu y w ſynie/ ábo inſza á inſza. Ale ieſliże inſza á inſza: toć bedźie y wietſza y mnieyſza/ á zátym też y té poſyłánia beda rożne: Toć tedy áni iedna śiłá y moc/ áni też iednáż ich dźielnoſć. A to zá tym póydźie/ że beda rożnych iſtot: ktorych bowiẽ mocy ſą nie równe/ tych też iſtnoſći ſą nie równe/ ponieważ od iſtnoſći moc płynie. Ale to ſą abſurda wielkie/ niezbożne/ y przeklęte: nie inſza tedy áni inákſza ieſt moc: Toć tedy táſz iedna y iednáka. Ale moc poſyłánia ducha ś.

alia atque alia est potentia: igitur eadem. At vero in patre potentia mittendi spiritum, simul est cum potentia ipsum spirandi: semper enim pater spirat spiritum sanctum, & spirans eum mittit: Igitur & filius vnà cum potentia spirandi, eum producens mittit. Ergo & filius est spiritus sancti productor. Quam verò hic fatentur nonnulli missionem vel processionem secundam, & quæ sit in tempore; tùm ea nulla est, tum istinc prædicta soluitur ratione. Præterquam enim, quod nullibi in scriptura inuenitur hęc duplex processio, vt iam sit tamen quædam secunda processio, quam cum patre communem sibi habeat filius, tunc omninò iuxta patrem atque similiter eam habebit. Nihil enim est eorum

w oycu iest równa wespół z mocą tchnienia onégoż duchá: záwsze bowiém oyćiec tchnie duchá ś. á tchnąc go posyła: Otoż y syn wespół z mocą tchnienia posyła go dáiąc mu bytność. Toć też y syn iest dawcá bytności duchowi ś. Owégo zásie drugiego posyłánia ábo pochodzenia/ y któreby od czásu sstáć sie miáło/ któré dudzy tu vznawáią/ tego niemáż/ y ztąd przerzeczonym dowodem sie zbiia. Bo okrom tego/że nigdźież w Pismie ś. nie náyduie sie dwoiákié posyłánié/ choćby też y bydź miáło iákiés wtóré pochodzenié/ któreby spólnè z oycem miał syn mieć/ tedyć zgołá równo z oycem y tymże sposobem mieć ią będzie. Té rzeczy bowiém które są spólné oycu y synowi/ nie są nie różné. Ale oyćiec moc posyłánia ma wespół z

dis-

dissimile, quæ insunt communia patri ac filio. Pater autem mittendi potentiam vnà cum producendi habet, vt dictum est: Igitur & filius, cum producendi potentia eam habebit.

Præterea, quod alicuius est naturâ, est etiam ex ipso secundùm hoc, quod dicitur eius esse. Spiritus autem sanctus est filij, & omninò naturaliter: non enim præter naturam, neque vt seruus. est igitur spiritus sanctus, quatenus spiritus sanctus, hoc est, quatenus est diuina persona in Trinitate ex filio.

Præterea, Spiritus sanctus est relatiuum, & manifestum est, quod dicatur spiritus patris, spiritus filij: si enim esset absolutum, non alicuius diceretur. Neque enim proprium est absolutorum, secundùm significationem

spółek z mocą dánia bytności/ iáko sie powiedźiało. Toć też y syn mieć ią będźie wespół z mocą dánia bytności.

Nádto/co czyiégo iest/z nátury/ábo náturálnie/iest też y z niego według tego/ iáko sie mieni bydź iego. Ale duch ś. iest synów/ y zgolá náturálnie: nie nád nátureę bowiém/áni też iáko sługá. Toć tedy duch ś. ile iest duchem ś. to iest/ile iest boską personą w Tróycy/iest od syná.

Nádto/Duch ś. iest rzecz względna/y iáwno to/że go zowiemy duchem oycowskim/duchẽ synowskim. Gdyby bowiém był bez wzgledny/nie byłby zwan czyim. Bo to nie należy rzeczóm bez względnym/aby według tego/co nazwisko ich znáczy/zwáné były czyimi: chybá według iákiéy

gnificatum, quod ſubeſt nomini, alterius dici: niſi profectò ſecundùm quandam aliam relationem. Sicut homo, cùm ſit abſolutum, non dicitur alicuius homo, ſed alicuius ſeruus. Verùm ſpiritus ſecundùm ſignificatum, quod ſubeſt ipſi nomini, dicitur ſpiritus filij, ſicut & patris: eſt igitur relatiuum, & per cõſequens refertur ad ſpirantem. Eſt ergo ſpiritus patris & filij, tanquam ipſum ſpirantium & producentiũ.

Præterea, ſpiritus ſancti, ipſius vnius perſonæ Trinitatis proprium eſt, dici ſpiritum ſanctum. Eiuſdem autem eſt etiam peculiare, dici eſſe productum, ſeu id quod producitur. Idem ergo eſt dici eſſe productum, & ſpiritum. Igitur cuius eſt ſpiritus, huius etiam eſt id, quod producitur. Sed eſt

inſzey wzgledności. Jáko człowiek / ponieważ ieſt rzecz bezwzgledna / nie zowie ſie Czyim człowiekiẽ / ále Czyim ſługą. Lecz duch ś. według te° co ſie znáczy przez to ſámo nazwiſko / zowie ſie duchẽ ſynowſkim / iáko y oycowſkim: Otóż ieſt wzglednym / y zátym ma wzgledność do tego który go tchnie. Jeſt tedy duch świety oycowſki y ſynowſki / iáko tych którzy go tchną y bytność mu dáią.

Nádto / duchá ś. téyże iednéy perſony Tróyce ś. własność ieſt / bydź názwánym duchem ś. Tegóż záśie y to ieſt oſobna / że ſie zowie biorącym bytność / ábo tym co bierze bytność: Otóż iedno to ieſt / zwáć ſie biorącym bytność / y duchem. Przetóż czyim ieſt duchem / tegóż téż ieſt y biorący bytność. Lecz ieſt y zowie ſie du-

est & dicitur spiritus filij, sicut & patris : Ergo & filij est id quod producitur, sicut & patris.

Si quis verò dicat, ideo spiritum dici filij, quòd ab ipso mittatur, fallitur. Contrarium enim potius est. Semper enim priora, sunt causæ posteriorum. Prius autem est esse spiritum, filij spiritum; mitti verò est posterius. Siue enim hanc missionem, quę fit in tempore, accipias; posterior est sine dubio, eò, quod est esse spiritum filij, quod est sempiternum. Siue æternam missionem intelligas; & hoc modo etiam esse spiritum filij spiritum, mente & cogitatione antecedit. Quia esse spiritum, filij spiritum, intelligitur tanquam habere, mittere vero tanquam dare. Habere autem præintelligitur eo, quod est dare:

duchem syná / iáko y oycá : Otóż też syná iest to co bierze bytność / iáko y oycá.

A iesliby kto mówił / że z téy miáry duch ś. bywa názwány syńowski / że od niego bywa posyłány / táki sie myli. Przeciwną bowiẽ ráczéyby mówić miał. Bo piérwsze rzeczy są záwsze powodem y przyczyną rzeczy pośledních. Piérwsza to zá sie / że duch ś. iest duchem synowskim: á posyłánim być / iest pośledniey sza. Bądź to bowiém weźmieß posyłánié któré sie stáie w czásie / pośledniey sze iest bezpochyby niż być duchem synowskim / co iest rzecz wieczna. Bądź też y wiekuiste posyłánié rozumieć będźieß / tedy y ták pomysłem y rozumieniem poprzédza to / że duch iest synów duch. To bowiém że duch ś. iest synowskim

re: Quare potius nobiscum facit ista ratio. Quia enim naturaliter est eius spiritus, naturaliter etiam eum mittit. Naturalis verò in diuinis productio, cùm vel secundùm generationem vel processionem existat: quoniam hęc non est secundùm generationem, erit ergo secundùm processionē. Atq; ita missio spiritus ex filio, est eius ab ipso processio.

wſtim duchem/rozumié ſie iákoby mieć/ poſyłáć záśie/ iákoby dáć. Mieć záśie piérwéy ſie rozumié niż dáć: Otóż tá rátya rácżéy ieſt ponas. Że bowiém náturálnie ieſt duchem iego/ tedy téż náturálnie go poſyła. Że záśie náturálné bránie bytnośći w boſtwie/ ieſt ábo obyczáiem rodzenia/ábo obyczáiem pochodzenia: á ponieważ to obyczáiem rodzenia nie ieſt/ toć bedźie obyczáiem pochodzenia. A ták poſyłánié ducha ś. z ſyná/ ieſt iego pochodzenie od niego.

Præterea, spiritus sanctus accipit à filio: *Ille enim*, inquit, *de meo accipiet.* Quod autem accipit est eius essentia. Neque enim aliud est eius essentia, aliud verò quod accipit. certè enim esset compositus. Atqui in summa simplicitatis eminentia est Deus. igitur essentiam suam, & esse accipit à filio.

Nádto/ Duch ś. bierze od ſyná: *On bowiém*, powiáda/ *z mègo weźmie.* To záśie co bierze/ ieſt iego iſtność. Nie inſzé bowiém ieſt iego iſtność/ á inſzé to co bierze. tákby bowiém był ze dwu rzeczy złożony. Lecz w wyſoce przechodzącéy nieſkładności ieſt Bogiem. Otóż iſtność ſwoię y bytność bierze od ſyná.

Illud

Owá

Illud enim, *De meo accipiet*, non vt nonnulli falsò existimant, *de meo patre*, intelligendum est. Primùm quidem, quod hæc non sit Græcorum prolatio: si enim opus sit, de meo intelligi patre; illud *Meus*, erit pronomen virile. Nemo autem in lingua Græca exercitatus atque versatus, pronomen virile, seu fœmineum sine additamento, verùm semper cum appendicula protulerit; *Meus*, inquiens, *frater vel amicus: & mea domus vel ciuitas:* At, *Meus*, simpliciter dicere, non magis patrem, quàm hostem significat. Deinde verò etiam à scopo, & structura sermonis & compositione, ipsius saluatoris, vana ostenditur ista responsio. *Omnia enim*, inquit, *quæ habet pater, mea sunt: propterea dixi vobis, quod de*

Owo bowiém / *z mègo weźmie*, nie iáko drudzy omylnie rozumieią / *z mègo oycá*, rozumieć sie ma. Naprzód że te° Gréckí iezyk nie niesie. Bo ieślibi owo / *z mè°* rozumieć sie miáło *z oycá*: toć owo *z mègo*, będźie przysłowie męskié. Żaden záśie świádomy iezyká Gréckie° y w nim ćwiczony / przysłowia męskiégo ábo niewieściégo bez przydatku nie vżywa / ále záwżże z przydatkiem mówiąc: *móy brát, móy przyiaćiél, móy dóm ábo miásto.* Ale poprostu mówić / *móy*, nie rączéy ojcá niż nieprzyiaćielá znáczy. Ktemu też y cel sam / do którégo Pan mierzył / y położenie słów / iáko ie sam Pan złożył / iáśnie okázuie / że to iest odpowiedź nikczemna: Ták bowiém powiáda: *Wßytko bowiém co ma oyćiec, moie iest, y przetóż po-*

Idem usus est lingua Latina.

de meo accipiet, & anunciabit vobis. Vt talis ſit ratiocinatio: Spiritus accipit ex ijs quæ ſunt patris. omnia patris mea ſunt: igitur ſpiritus accipit ex meis ſeu ex meo. Sed ipſe & ſua, vna res ſunt, ob ſummam ſimplicitatem: ergo accipit ab ipſo ſuam eſſentiam. Porrò huius expoſitionis eſt etiã Magnus Athanaſius. *Non enim*, inquit, *verbum à ſpiritu accipit, ſed ſpiritus à verbo. quid igitur accipit à filio? nempe ſapientiam & cognitionem: De meo enim*, inquit, *accipiet, & anunciabit vobis. Illud enim, anunciare, eſt docere, & illuminare Apoſtolos, hoc autem eſt ſapientiæ.* Sapientiam igitur accipit à filio ſpiritus. quid igitur à patre productus? indoctus erat, & opus erat poſtea ſapientiam à filio accipere? vel aliud

wiedźiałem wam, że z mègo weźmie y opówié wam. Ták iż diſcurs páńſki ieſt táki: Duch ś. bierze z tego co ieſt oycowſkiégo: Ale wßytko oycowſkié moié ieſt: Otóż duch ś. bierze z moich ábo z mégo. Ale ſam ſyn/y to co ieſt ieğ/iednóż ieſt/dla ſcześćy náder nieſkładnośći: otóż bierze od niego ſwoie iſtność. A nád to tegóż rozumienia ieſt wielki Athánázy/ który ták mówi: *Nie ſłowo bowiém bierze od ducha, ále duch od ſłowá.* cóż tedy bierze od ſyná? *ćo, mądroſć y wiádomość: Z mègo bowiém*, powiáda/ *weźmie, y opowié wam. Owo bowiém, opowiedźieć, ieſt náuczáć y oświécáć Apoſtoły, áto ſłużymądrości.* Mądrość tedy duch ś. bierze od ſyná. Cóż tedy wźiąwßy bytność od oycá? czy nieumieietnym był? y potrzebá tego była/ áby

ud est eius sapientia & aliud eius essentia? Verùm hæc absurdum est dicere. Idem enim est eius sapientia & suum esse. & à quo habuit esse, ab eo accepit & sapientiam; & in ipso produci, & accipere suum esse, etiam subsistere & sapientiam accepit. Igitur sapientiam & à filio accipiens, hoc ipso etiam suum esse, & essentiam ab eo accepit. Est ergo sanè filius ipsi causa, vt existat.

ábybył mądrości od syná dostał: czyli inßa iest iego mądrość, á inßa istność iego: Lecz ták mówić iest wielkié niegrzeczy. Jednóż bowiém iest iego mądrośc y iego bytność: y od którégo miał bytność / od tego téż wźiął y mądrość: y w tym sámym brániu bytności / wźiął y mądrość / y to że persona iest. Otóż mądrość y od syná biorąc / tym sámym bierze y swoie bytność y istność od nie°. Przamu przyczyną / że iest.

wdźiwie tedy syn iest

Præterea, si spiritus accipit à filio, filius ei dat. Sed dare in diuinis personis, significat, ipsum producere, & nõ aliud. Siquidẽ Chrysostomus explanãs illud, Iudicium omne dedit filio, sic habet ad verbũ.

Et vt discas, quod illud, dedit, sit pro, genuit, audi ex alio loco id significari. Quem-

Nádto / ieśli duch ś. bierze od syná / toć mu syn dáie. Lecz dánie w boskich personách / znáczy / sámo dánie bytności / á nie co inßégo. Gdyż Chryzostom ś. wykládáiąc owo / Sąd wßytek dał synowi / ták ma do słowá.

Y ábyś śie tego náuczył, że owo, Dał, iest miáśto, Vro-

admodum enim pater habet vitam in ſemetipſo. ita dedit & filio habere vitã in ſemetipſo. Quid igitur? eũ prius genuit, & tunc dedit vitam? igitur erat ſine vita genitus. Verùm hoc neque dæmones dicerent. Præterquam enim quod impium ſit, eſt etiam ſtultum. Sicut igitur illud, dedit ipſi vitam, eſt, genuit eum vitam: ſic & illud, Dedit ei iudicium, eſt, iudicem eum genuit. Ergo iuxta hęc & filius dans ſpiritui ſapientiam, producit eum ſapientiam, eſſe ei & eſſentiam impartiens, quam accipit ſpiritus procedens ab ipſo. igitur cauſa eſt & filius ſpiritus proceſsionis.

dźił: ſłuchay z inſźego mieyſcá że to znáczy. Iáko bowiem oyćiec ma żywot w ſámym ſobie, ták téż dał y ſynowi mieć żywot w ſámym ſobie. Cóż tedy? piérwéy go vrodźił y potym dał żywot? toć tedy był vrodzony beż żywotá. Ale tego áni ſátáni nie zekliby. Bo okrom tego, że to ieſt nieźbożna, ieſt téż y głupia. Jáko tedy owo / Dał mu żywot / ieſt / vrodźił go żywotem: Ták y owo / Dał mu ſąd / ieſt / ſędźią go vrodźił. Toć według tego y ſyn dáiąc duchowi ś. mądrość / czyni go mądrością: vżyczáiąc mu y bytności y iſtności / ktorą bierze duch ś. pochodząc od nieg. ieſt pochodzenia Duchá ś.

Otóż y ſyn przyczyną

Prætereà, filius de ſeipſo ait: *Quæ audiui à patre meo, anunciaui vobis.* De ſpiritu ſancto autem: *Non loquetur à ſemetipſo, ſed quæcumque audiet loquetur.* Nádto / ſyn o ſobie ſam mówi: *Którem ſłyſał od oycá mè°, oznaymiłem wam.* O Duchu ś. záśie: *Mówić nie będźie ſam od ſiebie, ále co-*

cunque audiet, loquetur. Quod ergo in filio significat à patre audire, hoc etiam in spiritu significabit audire. Sed in filio audire, à causa esse significat, & generari. audire enim est sapientiam & cognitionem accipere. Porrò filius non prius genitus est, deinde cognitionem vel sapientiam adeptus: sed sapientia genitus est, in ipso generari, cùm cognitionem & sapientiam accipiens, tùm cætera omnia, quæ idem sunt cum eius essentia. Hanc igitur audiens à patre, ab ipso accipit. & cùm audire, est generari: ergo & audire spiritus à causa esse & produci significat. Quare à quo audit, ab eo & procedit. Sed audit non à solo patre, verùmetiam à filio, igitur & à filio procedit. Quod autem audiat à filio,

cokolwiek vsłyszy, mówić będzie. Co tedy w synie znáczy słyszeć od oycá / to też y w duchu ś. znáczyć będzie / słyszeć. Lecz w synie słyszeć / znáczy bydź od przyczyny y rodzić sie: słyszeć bowiém / iest brać mądrość y wiádomość. Syn lepak nie piérwéy sie rodził / potym dopiéro wiádomością y mądrości dostąpił: ále mądrością sie rodził / biorąc w sámym rodzeniu / iáko sáme wiádomość y mądrość / ták y wszytkié inné rzeczy ktore sa iednóż z iego istotą. Te tedy słysząc od oycá / bierze od niego. słyszeć záśie ponieważ iest rodzić sie: otóż y to że duch ś. słyszy / znáczy że od przyczyny iest / y bytność bierze. Przetóż od kogo słyszy / od tego też pochodźi. Ale słyszy nie od sámego oycá / ále y od syná / otóż pochodźi y od syná. A że od sy-

filio, manifestum est ex verbis saluatoris, vbi ait: *De meo accipiet, & anunciabit vobis.* Huius enim quod est annunciare, causa nimirum est, quòd audiat. At verò eiusdem quod est anunciare, causa est, quod ex filio accipiat. Quocirca ex filio accipere & audire, eiusdem & vnius, quod nimirum est anunciare sunt causæ. idem ergo est in diuinis audire, & accipere à filio. igitur audit. Sed & magnus Basilius in Asceticis in sermone, cuius est initium: *Dei optimi gratia, de spiritu sancto ait: Qui docet & suggerit omnia, quæcunque audierit à filio.* audiens autem à filio, etiam procedit ab ipso, propterea quod audire ipsius, non aliud sit, quàm procedere, vt dictum est.

Præterea, patrem esse vel

ná słyßy / iáśna ieśt z słów zbáwićielá sámégo / gdźie mówi: *z mègo weźmie y oponié wam.* Bo że opowiáda / przyczyná tegó ieśt / że słyßy: Tegóż záś opowiádánia przyczyná ieśt / że z syná bierze: Otóż z syná bráć y słyßeć / przyczyna śa iednégóż / to ieśt opowiádánia. Jednóż tedy ieśt w bośtwie słyßeć y bráć od syná. Otóż słyßy. Ale y Bazyli wielki in Asceticis, w kazániu swym / któréż ieśt początek / Dei optimi gratia, o duchu ś. ták mówi: *który wszy y przypomina wßytko, którèkolwiek vsłyßy od syná.* Ale słyßąc od syná / pochodźi też od niego dla tego / że iego słyßenie nie co inßégo ieśt / iedno pochodzenie / iáko śie powiedźiało.

Nádto / bydź oycem / ábo rodźić / nie zámyka w so bie dánia bytnośći; bocby

ták

vel generare, non continet rationem producendi. certè enim ſpiritus eſſet filius. Sed filius habet omnia ſimpliciter, quæ ſunt patris, excepto generare, vel patrem eſſe. Dicit enim ſanctus Cyrillus in ſecundo Dialogo ad Ermiam: *Coæternum credimus filium patri, & quodcunque aliud æquale habentem, citra genenre tantum, hoc enim ſoli Deo & patri conuenit.*

Idem in Oratione de Trinitate.

In filio, inquit, *vnigenito per omnia ſimili, & æquali patri, abſque paternitate.* Igitur habet filius producere. quandoquidem iſtud præter paternitatis rationem eſt. Omnia verò patris, tantùm præter paternitatem, hoc eſt, præter generare, & ipſe habet, vt D. Cyrillo videtur.

Præterea, Gregorius Nyſſenus

ták pewnie duch ś. był ſynem. Ale ſyn zgolá ma wſzytko co ieſt oycowſkiégo / oprócz rodzenia / ábo bydź oycem. Cyrillus bowiém ś. we wtórym Dialogu ad Ermiá ták powiáda: *Wierzymy ſpółwiecznego ſynáoycu, y máiącego wſzytkié inè rzeczy zárównо, okrom rodzenia tylko: to bowiém ſámemu Bogu y Oycu ſłuży.*

Tenże y w Orátiéy o Tróycy świętéy.

W ſynie, powiáda / *iednorodzonym, we wſzytkim podobnym y równym oycu, króm oycoſtwá.* Toć ſyn ma y to żeby dał bytność. ponieważ ſie to nie zámyka w oycoſtwie. Wſzytko záś co ieſt oycowęg / tylko oprócz oycoſtwá / to ieſt / oprócz rodzenia / y on ma / iáko święty Cyrillus rozumié.

Mimo to: ś. Grzegórz Nyſ-

ſenus Hom : in Pater noſter , cuius eſt initium : *Quando magnus Moyſes iuxta montem populum Iſraeliticum initia & ſacra docebat.* tradens ſanctiſsimæ Trinitatis diſcrimen , Patrem à Filio & Spiritu ſecernit, eò quòd ipſe ſit cauſa , illi verò ſint cauſati. Filium autem rurſus & ſpiritũ , inter quos illud conuenit, vt ſint ambo cauſati , alterum ab altero diſcernit, quòd vnus ſit à patre , & non amplius : Spiritus verò ſit ex patre & ex filio. Sic enim habent vetuſtiora exẽplaria. Quare ſecundùm opinionem , etiam iſtius Doctoris, ſpiritus eſt ex filio. Quodſi nõnulli dixerint , iuxta recentiora exemplaria , ſpiritum dici filij , non autem ex filio ; etiam tum nihil iſtud ipſis proderit: eadem enim concluſio , ex hoc quoque velint

Nyſseńſki w hom: ná Páćiérz/ktora ſie ták poczyna: *Kiedy wielki Moyżéß przy onéy górze lud Izráelſki zápráviał, y rzeczy Boſkich vczył.* podawáiąc przenaświetßéy Tróyce rózność/ Oycá od Syná y Duchá ś. dźieli tym / że ow ieſt przyczyną/ći zásie ſą od przyczyny. A ſyná zásie y duchá ś. którym to ſłużу/że obádwá ſą od przyczyny/iednégo od drugiégo dźieli/że ieden ieſt od oycá/á nie wiecéy: Duch ś. zásie ieſt z oycá y z ſyná. Ták bowiém máią ſtárßé kśiegi. Przetóż według zdánia y tegóż Doktorá/Duch ś. ieſt z ſyná. A ieſliby niektórzy rzekli/według kśiąg nowßych / że Grzegórz ś. mówi / iż duch ś. ieſt ſynowſkim/á nie z Syná / tedy przećiw y to namniéy weſprzeć ich nie może: Táß bowiém concluſio / niech oni chcą

velint nolint, deducetur. Manifestum enim est, quòd cùm filio & spiritui, illud esse, causatos, conuenire inueniſſet; quærit, quemadmodum inuicem discernantur; atque affirmat, etiamsi in ambos id conueniat, vt sint causati; verùmtamen filium quidem ex patre nominari, & in eo tantum proprietatem eius perstare; spiritum autem & ex patre dici enunciat, & filij esse testificatur. Igitur spiritus etiam Christi spiritus est: Filius autem neq; est spiritus sancti, neque dicitur: neque, inquit, reciprocatur hęc relationis cõsequentia. Et hoc existimat Doctor sufficere ad distinctionem, quod spiritus filij dicatur, filius autem spiritus sancti minimè dicatur. Si igitur hoc, quod est spiritum sanctum, dici spi-

chcą ábo niechcą z tegóż póy dźie. Jáſne bowiém rzeczy ſą/że ználazſſy to/iż ſynowi y duchowi ś. owo/że ſą od przyczyny/ſłużą/ſzuką iákoby od ſiebie różni byli: y twiérdźi/że ácz obiemá to ſłużą/áby byli od przyczyny: przecie iednák to powiáda/że ſie ſyn z oycá miánuie/á że w tym tylko iego własność zależy: o duchu záſie ś. powiáda/że go zową być z oycá/y świádczy o nim że ieſt ſynowſkim: Otóż duch ś. ieſt téż duchem Páná Chryſtuſowym: Syn záſie áni ieſt/áni ſie zowie bydź duchá ś. y niémáſz powiáda miedzy nimi z obuſtron względności. A ták rozumié Doktor ś. że to dla różności doſyć/że duch ś. zowie ſie ſynowſki/ſyn záſie niezowie ſie duchá ś. Jeſliż tedy tym ſie dźieli Duch ś. od ſyná/że ſie zowie duchẽ

ſpiritum filij, ſecernit eum à filio; iuxta verò noſtrates, nihil aliud ſecernit eum à filio, niſi varius modus productionis, ſcilicet procedere: igitur eſſe ſpiritum filij, idem eſt quod procedere. Atque ita cuius dicitur eſſe ſpiritus, ab eo & procedit. Dicitur autem eſſe filij ſpiritus, ſicut & patris: ergo & à filio, ſicut & à patre procedit.

Et ſimul notandum eſt, interpretationem quorundam euerti, dicentium ſpiritum propter conſubſtantialitatem dictum eſſe ſpiritum filij. Ecce enim Doctor, tanquam quod illos diſcernat, illud aſſumit. Quæ verò propter conſubſtantialitatem aſſumuntur, potius coniungunt non diſcernunt. Si itaque non propter conſubſtantialitatem dicitur ſpiritus filij, ma-

ſynowſkim: á według náſzych/nie dźieli go nic inne od ſyná/iedno rózny ſpoſób bránia bytnośći/to ieſt/ pochodzenie: Toć tedy bydź duchem ſynowſkim á pochodźić/iedno ieſt. Y zátym czyim ſie zowie duchem/od tegóż y pochodźi. Lecz zowie ſie duchem ś. ták ſyná iáko y oycá: otóż y od ſyná/iáko y od oycá pochodźi.

Przy czym záraz y to vpátrowáć trzebá/że ſie tym wyklad niektórych wywraca/ któzzy powiadáią/ że duch ś. dla ſpóliſtnośći ieſt názwány duchem ſynowſkim. Oto bowiém Doktor ś. bierze to zá to/ co ich rozróżnia. To záśie co ſie bierze dla ſpóliſtnośći/ ráczéy ziednacza niż rozróżnia. Jeſliż tedy nie dla ſpóliſtnoſći zowie ſie duchẽ ſynowſkim/ tedyć zoſtáią nie rozwiązáné wſzytkie Láćinników do-

wo-

manent indissolubiles omnes Latinorum demonstrationes, quibus ex eo, quòd spiritus dicatur spiritus filij, argumentando, etiam ex ipso eum procedere conuincunt. Quidam enim ista praua interpretatione putabant ea quæ à Latinis afferuntur, euertere posse, propter consubstantialitatem existimantes dici spiritum filij. Iam verò huic intelligentię manifestè reclamat Gregorius Nyssenus, cùm illud, tanquam quod discernat, assumpserit.

Verùm ad ostendendam veritatem huius conclusionis, & spiritum sanctum ex patre filioque procedere concludendum, cùm per multa sint, quibus aliquis vti, & ex quibus argumentari posset: hæc tamen in præsentia sufficiant.

wody / ktorémi przez to że duch ś. zowie sie duchem synowskim discuruiąc záwiéráią y to z pokonániem / że y z niego pochodźi. Niektórzy bowiém tym wykládem przewrotnym mniémáli / żeby wywrócić mogli to / co od Láćinników podawano / rozumieiąc / że wzgledem spółistności bywa rzeczony duch ś. synowskim. Ale iuż temu rozumieniu iáwnie odpiéra Grzegorz Nysseński / gdyż owo wźiął zá to co rozrózniá.

Ale ná okazánié prawdy téy concluzyéy / y ná zámknienie tego / że duch świety z Oycá y z Synà pochodźi / ácz tego bárzo wiele iest / czegoby vczyć / y z czegoby dowodzić mógł: Ná ten czás iednák ná tym dosyć niech bedźie.

Quoniam verò nonnulla absurda veritatis cultoribus, à resistentibus, & repugnantibus inferuntur, quæ ipsi quidem obijciunt, argumentis hoc quęsitum probantibus, in ipsis argumentis, quantum fieri potuit, præcisè dilui. Ex his autem, quæ ipsi conclusioni inferunt ea, quæ maximè vrgent, & maiorem vim habere videntur, eligens, breuiter atque abundè, quantum rei natura patitur, dissoluam; vt quàm absolutissima reddatur tibi nostra oratio. Quanquã absurda ista non nobis inferuntur, neque nos horum reddere rationem debemus: Verùm longè antea sancti accusandi sunt, qui huius dogmatis nobis authores & duces extiterunt. Non dico solùm Occidentales, qui hoc clarissimè fate-

A ponieważ niektoré absurdá ná obrońce prawdy/od strony przećiwnéy y spornéy wnoszoné bywáią/ co się tknie zarzutów ich/które czynią przećiw dowodóm/którychem vżył ná podporę téy quæstiéy: tymẽ iuż dosyć vczynił/w sámych że dowodách: z tych zásię absurdá/które ná sámę conclusią wnoszą przebiéráiąc té/które nabárzśiéy przypiéráią/y potężnieyszémi bydź się zdádzą/te ná krótce/á dostátnie ile náturá rzeczy zniesie/rozwiążę/ábyć się iáko nadoskonáléy być może rzeczą nászą dogodźiło. Acz té absurdá nie ták się ná nas wnaszáią/ániśmy się spráwować z nich powinni: Ale owych dawnych oycow ś. winowácby trzebá/któzy tákowéy náuki y powodem y wódzmi nam zostáli. Nie mówię tylko Za-

cho-

tentur; verùmetiam Orientales, & ab ipsis petendę sunt dissolutiones. Quod sanè quidem & fecerunt illi præuenientes. Licèt haud grati animi sit, eorum dictis non acquiescere: cùm semel credendum sit, eos diuino spiritu loquutos esse. Attamen nos quoque, quoad eius fieri possit, præsertim ab ipsis sanctis Patribus, aliisque beatis viris, qui in his rebus laborârunt, illuminati, ad hæc mediocriter accingemur.

chodnich/ktorzy to dosyć iáśnie sámi zeznawáią: ále też y Wschodnich y v nich trzebá nam rozwiązánia tych rzeczy śiegáć. Co iednák y vczynili nas vprzédzáiąc. Acz nie przystoi sercu wdzięcznému/náich słowiéch nie przestawáć: gdyż ráz wierzyć trzebá/że duchem Bożym mówili. Wszákże y my/ile bydź może/zwłaszczá od tychże Oycow ś. y od inszych błogosłáwionych mężów/ktorzy w tych rzeczách prácowáli/będąc oświéceni/ná to śrzednie rozpaszemy.

Opinantur igitur, si quis ex ambobus dicat spiritum procedere; patrem & filium, vel ita secum commisceri, vt vnam personam ex duabus efficiant; vel si non hoc, duo tamen principia, & duas causas sequi, quòd & ipsum non minus priore absurdum est.

Mniemáią tedy/ieśliżby kto powiedał/iż z obudwu duch ś. pochodźi/że oćiec y syn/ábo sie ták zsobą mieszáią/że iedne persone zedwu czynią: Abo ieśli nie to/że przecie dwá początki/y dwie przyczynie zá tym póydą/co sámo nie mniey-

Nos verò ad illud admiſtionis perſonarum, ita reſpondemus. Quodſi perſonalem ſeu hypoſtaticam proprietatem perſonæ patris poneremus eſſe operationem producendi; tunc ſequeretur hoc abſurdum, & eſſet reuera filius vna perſona cum patre, ſi conſtitutiuæ proprietatis patris particeps eſſet. Quoniam verò quod conſtituit proprietatem perſonæ patris, paternitas & generare dictum eſt eſſe; producere autem eſſe proprietatem, ſeu notionem, quæ perſonam conſtitutam ſequatur; quæ neceſsitas eſt; vt qui hanc proprietatem participat, quæ minimè conſtitutiua eſt ipſius perſonæ, vna ſit perſona cum ipſo? Quemadmodum enim illud participat filius, quod ſpiritus ſit eius ſpiritus, ſicut & patris, & quòd

My zásie ná owo co mówią o pomießániu perſon/ták odpowiádamy. Że gdy by ſie y to kładło/że tá dźiélność / która ieſt dáć bytność/ieſt własnością poſtátną oſoby oycá: tochy iuż te dy zá tym to ábſurdū ßło/y bylby prawdźiwie ſyn iedną perſoną z oycem/kiedyby ſtánowiacéy własności oycowſkiéy był vczeſtnikiē. Ále ponieważ ſie powiedźiáło/że to co ſtánowi własność perſony oycowſkiéy/ieſt oycoſtwo y rodzenie: á że dar bytności ieſt własność/ábo coś oznáymuiącego/która idźie zá perſoną ſtánowioną: co zá potrzebá ieſt/áby ten/który téy własności ieſt vczeſtnikiem/która oſoby iego nie ſtánowi/miał bydź iedną z nimi oſobą: Jáko bowiém owégo vczeſtnikiem ieſt ſyn/że ták duch ś. ieſt duchem ieg

ták o

quòd mittatur ab ipso æquè vt à patre, & tamen nō participat eius personam; propterea quòd spiritum dici, spiritum patris, vel ab ipso mitti, non est quod constituit personam patris: Hoc modo neque in producendo particeps & socius factus, cum eo ita miscetur; vt vnam personam efficiant, quoniam producere non est constitutiuum personæ patris. Quapropter quamdiu non ostenderit aliquis producere constitutiuum esse personæ patris; neque permistionem personarum probare poterit. Sed producere constitutiuū esse personæ patris, pronobare non potest: sic enim duplici persona præditum, duasq; habentē hypostases patrem ostenderet, vt in principio dictum est, quod est absurdum.

Et etiã spiritus esset filiꝰ

Deniiáko y oycowskim / áż ták bywa posyłány od nieg równie iáko od oycá / á przecie nie iest vczestnikiem iego persony / dla tego / że to nie stanowi osoby oycowskiey / że sie duch ś. zowie duchem oycowskim / y od niego posyłány bywá: toć téż tymże sposobem nie dla teg że mu sie stał vczestnikiem y towarzyszem w dawániu bytności / ták sie z nim mieszá / áby iedne osobe czynili: ponieważ dáć bytność / nie iest tym / czymby sie stánowiłá osobá Oycowska. Przetóż póki tego kto nie pokaże / że dáć bytność iest tym czym sie stánowi osobá oycowska: póty dowiedz nie bedzie mógł pomieszánia osób. Lecz dowiedz tego nie może / żeby dáć bytność było tym / czym sie stánowi osobá oycowska: bo tym obyczáiē / y Duch ś. byłby synē.

po-

Denique producere, eſſe conſtitutiuum patris, & à ſolo patre procedere ſpiritum ſanctum, vnum & idem eſt. quare qui hoc dicit, quod quærit, aſſequitur: hoc verò non oſtenſo, neque permiſtio ſequitur, iuxta eos qui ſic opinantur.

pokazałby że oyćiec ieſt o dwu oſobách/á że ma dwie poſtáći/iáko ſie ná początku powiedźiáło/co ieſt niegrzeczy. Náoſtátek/ iednóżći to rzéc/ że dawáć bytność ieſt tym czym ſie ſtánowi oſobá oycowſka/ á że od ſámégo oycá duch ś. pochodźi. przetóż który to mówi/ doßedł czego ßuka: tego záśie nie pokazawßy/y pomießánié nie póydźie według owych/ którzy tego ſą mnimánia.

Dictum eſt autem, & in principio huius quæſtionis: eorum quæ in Deo dicuntur, quænam ſint communia, quæúe propria. Propriorum verò quænam duarum perſonarum propria, quæ vnius tantùm. Et eorum quæ vni conueniunt, quæ ita propria, vt etiam ſint hypoſtatica & conſtitutiua. quæ verò ſint ita propria, vt notionalia, non tamen hypoſtatica; hoc eſt, quæ notam & manifeſtam faci-

Ále y ná początku tego pytánia powiedźiáło ſie/ z tych rzeczy/ które przyznawamy Bogu/ któreby były pospólné/ á które własné. Z własnych záśie które dwóch perſon własné/ które iednéy tylko. Z tych które iednéy ſłużą/ które ták własné/ żeby też były poſtátné y ſtánowiące: á któreby záśie były ták własné/ iáko oznáymuiące/ á nie iáko poſtátné/ to ieſt/ któreby do wiádomośći náßéj iáſnie podáły oſobę/ á prze-

faciant perſonam, non tamen & conſtituant; cuiuſmodi & producere tunc dictum eſt eſſe. Quare tum ex dictis, tum exibi prius aſſumptis, huius abſurdi diſſolutio eſt manifeſta. Neque poſſumus meritò accuſare Latinos, quaſi per miſtionem perſonarum faciant.

przećieby iéy nie ſtánowiły/ iákową własnośćią/ że ieſt dánie bytnośći/ ná ten czás ſie pokazáło. Otóż yż tego co ſie powiedźiáło/ yż tego co ſie tám wprzód położyło/ iáwné ieſt rozwiązánie tego ábſurdum. A iuż Lácinników ſłußnie winować nie możemy/ iákoby pomiéßánié perſon czynić mieli.

De duplici verò principio, & quod duæ cauſæ in deitate concludãtur, quòd & magis quàm vmbras ſequi Latinos noſtrates arbitrantur, quidnam aliquis dicet? Quid verò aliud, quàm vt ipſa ſimpliciter auctoritate ſanctorum, id negantium propoſita, ſanè quidem contenti ſimus?

Pater enim & filius, inquit Auguſtinus, *non duo principia ſpiritus S. ſed vnũ prin-*

O dwoiſtym záśie początku/ á że ſie dwie przyczyníe zámyſłáią w boſtwie/ gdźie náßi o Lácinnikách to rozumieią/ że ſie w tym dáleko wiecéy czegoś niż ćiéniá trzymáią/ cóż kto rzecze? A cóż inßégo/ iedno żebyſmy przełożywßy poprzeſtu świádectwá ś. któzy tego nie przyznawáią/ ná tym przeſtáli?

Oyćiec boviém y ſyn, mówi Auguſtyn ś. *nie ſą dwá początki Duchá ś. ále ieden*

principium ipsius : & ambo sunt. Sicut & creationis non tria principia, pater, filius & spiritus sanctus, sed vnum est ipsius principium Trinitas Deus.

Quamnam clariorem ea quærat aliquis solutionem, quam spiritus sanctus per istum patrem atque doctorem enunciat ? Non enim nos fugiat, hoc idem absurdum, scilicet duorum principiorum, multitudinisq; deorum, etiam in mundi productione sequi; si quis non adhibeat mentem. Quod quidem à Christiana religione est alienum, congruens verò gentilibus. In quo enim nos summopere gentiles reprehendimus, hoc illud est, quod multos mundi opifices, & multos Deos introducerent. Si igitur tres hypostases creationis causas esse dici-

początek iego : y obádwá są. Iáko y stworzenia nie są trzy początki Oyćiec, Syny Duch ś. ále ieden iest iego początek Tróycá święta Bòg.

Któréyże iáśnieyszéy solutiéy szukáć kto będźie / nád te / któraą Duch ś. przez tego Oycá y Doktorá podáie ? Niech to bowiém nam táyno nie będźie / że tóż absurdum o tych dwóch początkách y wielości bogów / idźie y zá stworzenia świátá / ieśliż kto rozumu nie przyłoży. Co záprawde dáleko iest od wiáry Chrześciáńskiéy / á przystoi pogánóm. W czym bowiém nabárziéy pogáństwo strofuiemy : tedy to iest / że wnoszą wiele świátá twórców y wiele bogów. Jeśliż tedy mówimy / że trzy postáci / są trzy przyczyny stworzenia / to ábsurdum zá námi póydźie / y iuż wiele początków

dicimus. hoc absurdũ nos sequetur, eruntque multa Principia & deitates.

Verùm audi, quemadmodum Doctores id sapienter dissoluant. Etsi enim patrem, & filium, & spiritum æquè causas esse creationis dicimus: Attamen, quoniam principium creaturarum ad patrem refertur, indeque cùm filius, tùm spiritus sanctus & ipsum esse, & creandi potentiam habent: patre enim non existente, tàm filius quàm spiritus sanctus non essent, neque creandi potentiam haberent: præterea, quia vna eademque numero potentia, ab vna eademque communi Deitate proueniente creant; ob id meritò vnus Deus, & vnus mundi effector dicitur. Hoc igitur & in spiritus ex patre filioque processione satis aptum est ad dubitantes, & quærentes responsum.

kow będzie y wiele bóstw.

Ale słuchay/iáko to Doktorowie świeci mądrze rozwiezuią. Bo ácz mówimy/ że oyćiec syn y duch ś. zárówno są przyczynámi stworzenia: Wszákże ponieważ początek stworzenia do oycá się ściąga/ á ztąd ták syn iáko y duch ś. máią y sámo bycie y stworzenia moc: gdyby bowiem oycá nie było/ tedyby áni syná áni ducha ś. nie było/ ániby mocy stworzenia nie mieli: Nádto/ że iedną y którą się nie liczy mocą od iednego y tegoż spólnego bostwá pochodzącą/ tworzą: tedyć dlatego słusznie Bóg ieden y ieden świátá twórca się zowie. Tá tedy odpowiedź z strony pochodzenia Ducha ś. z oycá y z syná/ dosyć służy tym/ którzy wątpią/ y o tym się pytáią.

Quòd enim propterea verè ac propriè ſit vna cauſa, vnumúe principium proceſsionis ſpiritus ſancti, quia vna eademque potentia pater ſimul ac filius ſpiritum producunt; & quia ex patre hanc producendi potentiam habet filius; ad hoc probandum maximè quidem, vt dictum eſt, & hæc ſatis eſſent: oſtenditur tamen hoc idem & ratione. Etenim duo cùm ſint, vt dictum eſt, ad quæ omne quod producitur, refertur, ſpecies ſcilicet, ſecundùm quam producitur, & ſuppoſitum ſeu perſona, ex qua producitur: Si pater quidem & filius, quemadmodum duo ſunt perſonis, ita quoque ſpecie, ſecundùm quam producunt ſpiritum, duo eſſent, & omninò in duas partes ſecarentur ac diuiderentur; tunc

Że bowiém dla tego práwdźiwie y właſnie iedná ieſt przyczyná/y ieden początek pochodzenia duchá ś. że tąż iedną mocą oćiec y ſyn/ duchowi ś. bytność dáią: á że te moc dánia bytności ſyn ma z oycá: ná dowód tego/ y áż názbyt doſyćby było: iáko ſie powiedźiáło: wſżákże iednák y rozumem ſámym tóż ſie pokázáć może. Abowiém ponieważ dwie rzeczy ſą/ iáko ſie powiedźiáło/ do ktorych ſie ściąga wſżytko to/ co bytność bierze/ to ieſt kſztalt/ według ktorégo bytność bierze/ y perſoná ábo oſobá/ od ktorey bytność bierze: gdyby to oćiec y ſyn/ iáko ſą rożni oſobámi/ ták też byli dwiemá/ y z ſtrony kſztaltu według ktorégo dáią bytność duchowi ś. y zgołá/ gdyby ſie iákoby ná dwoie rozćieli y rozdźielili/ tocby

inż

tunc sanè non esset mirum, imò verò & necessarium dicere duo principia spiritus sancti: Nunc verò, quanquam potissimum, duo esse hypostasibus inter omnes constat; quia tamen specie, qua producunt, vnum sunt numero, & omninò indiuisibiles; est enim diuina essentia, secundùm quam ambo spiritum sanctum producunt, vna eademque numero communis ambobus existens; non est necessarium, atque adeò nullo modo fieri potest, vt duo dicantur principia: Est enim vna essentialis, & cõmunis ipsis productiua vis & potentia. Quæ quidem etsi essentialis haud dubiè conceditur esse; non potest tamen communis esse illis cum spiritu sancto; quod vt sæpè dictum est, proprietati eius repugnet: omnia enim

iuż dźiw nie był / y owszem musiáłoby to bydź / żeby sie mówiło / że są dwá początki: Teraz zásie ácz iáko wszytkim iáwno iest / dway są osobámi / przecie iednák kśztałtem / którym bytność dawáią / są iedno liczbą / y zgołá nierozdźielni: bo istotá Boska która obádwá dáią bytność duchowi ś. táż iedná liczba spólna iest obiemá: niemáż potrzeby / y owszem być to żadną miárą nie może / áby sie zwały dwá początki: Jedne bowiém istotną y spólną moc y śiłe máią ná dánié bytności. która ácz bez pochyby iest istotna / nie może im przecie bydź spólna z duchẽ ś. przeto / iáko sie iuż czesto powiedźiáło / że to iest przeciw iego własności: wszytkié bowiém rzeczy synowi y duchowi ś. są z oycẽ spólné / zostáwiwszy kożdégo

enim sunt filio ac spiritui sancto cum patre communia; vt & hoc non rarò dictum est, seruatis suis proprietatibus. Omnia enim est filius, quæcunque & pater, secundùm Magnum Basilium, cæterosque Doctores, permanens in eo, quod sit filius, hoc est suam proprietatem retinens: tametsi enim quàm maximè æqualis & similis est patri; ipse tamen generare seipsum minimè potest; quod ipsius proprietati repugnet. Igitur & Spiritus sanctus, omnia sibi habet cum patre filioque communia, manens in eo quod sit spiritus, hoc est, seruans suam proprietatem; vnde non potest seipsum producere, licèt omnium particeps fiat, quod ipsum personæ ipsius repugnet. Quare nulla ex parte iusta

przy ieg̃ własności / iáko sie y to czesto wspominało. Wszystko bowiém iest syn/ cokolwiek y oćiec / według wielkiégo Bázyliusza y inszych doktorów ś. zostáiąc przy tym / że iest synem / to iest / záchowuiąc własność swoie: chociaż bowiém ile nawiecéy bydź może y równym y podobnym iest oycu / sam śiebie przećie namniéy rodźić nie może / co iuż iest przećiw iego własności. Otóż y duch ś. ma wszytko spólné z oycem y z synem / zostáiąc przy tym że iest duchem ś. to iest / że záchowuie swoie własność: zkąd sobie sámé dáć bytność nie może / chociaż wszytkié bywa vczestnikiem / co sámo iest przećiw iego personie. Przetóż z żadnéy miáry wywód nie iest áni słuszny áni według rozumu tych / którzy dwóy początek Łácznikóm zárzucáią. Ale

&

& rationalis est eorum argumentatio, qui duplex principium Latinis obijciunt.

Verùm aiunt: vel perfecta est productio patris, & vana erit ex filio: vel si necessaria est productio filij, imperfecta est patris. Hoc autem absurdum est, imperfectam dicere operationem patris, & ad perfectionẽ indigere filio.

Nos verò ad hæc dicimus, quòd qui aiunt ista, videntur in omnibus patrem ac filium, eorumque operationes secare, ac diuidere in humanis exemplis omninò innixi. Et quoniam vident duorum hominum operationes, duas esse numero, & alteram ab altera seiunctam, licèt ad vnum effectum tendant; opinantur etiam in Deo idẽ cum diuinis personis congruere. Indeque tales dubita-

Ale mowią: ábo bytnodánié oycowskié iest doskonálé / y ták prózné z synà będźie: ábo iesliż potrzebnè iest z synà / toć niedoskonálé iest oycowskié. Ale to absurdum iest mówić / áby dźiélność oycowska była niedoskonała / á do doskonałości żeby potrzebował synà.

My zásie ná to ták powiádamy / że ći co to mówią / zdádzą sie / że we wszytkim oycá y synà y ich dźiélności rozścináią y rozdźieláią / wspiéráiąc sie zgolá przykłády ludzkimi. A że widzą że dźielność dwóch ludźi / dwie sie liczą / y iedná od drugiéy iest rózna / chociaż do iednéº skutku zmierzáią: otóż też mniemáią / áby sie y w Bogu tóż z boskimi personámi toczyło. Z tądże takié wątpliwości w po-

bitationes in medium afferunt. Verum iſtud cogitare abſurdum eſt. Pater enim & filius perſonis, tantum cùm diſtinguantur, in omnibus alijs vnum atque idem ſunt. Et propterea etiam ſecundùm iſtam potentiam productiuam, non minus, non ſeorſum vterq;, vel vnus quidem prius, alter verò poſterius, vel vnus alia productione, alter alia producit ſpiritum; quemadmodum aliquis eorum, qui in omnibus craſsi & corporei exiſtunt, putaret: Verùm ſimul, & ante tempòra, vna eademque potentia, cùm ambo perfectè & pluſquam perfectè producant, iſtis vanis rationibus minimè relinquunt locum.

Sin minus, interrogentur viciſsim, qui hæc aiunt, perfectané ſit ex patre mundi

w poſrzodek wnoſza. Ale ták pomyślác ieſt abſurdū. Oćiec bowiém y ſyn/oſobámi ſie tylko dźielac/we wſzytkim inym tóż iedno ſą. Ydla tego tą ſiłą ná dánié bytnośći/nie mniéy nie z oſobná obádwá/ábo ieden piérwéy/á drugi poſlédz/ábo ieden iednym/drugi drugim dániem/dáie bytność duchowi ś. iáko to niektórzy z tych/którzy we wſzytkim ſą grubi y ćieleſni/rozumiecby mogli: Ale równo weſpół/y przed wieki/iedną y tąż mocą/ponieważ obá doſkonále/y wiecéy niż doſkonále wywodzą/tym wywodóm nikczemnym namniéy mieyſcá nie pozwaláią.

A ieſli nie ták/ſpytácby téż wzaiem tych co to powiádáią/Jeſli doſkonálé ieſt z oycá ſtworzenié świátá tego/czy niedoſkonálé.

Jeſli

di creatio, an imperfecta. Si enim perfecta; cur & filius atque etiam ſpiritus ſunt cauſæ? Sin imperfecta, & propterea filius & ſpiritus veluti ſocij adiunguntur, animaduertant ipſi quid dicant.

Verùm certo ſcio, perfectam quidem entium eſſe ex patre productionem, vnam verò numero filij & ſpiritus in eandem productionem eſſe operationem: & non aliam quidem illius, horum verò aliam; tunc enim haberent locum iſta puerilia quæſita. Sic igitur & in re propoſita, quę eſt ex patre proceſsio ſpiritus ſancti, perfecta quidem eſt, & plus quàm perfecta, eadem verò, vnaque numero; & ea quæ eſt ex filio, eiuſdem eſt proceſsio, non alia atq; alia, neque aliter atque aliter,

Jeſli bowiém doſkonálé: czemuż y ſyn bá y duch ś. ſą przyczyną? Jeſliż niedoſkonálé / y dla tegóż ſyn y Duch ś. iáko towárzyſze przſdawáni bywáią / niechże vpátrzią ſámi co mówią.

Ale wiém o tym pewnie / że doſkonálé ieſt wprawdźie oycowſkié rzeczy ſtworzenie / iednáż záśie liczbą dźiélność ſyná y duchá ś. ná tóż ſtworzenié: á nie inſza owégo / á tych inſza: w ten czás bowiém inżby mieyſce miały té dźiecinné pytánia. Ták tedy y w téy rzeczy podáney / ktora ieſt Duchá ś. z oycá pochodzenié / doſkonálé wprawdźie ieſt y wiecéy niż doſkonálé: tóż záśie y iedno liczbą: y owo / które ieſt z ſyná / iego ieſt pochodzenié / nie inſzé á záś inſzé / nie ináksze á ináksze / nie inegdy owo które ieſt z oy-

ter, neque alias quæ ex patre, & alias quæ ex filio; sed simul, & eadem est. & similiter vna eademq; potentia producunt ambo.

Et nemo hîc rationem conuitiis insectetur, cùm nos audit, qui à creatura argumentamur, ergo inquiens creaturam spiritum sanctum Latini existimant. Sunt enim, qui & in istud impudentiæ venerint, & hoc Latinis opponere sint ausi. Hæc enim vel ludentium sunt, vel ignorantium sanctos patres atque Doctores, qui sanè ex humanis sæpè, quid in diuinis esse soleat, ratiocinantur: & ex iis, quæ vel exiguum diuinæ similitudinis vestigium habent, illa astruunt atque confirmant. Sanè trinas personas mente, verbo & spiritu, adhuc etiam oculo, fonte ac flumine, & rur-

cá/ á inegdy owo któré iest z syná/ále społeczné y iednóż iest: y tákże téż iednąż y tąż śiłą obá dáią bytność.

Y niech tu nikt ná tenże náß dowód nie náieżdża/ gdy słyßy/że od stworzenia bierzemy dowód/ták wnoßąc: Toć Łácinnicy rozumieią że duch ś. iest stworzeniem. Náyduią sie bowiém y tácy/ktorzy y do tákiégo niewstydu przyßli/że y to Łácinnikóm zádawáć śmieli. To bowiém służy owym/co igrzyská iákié stroią/ábo Oycow ś. y Doktorów nie są świádomi/którzy czestokroć z rzeczy ludzkich dochodzą rozumem tego/co sie y w Bogu náydzie: y z tych rzeczy/któré podobieństwá boskiég bynamnieyßy ßład máią/ owé Boskié pokázuią y potwierdzáią. Táiste ták oni rozumieią/że trzy osoby dosyć

ſiná-

rursus sole, radio, atque lumine satis commodè consequi & exprimere putant. At qui vnumquodque horum exemplorum licèt tria sint cogitatione, in animo atque nomine, vnius tamen sunt hypostaseos & suppositi. Verùmtamen non arbitrati sunt Patres hisce exemplis veritatem sibi propositam labefactari: sed quantum eorum scopo cõgruens erat, sumentes, reliquum, & non cohærens, reijciebant. Et nemo id ipsis, quòd istis exemplis vsi fuerint, vitio vertit, neque verteret, non profectò, si sana mente sit.

Quo ergo pacto meritò aliquis accusabit Latinos, qui ad vnam & eandem numero ex patre filioque spiritus processionem ostendendam, vna & eadem, quæ

snádnie póymuią y wyrażá ią myślą / słowem y duchẽ: y záś okiem / źrzódłem y płynącą rzéczką: tákże słońcẽ / promieniem y świátłem. A wżdy w káżdym z tych przykładów / ácz trzy rzeczy są w pomyśleniu / w rozumieniu / y w przezwisku / iednéy że przećie są postáci y podłogi. Przećie iednák nie rozumieli tego Oycowie ś. áby się im prawdá przełożona témi przykłady wątlić miáłá: Ale ile célowi ich służyć mogło / to (z pomienionych przykładów) bráli / ostátek co nie służyło / zárzucáli. A że tych przykładów wżyli / żaden im teğ zá zlé niema / y záprawdę nie mialby / gdyby był bácżny.

Jákóż tedy winować kto słuszńie Łácinniki będźie / ktorzy ná okazánie iednégóż y tegóż w liczbie duchá ś. z oycá y z synà pochodzenià / iednégóż y tegóż / któ-

quæ à Trinitate prouenit, entium creatione vtuntur? Aut qua ratione quispiam propter hæc dicere audeat, eos, spiritum sanctum in loco creaturarum collocare? Præsertim cùm nemo Latinorum, qui nunc sunt, neque qui post disiunctionem, & illud execrandum & detestabile schisma fuêre, hoc primus dixerit; sed ab ipsis istud dictum sit antiquis sanctorum. Siquidē Augustinus est, qui altitudine sapientiæ facilè omnes superauit: qui sanctitate, atque in Deum charitate, quo non maior extitit, is est, qui hoc affirmat. Nimirum patrem & filium, vnum esse principium spiritus sancti; quemadmodum etiam pater, filius & spiritus sanctus, entium productionis sunt vnum principium. Accusent verò &

ré iest od Tróyce ś. stworzenia rzeczy/które są początkiem wszytkiego/vżywáią? Abo którym sposobem ktoż kolwiek dla teg mówić będźie śmiał/że duchá ś. miedzy stworzone rzeczy posadzáią? zwłaszcza że z Łácinników tych/którzy teraz są/áni z owych/którzy po odłączeniu/y po onym przeklętym y brzydkim rozerwániu byli/ piérwszy tego żaden nie rzékł/ále to mówili ieszcze owi od dawnych stárych wiekow ludźie świeci. Jest bowiém Augustyn ś. ktory wysokośćią mądrośći swoiéy łácno inszé wszytkié przechodźił/nád któré y świetobliwośćią/y ku Bogu miłośćią wietszy nie wiém bybył/ten iest/ktory to twiérdźi: że oyciec y syn iednym są początkiem ducha ś. iáko też y oyciec/syn y duch ś. są iednymże początkiem

rò & D. Athanasium affirmantem, *naturam Dei esse causam & filij & spiritus sancti, atque etiam totius creaturæ*, in disputatione, quã edidit, dissimilis & orthodoxi.

Verùm, quæ sanè ex rationibus nonnulli afferre solent, contra nostram verissimam conclusionem, tanquam absurda sequentia, etsi multò plura sint; ad hæc tamen fermè omnia reuocantur. His verò satis superque dilutis, illa quoque valde infirmis fundamentis nituntur, ac potius mittẽtes feriunt, quàm aduersus quos iaculantur. Quare prædicta & ad illa omnia sufficient.

Reliquum est considerare, quæ argumentantur ex quibusdam sanctorum dictis, quasi verò ea Latinis, &

tkiem stworzenia rzeczy. Aley Athánázyuszá ś. niech winuia/ ktory to twierdzi/ że náturá Boska iest przyczyną y synà y duchá ś. y wszytkiégo stworzenia, á to w dysputácyey swéy/ ktorą wydał/ dissimilis & orthodoxi.

Lecz ácz daleko wiecéy tego iest/ co niektorzy zwykli przywodzić rátiami przeciwko nászéy prawdziwszéy concluzíiéy/ iákoby absurdá z niéy szły: iednák bezmálá do tych sie wszytkié ściągáią. Té zásie dostátecznie y áż názbyt rozwiązawszy/ y owé słábémi sie fundámenty wspiéráią/ y rácżéy zárzucáiącym wietszé rány záda wáią/ niż owym/ przeciwko ktorym ie rzucáią. Otóż ná tym co sie iuż powiedźiáło ná owo wszytko iuż dosyć.

Ostátek nam zostáie vważáć to/ co przywodzą z świádectw niektorych Oycow ś. wlasnie iákoby oné

& veritati dogmatis aduerſentur. Ex quibus contradictionem concludere arbitrantur.

Quorum, vnum illud eſt D. Damaſceni in ſuis Theologicis aſſerentis: *Spiritum dicimus filij, ex filio autem non dicimus.* Alterũ eſt illud beati Dionyſij dicentis: *ſolus fons ſuperſubſtantialis Deitatis eſt pater.* Si quid enim aliud ex dictis ſanctorum ſit, eiuſdem tamen ſenſus eſt, & ad eandem ſpectat intelligentiã; quippe quæ iſta ſunt multò fortiora, & quæ ex aduerſo Latinis opponi videntur.

Ad illud igitur Damaſceni audi, quàm plana, expedita & iuſta; quæque omnibus perſuadere ſufficiant, Latini, Latinorum q; propugnatores, atque huius opinionis defenſores reſpondere poſſunt.

Nul-

Łáćinnikóm y náuce prawdźiwéy były przećiwné. Z których ták rozumieią / że contrádictia iáka záwrzéć moga.

Z których/iedno ieſt owo ś. Dámáſcená/który in ſuis Theologicis ták twierdźi: *Duchá ſynowſkiégo obydź powiádamy, ále z ſyná bydź go nie powiádamy.* Drugie ieſt ś. Dionyzégo/który ták powiáda: *Sámè źrzódło nádiſtotnègo Boſtwá ieſt oćiec.* Jeſli bowiém ieſt iakié inſzé świádectwo Doktorów ś. tóż przećie ma w ſobie/y do tegóż rozumienia ſłuży: zwłaſczá że té ſą dáleko potężnieyſzé y tákié/które práwie o czoło/zdádza ſie przećiwné bydź Łáćinnikóm.

Ná owo tedy Dámáſcená ś. ſłuchay/iáko iáſnie/dowodnie/y ſłuſznie/ná czym wſzyſcy przeſtáć moga/odpowiedźieć moga Łáćinnicy y łáćinników zaſtępnicy/y tego mniemánia obrońcy.

Nullum vnum est, inquiunt, nomen, quod ad explicandas res diuinas, & quæ de Deo dicuntur sit aptum; verùm multis ac variis, alio quidem nomine hoc, alio aliud explicari: neque tamen perfectè ea significare possumus. Etenim nomina ista, & verba à nobis inuenta, qui natura duce res disponimus, & rebus naturalibus, quibus congruunt, ea imponimus, res insignes & eximias perfectè indicare, & planas facere nequeunt. Vnde non oportet æquos rerum æstimatores imperfectionem nominum ad res diuinas accomodare: neque enim iustum esset atque adeò pium.

Verùm, quoniam aliis nominibus diuina explanare nequimus: est enim arduum ac difficile penitùs,

Mówią to / że żadnego niemáß iednego miánowiſká / któreby było ná to ſpoſobné / áby ſie nim wyrázić mogły rzeczy boſkie / y to co ſie o Bogu mówi tále że wielą y rózném ſłowy / iedno tym drugie owym ſie wyraża: á przecie ich doſkonále wyrázić nie możemy. Abowiém miánowiſká té / y ſłowá od nas wynalezione / któreży zá powodem nátury z porządzamy ie / y rzeczóm przyrodzonym / którym ſłużą názdawamy / nie mogą rzeczy wielkich y wyſokich doſká tecznie wyrázić y obiáſnić. Stądże ci którzy ſpráwiedliwie rzeczy miárkuią / nie máią do rzeczy Boſkich ſtoſować niedoſkonáłości przezwiſk: bo to rzecz áni ſłuszna / ániby ták dálece przyſtoyna była.

Ale ponieważ inßémi miánowiſkámi boſkich rze-

czy

tùs, cùm ſimus mortales, debemus quidem vti humanis hiſce nominibus, vti verò, quatenus conſentaneum eſt. Illud ſanè, quod ad ipſam rem facit, ex ſingulis iſtis ſumentes; quod autem imperfectum eſt, minimèque cohærens reiicientes, & defectum vnius vocabuli per aliud ſupplentes.

czy wyráżić nie możemy: ćiężkie to bowiém y trudné zgołá rzeczy / gdyżeſmy ludźie śmiertelni / mamyć w prawdźie vżywáć miánowiſk ludzkich / ále ták vżywáć / ile ſie godźi. Owo wprawdźie / co do rzeczy ſłuży / z kożdégo z nich biorąc: to záśie co ieſt niedoſkonáłégo y namniéy ſie nie zgadzáiącé° odrzucáiąc / y niedoſtátek iednégo ſłowá drugim nágradzáiąc.

Igitur in repręſenti, ex patre filioque ſpiritus proceſsione, duo quędam quærimus: quorum alterum quidem eſt, patrem ac filium pariter æqualiterque ſpiritum ſanctum producere; non hunc quidem perfectiùs, illum imperfectius: hoc enim eſſet contrariũ veritati fidei.

Alterum illud eſt, filium, relationem in producendo

§ W tey tedy rzeczy nieyſzéy / o pochodzeniu duchá ś. z oiczá y z ſyná / dwu rzeczy niektórych ſzukamy. Jedná ieſt / że oćiec y ſyn ró wno y iednáko duchowi ś. bytność dáią: nie żeby ten doſkonáłéy / á ow niedoſkonáłéy: iużby to bowiém było przećiwko prawdźie wiáry náſzéy.

Druga ieſt / że ſyn w dawániu bytności względność

cendo & ordinem habere ad patrem. hæc enim vtraque æque filio ac patri vnum sunt. Etenim & summa in eis est æqualitas potentiæ, imò verò identitas & summus ordo. omnia enim quæ habet filius, & hoc ipsum producere spiritum, à patre habet.

Si igitur fieri posset, vt vnum aliquod nomen inueniretur, quod esset aptum cùm ad summam eorum potentiæ identitatem, tùm ad summum, quo se mutuò respiciunt, ordinem simul declarandum; eo sanè ante omnia alia vteremur. Nunc verò, non solùm istud nullo modo fieri potest, & necesse est, vno quidem nomine horum alterum, alio alterum indicare; verùm & in vtroque horum nominum, ad exprimendam alteram tantùm signi-

dność y respekt ma do oycá. to bowiém oboie równo synowi iáko y oycu iedno sa. W nich bowiém iest y nawietßa mocy równość/ ábo ráczéy iednákość/y nawietßa wzgledność. wßytko bowiém co ma syn/y to sámo wywodzenié Duchá świętégo ma od Oycá.

Gdyby tedy bydź mogło/ áby sie iedno iákié słowo nálázło/coby sie zgodźiło ták ná wyráżenié przenawietßéy iednośći śíły ich/ iáko y nawsßéy wzgledności/ktorąz nim do śiebie respekt máią/okazánia: pewnie żebysmy tęż mimo inßé wßytkié vżywáli. Ale teraz nie tylko to żadnym sposobem bydź nie może/ á musi to bydź ábysmy iednym słowem iedne z tych/ á druga drugim znáczyli: ále téż y w oboygu tych słów znaydźie sie y to/że niedostáie im czegoś/

ſignificationem, præterea quidam non paruus defectus ineſt. Vnde nos recte pieque facientes, quod conſentaneum eſt, ex iſtis aſſumimus, reijcimus diſſentaneum. huiuſmodi verò ſunt hæ præpoſitiones, *Ex*, inquam, & *Per*. harum enim illa præpoſitio, *Ex*, æqualitatem quidem & val dè ſignificat, in quibus rebus aſſumitur: Ordinem autem alterius ad alterum, minimè. Si quid enim ex duobus fieri dicatur, veluti ſi aliquod pondus à duobus trahatur, ſimiliter quidem, & æqualiter, quod ad vim præpoſitionis ſpectat, ex vtroque trahi ſignificatur: Neutrius verò ad alterum ordo per id intelligitur. Præpoſitio autem, *Per*, totum oppoſitum, ordinem quidem, & valde ſignificat, æqualitatem minimè.

gos/ á nie málégo/ áby przynamniéy iedne rzecz wyrażały. Ztądże my dobrze y pobożnie/ co ſie ſłuſznie ſtoſuie/ to z nich bierzemy: á porzucamy to co ſie zgodźić nie może: á té ſą owe Præpoſitie/ *Od*, y *Przez*: z tych bowiém owá Præpoſitio/ *Od*, znáczyć wprawdźie równość y bárzo/ w tych rzeczách/ do których ſie iéy vżywa: lecz względność iedné do drugié bynamniéy. Bo ieſliże mówimy/ że ſie co dźie ie od dwu/ náprzykład/ że ciężar iáki ciągnie ſie ode dwu wprawdźie/ ile co z téy præpoſitiéy ieſt/ znáczy ſie/ że iednáko y zárówno od obudwu ſie ciągnie: Ale przecie ztąd ſie nie rozumié/ względność iednégo do drugiég. Præpoſitia záſie *Przez*, opák práwie/ względność wprawdźie y bárzo znáczy/ ále równości bynamniéy.

Bo

nimè. Si quid enim ex isto per istum esse, aut fieri dicatur, habere ordinem quidem eum, de quo dicitur Præpositio, *Per*, ad eum de quo prędicatur Præpositio, *Ex*; & hunc ab illo accipere posse, apertè indicatur; æqualitas verò ipsorum, quam inter se habent, minimè. minoris enim potentiæ ac potestatis ostenditur esse is, de quo prædicatur Præpositio, *Per*. Propterea Doctores & Patres, cùm Orientales, tùm Occidentales, respicientes ad patris & filij æqualitatem, seu potius identitatem potentiæ; ex patre & filio proficisci spiritum sanctum, & ex patre & filio esse, & procedere affirmant; identitatem illorum potentiæ volentes ostendere; & quod vna eadem q; productione ex ambobus procedit spiritus.

Bo gdy sie mówi/że co iest/ ábo sie dźieie od tego/ przez tego/ iáśnie znáć sie dáie/ że ow któremu sie przyznawa præpositia *Przez*, ma wzgłędność do tego/ o którym sie twierdźi præpositia *Od*, á że ow bierze moc od tego: ále równość ich/ która miedzy sobą máią / bynamniey. Mnieyszey bowiem mocy y możności okázuie sie bydź ten / do którego sie ściąga præpositio *Przez*. Przetóż Doktorowie y Oycowie ś. ták Wschodni iáko y Zachodni / pátrząc ná równość oycá y synà / ábo ráczéy ná ich iedność mocy/ twierdzą to/ że duch ś. pochodźi z oycá y z synà / á że iest z oycá y z synà / chcąc tym pokazáć iednákość mocy ich / á że iednym y tymże pochodzeniem z obu pochodźi Duch ś. Ale gdy im o to szło/ aby pokazáli ráczéy wzgled-

Cæ-

 ność/

Cæterùm, cùm propoſitum eſſet illis, ordinem magis ipſorum, quo ſe inuicem ſpectant, oſtendere; ex patre per filium ipſum ſpiritum procedere, & ex Deo per filium eſſe, veluti rem certam decernunt. Quæ omnia proceſsionem ad eius eſſe & exiſtentiam hypoſtaticam clariſsimè indicant.

nośc/ktorą wzaiem do śiebie máią/iáko zá rzecz pewną/vznawáią/że duch ś. od oycá. przez ſyná/y od Bogá przez ſyná pochodźi. Co wſzytko bárzo iáſnie pokázuie iego pochodzenie ku bytnośći y ieſtęyſtwá poſtátné°.

Sunt verò nonnulli ſanctorum, qui vel ad ſolum ordinem, vt maior pars Orientalium; vel ad ſolam æqualitatem, vt plerique Occidentalium reſpex êre. Vnde, ſicut Occidentales æqualitatem & identitatem pluris æſtimantes præpoſitione, *Ex*, vbique vtuntur: ita Orientales, inter quos etiam D. Damaſcenus enumeratur, ordinem anteponentes, Præpoſitione, *Per*, maximè vtuntur, præpoſitionem, *Ex*, raro aſſumentes. Non quidem contrarias

Ale ſą y niektórzy z świętych/którzy ſie ábo ná ſáme wzgledność/iáko cześć więtſza z Wſchodnich: ábo ná ſáme równość iáko poſpolićie Zachodni/oko mieli. Zkąd iáko Zachodni równość y iednákość wiecéy ſobie poważáiąc/tey przepoſitiéy/*Od*, wſzędy vżywáią: ták Wſchodni/miedzy którymi kłádą y Dámáſcená ś. wzgledność przekłádáiąc tey przepoſitiéy/*Przez*, bárzo vżywáią/ále przepoſitiéy *Od*, rzadko kiedy. Nie áby rózné zdánia miedzy ſobą mie-

rias ſententias inter ſe dicentes, verùm alias atque alias, alijs & alijs vocabulis ſignificantes.

Vnde & in creatione mundi, quanquam etiam ex filio manifeſtè omnia producta ſunt, quemadmodum & ex patre, valdè tamen rarò reperies apud ſanctos, præſertim Orientales, ex filio productum eſſe mundum qui aſſerant; ſed ſemper per filium: ſequuti illud; *Omnia per ipſum facta ſunt.* ſic ad ordinem magis Orientales ſpectârunt. & propterea Præpoſitione, *Per*, vtuntur, quæ ordinem ſolùm indicare poteſt. Præſertim cùm & Præpoſitio, *Ex*, in lingua Gręca cauſam αἰτιαλαρχλικὴν, hoc eſt originalem, & à nullo alio vim cauſandi accipientem, atque vt aſſerunt Theologi, principium

mieli/ále inſzé á inſzé/inſzémi á inſzémi wocábułámi znáczą.

Ztądże y w ſtworzeniu świátá/ chociaż téż y z ſyná iáſnie ták wſzytkié rzeczy/ iáko y z oycá poſły/ rzadko przecie bárzo naydźieſz v świetych zwłaſczá Wſchodnich/ áby którzy powiádáć mieli/żeby świát z ſyná poſzedł/ ále záwſze przez ſyná: trzymáiąc ſie owégo: *Wſzytkié rzeczy przezeń vczynionè ſą.* Y ták wſchodniná względność wiecéy oko mieli: y przetóż Przepoſitiéy téy *Przez*, vżywáią/ która względność tylko ſámá znáczyć może. Zwłaſczá że y tá Przepoſitio/ *Od*, w iezyku Gréckim znáczy przyczynę αἰτιαλαρχλικὴν, (toieſt/ wſzyſtkiego początku/ y takową która niodkogo nie bierze tego/ áby była przyczyną/ ábo iáko Theologowie mówią/ po-

pium originis sine principio) significet. Qualem causam esse filium, vel mundi, vel spiritus sancti, non potest dici. propterea fugiunt in ipso patres præpositionem, *Ex*, nominare; ne aliquis procatarcticam causam in eo suspicaretur. Præpositionẽ verò, quandoquidem & nomine causæ in filio & spiritu, quoad fieri possit, vti recusant. Atqui manifestè filio & spiritu, causis, vel potius vna causa cum patre, creationis existentibus. Et admodum rarò inuenies ipsos, qui hoc nomine vsi sint, propterea, quòd vereãtur, ne originalis causa, quibusdam esse videatur: quod sanè ipsi nollent. Vnam enim originalem causam Deitatis & creaturæ patrem agnoscunt.

czątkiem wszczećia bez pocz-
czątku. Jákową przyczyną ábo świátá ábo duchá świetéo/ żeby syn był/ mówić sie nie może: y przetóż oycowie ś. wystrzegáią sie w nim miánować tey Przepositiey/ *Od*, by záś kto nie mniémał áby w nim bydź miáłá táka przyczyná wszczynáiąca. Przepositiey záśie/ iáko też y słowká przyczyny w synie y duchu ś. ile bydź może/ vżywáć sie zbraniáią: chociaż to iáwno iest/ iż syn y duch ś. przyczynámi ábo rácżey przyczyną iedną z oycem są stworzenia. Y bárzo rzadko naydźiesz tákich/ któ rzyby tego słowká vżyli/ że sie obawiáią/ áby sie nie zdał być niektórym przyczyną wszczynáiącą/ czegoby oni zgołá niechcieli. Jedno bowiém wszczynáiącą przyczyne bostwá y stworzenia oycá przyznawáią.

Si

Jeśliż

Si igitur Latini quidem cum Occidentalibus ſanctis, non paucis etiam Orientalibus ex patre filioque ſpiritum ſanctum affirmantes, non originalem cauſam dicunt eſſe filium; ſed identitatem ipſorum potentiæ declarant & exprimunt: Damaſcenus verò, originalem cauſam negans, quæ illa præpoſitione, *Ex*, ſignificari ſolet, ad ordinem magis reſpexit: & propterea Præpoſitione, *Per*, vtitur; ex patre per filium procedere ſpiritum ſanctum, concedens, quo modo loquendi ordo filij ad patrem declaratur; æqualitatem, ſeu identitatem ipſorum potentiæ, nec ipſe quidem improbans; quonam modo inuicem magis conſona dicerent? ipſe enim ille eſt, qui de patre dixit: *Ipſe igitur eſt mens verbi abyſſus, verbi*

Jeſliż tedy Łácinnicy z Zachodniemi Oycy świętymi / y z niemálo Oyców wſchodnich / przyznawáiąc że duch ś. ieſt z oycá y z ſyná / nie twierdzą tym áby ſyn był przyczyną wſczynáiącą / ále iednákość śiły ich pokázuią y wyrażáią: Dámáſcen ś. záśie nie przyznawáiąc przyczyny wſczynáiącey / ktora zwykłá ſie znáczyć ową Przepoſitią / *Od*, wiecéy ſie ogledował ná względność: y przetóż téy przepoſitiéy / *Przez*, vżywa / pozwaláiąc / że od oycá przez ſyná duch ś. pochodźi / ktorym ſpoſobem mówienia pokázuie ſie względność ſyná do oycá: á iednák y ſam nie gániąc równości y iedności ich: iákóż bázżiéy zgodniéy z ſobą mogą mówić? On to bowiem ſam / ktory to o oycu powiedźiał: *Ten tedy ieſt myśl, ſłowá przepáść, ſłowá*

verbi genitor, & per verbum productor manifeſtatiui ſpiritus. Et rurſus: *Spiritus verò ſanctus manifeſtatiua ſecretæ Deitatis vis patris, ex patre per filium procedit.* Quòd autem illa Præpoſitione, *Per*, ab iſto Doctore, cæteriſque Patribus, & filius cum patre cauſa eſſe perſonæ Spiritus oſtendatur; ſatis in ea, quam de Concordia conſcripſi, oratione probatur. Maximeque verbo

Proce- dendi. ἐκπορέυεσθαι adhibito & addiecto. quod etiã ſecundũ noſtrates, nihil aliud quàm exiſtentiam Spiritus ſignificat. Hæc igitur ad illud, quod nobis ex ſcriptis Damaſceni obiiciunt.

ſłowá rodźićiél, y przez ſłowo bytnodawcá obiáwiáiącego duchá. Y zásie: Duch záśię ś. obiáwiáiąca táiemnè boſtwá moc oyconſka, z oycá przéz ſyná pochodźi. A że ſie owá Przepoſitia/ Przez, od tego Doktorá ś. y inßych oycow okázuie/ iż ſyn z oycem ſą przyczyną perſony duchá ś. doſyć ſie iuż dowiodło w Orátiey owéy/ ktorąmem de concordia nápiſał: á tym wiecéy że ſie ſłowo to ἐκπορέυεσθαι przydáło. To też y według náßych inßego nic nie znáczy/ iedno bytność duchá ś. To tedy ile ná owo co nã z piſm Dámáſcená świetego zárzucáią. Pochodzenia.

Ad illud verò

S. Dionyſii, vt magis & clariùs appareat non hunc habere ſenſum, quem noſtri arbitrantur; audiendi ſunt prius

Ná owo záśie Dionyzégo ś.

áby ſie tym wiecéy y iáśniéy okazáło/ że ſie nie ták rozumié/ iáko náßy mniemáią/ trzebá nam piérwéy

prius Doctores, qui concedunt filium esse fontem spiritus sancti; non donorum quorundam non subsistentium, (hoc enim frequenter in omne dictum, nonnulli vsurpare, atq; vti soliti sunt) sed ipsius hypostaseos spiritus. Primum igitur Athanasius in Oratione aduersus Arianos illud Psalmi, *Quoniam apud te est fons vitæ*, explanans: *sciebat enim*, inquit, *pater scilicet, habere apud se filium fontem spiritus sancti.*

Sanè quidem hypostasim hîc significat, non donum aliquod, subsistentiam non habens. Etenim habemus à Basilio Magno traditam nobis regulam, cùm audimus spiritum sanctum, cum illa appendicula, *Sanctum*, nihil aliud, quàm hypostasim spiritus, intelligere debemus. Hic igitur

wéy słuchác doktorów/którzy pozwalaią/ że syn iest źrzódłem ducha ś. nie dárów iákichśi które nie sa w sobie bytné/(tego bowiém niektórzy ná káżdé świádectwo vżywác y przywodzić zwykli) ále sámey postáci ducha ś. Naprzód tedy Athánásius ś. w Orátiey swéy przeciw Arianóm owé słowá z Psálmu Dawidowégo: *Bo v ciebie iest źrzódło żywotá*, wykładaiąc ták powiáda: *Wiedział bowiém, to iest, oyciec, że ma syná źrzódło Ducha ś.*

Gdźie záprawdę iego postác okázuie/ nie dar iáki/ który nie iest w sobie bytny. Mamy bowiém regułę podáną od wielkiégo Bázyliusza/ że gdy słyszymy o duchu ś. z tym przydatkiem *święty*, nic inszégo/ iedno postác ducha ś. rozumiec mamy. Ten tedy syn/ źrzódło du-

igitur filius, fons ſpiritus ſancti, cum acceſsione *ſancti* dictus, nimirum hypoſtaſeos, ipſius fons eſſe dictus eſt.

Deinde verò idem ipſe quoque Magnus Baſilius, qui hanc nobis tradidit regulam, filium appellat fontem ſpiritus ſancti, ſic dicens: *Fons vitæ eſt filius:* ait enim Dauid ad patrem: *Quoniam apud te eſt fons vitæ:* & rurſus alius Propheta dicit de Iudæis: *Derelinquerunt me fontem aquæ viuæ:* aqua verò viua, nominatur ſpiritus ſanctus.

Et nota, quòd ſpiritum ſanctum dicat, ſignificans hypoſtaſim & perſonam: hypoſtaſis autem ſpiritus ſancti, eſt Deus. filius igitur, cùm ſit fons ſpiritus ſancti, eſt fons clariſsimę Deitatis. Quare dictum D. Dionyſij affirmantis, ſolum

chá świętégo z tym przydatkiem *świętégo* názwány/rzeczony ieſt źrzódłem poſtáci iego.

Potym záśie tenże też wielki Bázyli/który nam te regule podał/názywa ſyná źrzódłem duchá ś. ták mówiąc: *Zrzódłem żywotá ieſt ſyn:* mówi bowiém Dawid do Oycá: *Bo v ćiebie ieſt źrzódło żywotá:* y záś drugi Prorok powiáda o Żydźiéch: *Opuśćili mię źrzódło żywéy wody.* Woda záś żywa bywa názwány Duch świety.

A tu notuy/że tu o duchu ś. mówi/pokázuiąc poſtáć y perſone: poſtáć záśie duchá ś. ieſt Bóg. Syn tedy ponieważ ieſt źrzódłem duchá ś. ieſt źrzódłem iáśnégo Boſtwá. Przetóż owo co powiedźiał Dionizy świeti twiérdząc/że ſam oćiec ieſt źrzó-

lum patrem esse fontem supersubstantialis Deitatis, quoniam prædictis sanctis non aduersatur: non enim fas est cogitare, Doctores inter se contrarios esse: alium quempiam habet sensum, præter eum, qui multis apparet. & non remouens à filio fontem esse spiritus, hæc ait: verùm & ipse vna cum istis Doctoribus, diceret filium fontem spiritus, hoc est eius hypostaseos.

His igitur prius illustratis, deinceps dicimus, non esse propositum huic Doctori tradere, hîc omni ex parte perfectam & plenam diuinarum personarum trinitatis distinctionem. Indeq; perspicuum est, quod nullam distinctionem filij ac spiritus inter se in hac oratione tradiderit. Non igitur omnium personarum di-

źrzódłem nádiſtotnégo boſtwá / ponieważ to nie ieſt przećiw zdániu Oycow ś. nie przyſtoi bowiém y pomyſláć/áby Dokторowie ś. przećiwni ſobie bydź mieli: inſże iákieś rozumienie ma/ nie to ktore ſie wielóm zda: y nie vymuiąc tegź ſy nowi/ áby był źrzódłem ducha ś. to rzékł: ále y ſamże záro=wno z tymi Dokторámi ś. rzékłby ſyná bydź źrzódłem ducha świętégo / to ieſt / poſtáci iego.

To tedy naprzód obiáſniwſzy / ták potym mówimy / że nie to ieſt przedśięwźięcie tego Dokторá / pokazáć tu / z káżdéy miáry doſkonáłj y zupełny boſkich perſon Tróyce przenaświętſzéy rozdźiał. A to znáć ztąd / że w téy Orátiéy ſwoiéy żadnégo rozdźiału ſyná y ducha miedzy ſobą nie podał. Nie podáie tedy ro=

distinctionem inter se tradit; sed patrem tantùm ab ijs, qui ab ipso habent esse, distinguit. Patrem igitur ad filij rationem contemplans, hac ex parte tantùm, & horum cùm tradidisset inter se discrimen, solum patrem fontem appellat; vtpotè, qui sit fons filij, filius verò minimè sit fons patris. Quod autem de patre tantùm ac filio dicat, etiam ex consequentibus manifestum est. *Personæ enim*, inquit, *supersubstantialis diuinæ generationis nõ reciprocantur.* Nomen enim illud γεγονίας, hoc est, diuini ortus, à gignendo & generatione desumptum est. Quæ sanè relatio tantum patri conuenit & filio, cùm alter generet, alter gignatur. Hoc verò, & vltra progrediens Doctor, magis planum & manifestum facit:

zdźialu wßytkich person od siebie/ále tylko oycá od tych/ którzy od niego máią bytność/ dźieli. Oycá tedy względem synà vpátruiąc/ z téy miárỳ tylko/ pokazawßy iuż co zá różność miedzy nimi/ sámego oycá źrzódłem przezywa: iáko tego/ który iest źrzódłẽ synà: syn záśie że nie iest źrzódłem oycá. A że tylko o oycu y synie mówi/ tedy z słów pozad idących/ to łácno wybaczyć/ gdźie tákmówi: *Persony boviém nádistotnego boskiego rodzenia, nie mogą sie znáć ná odwrót?* Słówko bowiém owo γεγονίας, to iest/ boskiego rodzáiu/ od rodzenia wźięte iest: Która to wprawdźie względność tylko oycu służy á synowi/ ponieważ ieden rodźi/ drugi sie rodźi. To záśie/ y dáléy postępuiąc Doktor ś. lepiey y iáśniey wykłáda mówiąc:

Bo

cit: *Non existente inquiens patre filio, neque filio patre.* Quare cùm gignere ac paternitatem tantùm patri attribuisset, eum solum ait esse fontem deitatis. quasi diceret, solus ipse est pater, & solus generat: cùm neque ipse obtinuerit locum vt gignetur, neque filius vicissim acceperit locum vt generet: & propterea personæ supersubstantialis diuinæ generationis minimè reciprocantur.

Verùmenimuerò, etsi quis diceret, solum patrem esse fontem supersubstantialis deitatis, quippe solus ipse sit causa & filij & spiritus sancti, à vero non aberraret. Solus enim ille est causa & amborum: & solus est fons non ex fonte; cùm filius sit fons quidem, vt sancti asserunt; sed fons ex fonte. 8. Doktorowie twierdzą/ale źrzódłem z źrzódłá.

Bo oyćiec nie iest synem, áni syn oycem. Przetóż/że rodzić y oycostwo oycu tylkò przyczytał/ onégóż téż sámégo powiáda bydź źrzódłem bostwá: iákoby rzékł/ Sam tylko iest Oycem y sam rodźi: ponieważ áni on ná tym mieyscu iest/áby rodzony był/ áni wzaiem syn áby mieysce miał/ iżeby rodźił: y przetóż persony nádistotnego Bostkiego rodzenia namniéy sie ná odwiót nie zowią.

Ale iákóżkolwiek/ by téż dobrze kto mówił/ że sam oćiec iest źrzódłem nadistotnė° bostwá/ gdyż yon sam tylko iest przyczyną y synà y duchá ś. przećieby od prawdy nie błądźił. Sam bowiém iest przyczyną obudwu/ y sam iest źrzódłē nie z źrzódłá/ponieważ syn iest ći źrzódłē wprawdźie iáko

Huius porro sensus & intelligentiæ, etiam beatum Augustinum socium nobis adducere possumus: in quarto enim libro de Trinitate ait:

Quod autem dicit Dominus, quem ego mittam vobis à patre; ostendit Spiritum sanctum, & patris esse & filij. Cùm enim etiam dixisset, Quem mittet pater in nomine meo, addidit: Non tamen dixit, quem mittet pater à me: quemadmodum dixit, Quem ego mittam vobis à patre: ostendens scilicet totius diuinitatis vel si melius dicendum est Deitatis, patrem esse principium.

Quem alium quàm istũ, cui magis credamus, mentis Dionysij quæremus interpretem? quis isto melius intellexit illius sensum? Cùm & ijsdem Theologiæ insignibus ornatus esset, & Deum

Tegóż też zdánia y rozumienia możemy sobie zá pomocníká przywiéźdź Augustiná ś. który w czwartych ksiegách o Troycy świetéy ták mówi.

Co zásię mówi Pan: którego ia wam poślę od oycá: vkázuie duchá ś. bydź oycowskim y synowskim. Bogdy téż rzékł: Którego pośle oyciec, przydał, w imię moie: Nie rzékł iednák: Którego pośle oyciec odemnie, iáko rzékł; Którego ia wam poślę od oycá: iákoby vkázuiąc, wszytkiego tego co boskié ieśt, ábo żeby śie lepiéy rzekło, Bostwá, bydź Oycá początkiem.

Którégóż inszego wykládáczá tego rozumienia Dionyzego ś. nád tego, któremu byśmy wietszą wiárę w tym dáć mogli, szukáć będziemy? kto lepiéy myśl iego zrozumiał? Ponieważ

ták że

Deum in se loquentem gestaret? Ecce enim, quod ille solum fontem, supersubstantialis Deitatis dixerat; iste principium totius deitatis dixit; tanquam pater scilicet suiipsius neminem causam habeat; ipse verò & filij & spiritus causa existat: filius autem & ipse sit causatus, & solius spiritus sit causa.

także Doktorem Pisma s. był / y Bogá w sobie mówiącé° w sercu swym nosił? Bo oto / co ów / że sam iest zrzódłem nádistotnégo Bostwá powiádał: ten rzékł / że iest początkiem wszytkiégo bostwá: iákoby że oyciec / sámego siebie żadnéy przyczyny niema: sam záśie iest przyczyną y syná y ducha s. á syn y samże iest od przyczyny / y sámégóż Ducha przyczyną.

Neque verò te rursus hîc nomen *totius deitatis* offendat, partem cum toto conferentem, tanquam filio partis causa existente: Diuinitas enim non diuiditur: Sed hoc incommodum & vitium ex defectu & imbecillitate nominum prouenit, quam non bene facies, si ad res ipsas transtuleris.

Ani cie záśie tć słowá *wszytkiégo bostwá* niech nie obrażáią / żebyś cześć z całkiem stosował / iákoby to syn był przyczyną cześći: Bostwo sie bowiē nie dzieli: Lecz co tu iest w tym przysądy y przywáru iákié°, to pochodzi z niedostátku y z niepotężności słów / ktorą ieśli do rzeczy przeniesiesz / nie dobrze vczyniss.

At enim cùm multa sint & alia, quibus aliquis explaAle áczkolwiek wieleby sie inszych rzeczy vżyć mogło /

planans sententiam Dionysij vti posset, dicta tamen sufficiant, cùm & clara sint, & contra quæ nemo dicere queat. Ostenso enim secundùm Doctores, quibus sanctum Dionysium non esse contrarium; par est dicere, quod & filius sit fons deitatis: siquidem spiritus Deus est, spiritus sancti verò fons est filius; supereſt, vt illud dictum, solus pater est fons supersubstantialis Deitatis, vno ex prædictis modis, & non aliter accipi debeat.

glo / ná obiáśnienié sententiéy Dionizé^{o} ś. ná tym iednák co śie powiedźiáło/do syć niech bedźie/ ponieważ y iáśné sa/y przeciw którym żaden nic mówić nie może. Pokazawszy bowiém według doktorów/ (którym że Dionyzy ś. nie iest przeciwny/ słuszmie sie rzéc może) iż y syn iest źrzódłē bostwá/ ponieważ Duch Bóg iest/ y zásie że syn iest źrzódłem Duchá ś. to sámo zostáie/ że owá powieść sam oćiec iest źrzódłē nádspółistnym bostwá / iednym z przerzeczonych sposobem/á nie ináksym rozumieć sie może.

Ego itáque tibi morem gerens, vir optime, quod petiuisti iam perfeci, cùm & res gestas in synodo ex parte attigerim, ac rationes vtriusque quæsiti breuiter reddiderim, absurdaque illata dissoluerim, atque

Ja tedy dogadzáiąc tobie cny mężu / iużem tego dopráwił/czegoś prágnął / ponieważem po częśći y té rzeczy / które sie ná synodźie toczyły dotknął / iżem rátię oboiéy queſtiéy ná krótce podał / y absurdá nie

que vndequaque veritatem conclusionis ostenderim. Pluris verò æstimaui etiam in phrasi & elocutione modum planum & remissum, magis quàm elatum ; vt quàm fieri posset , omnibus qui legerint, oratio sit clara & facilis.

które wniesione rozwiązał / y zewsząd pokazałem prawdę conclusiey. W opisániu zásie y w wyprawie / y w wymówieniu tegż wszytkiego / ważyłem sobie wiecéy rzecz gładką y prostą niż wynioslą : áby ileby mogło bydź / każdemu który czytáć będźie / rzecz była do poiecia iásna y łácna.

Quantumùis licet sit elocutio plana ; sententiarum tamen, ac subiectę materiæ magnitudo, non paruam obscuritatem efficit. Vnde etiam te rogo , & quemuis alium, qui in hæc scripta inciderit ; vt cum animaduersione, ac sine prę-iudicio anticipatæ opinionis, & sæpè eadem legatis, sine defatigatione verum inuestigantes. fortè enim nõ indignos vestro labore fructus feretis, vtilitatem percipientes ex iis rebus , ex quibus emolumentum cõsequi

Lecz ácżkolwiek wyprá-wá rzeczy snádna iest / sententiey iednák y sámey máteriey wielkość / nie máłą trudność do wyrozumienia czyni. Przetóż też y ćiebie / y kożdego tego / który ná to pisánie moie nápádnie / proszę / áby z pilnym vważániem / nie vprzątszy sobie przeciwną w głowie / y czesto tóż iedno czytáli / bez vprzykrzenia prawdy dochodząc. Ták bowiem podobno odniesiecie nie pośledniе owoce pracey wászey : pożytki bioręc z tych rzeczy /

sequi vobis necesse est. Ante omnia verò, auctoritates sanctorum atq; Doctorum Occidentalium, quas tibi vnà cum istis mitto, accuratè ac diligenter legentes, ex his huius quæstionis clarissimam veritatem colligite; & eos, si qui sunt, qui contentionis cupidiores, quàm veritatis, obiecta quę dam vel meæ Orationi vel conclusioni Latinorum inferant, irridete, dictisque sanctorum facilè eos confutate. clarum enim est, quòd quæùis ratio, quæ his aduersatur, reprobanda est, quippè quæ veritati repugnet; siquidem veritatem Patres loquuti sunt.

z których zgołá potrzebá á byśćie co zyskáli. A co náde wßytko iest/świádectw Oycow ś. y Doktorów zachodnich/ktoréć równo z tymi posyłã/zá vważnym y pilnym czytániem/pytánia teğ iásnéy prawdy dochódz cie: á z tych/ieśli któzy tácy są/któzy rádnieyßy swaróm niż prawdźie/zárzucálibycokolwiek/ábo przećiw moiemu pisániu/ábo przećiw conclusiom Łácinnikó../posłuć wayćie śie/y ś.. ectwy Oycow ś. łácno iezbitayćie. Jásné to bowiém. iuż rzeczy są/że káżdy dowód/który iedno oycóm ś. iest przećiwny/odrzucony ma bydź/iáko ten który iest prawdźie przećiwny. Oycowie bowiém ś. prawdę mówili.

Tu verò præter auctoritates Occidentalium, quasdam etiam Orientalium tibi expositas, à nobis accipe;

Ty zásie okrom świádectw Oycow zachodnich weźmi od nas y inßé niektóré Oycow Wschodnich któ-

pe; vt & ipsos eadem dicentes cum Patribus Occidentalibus, ac non solùm intelligentia, verùmetiam verbis consentientes agnoscas.

które śmyć przydáli: ábyś to rzeczą sámą doznał/że y tóż mówili/co mówili oycowie zachodni/y nie tylko wyrozumieniem sámym ále y słowy z sobą zgodni byli.

Pio Lectori.

HIc pie Lector desiderãtur sanctorum Patrum tàm Græcorum, quàm Latinorum nonnullæ sententiæ, quæ huc spectant, & præsens dogma satis luculenter probant; quasque Bessarion collegerat, & vnà cum isto libello clarissimo viro Alexio miserat. Verùm cùm permulti doctissimi viri hac nostra ætate, ac superioribus seculis de controuersiis, sine cõtrouersia egregiè scripserint, & ex monumentis diuinorũ Doctorum atq; sacrorum concilio-

DO ŁASKAWEGO Czytelniká.

TY ná tym mieyscu/ Czytelniku łáskáwy/niedostáią niektóre pisma oycówś. ták Grekow/iáko y Láćinikow/które do téy rzeczy nie tylko służyły/ále y to co sie tu powiedźiało/ dosyć dowodnie probuią/ y które tenże Bessárion zebrał/y temuż człowiekowi zacnému Alexemu przy téyże kśiążce był posłał. Ale ponieważ wiele ludźi godnych wieku nászégo y przeszłégo o Controwersiách bez controwersiy nadobnie pisáli/y z kśiąg

ciliorum eas collegerint; sanè quidem eas licebit, in eorum libros congestas, otiosè quærere ac percurrere.

Doktorów ś. także y z Canonów pożądnie ie zebrali. Zaiste każdy czás po temu miawszy / łacno ie w ksiegách ich / w iedno zebráné / będźie mógł wyszukáć y przebieżeć.

Cum Gratia & Priuilegio,
S. R. M.

& licentia Superiorum.

W KRAKOWIE,
W Drukárni Lázárzowéy, Bázyli Skálski,
Roku Pánskiégo, 1604.

7579

7.789

33
78

7579
0